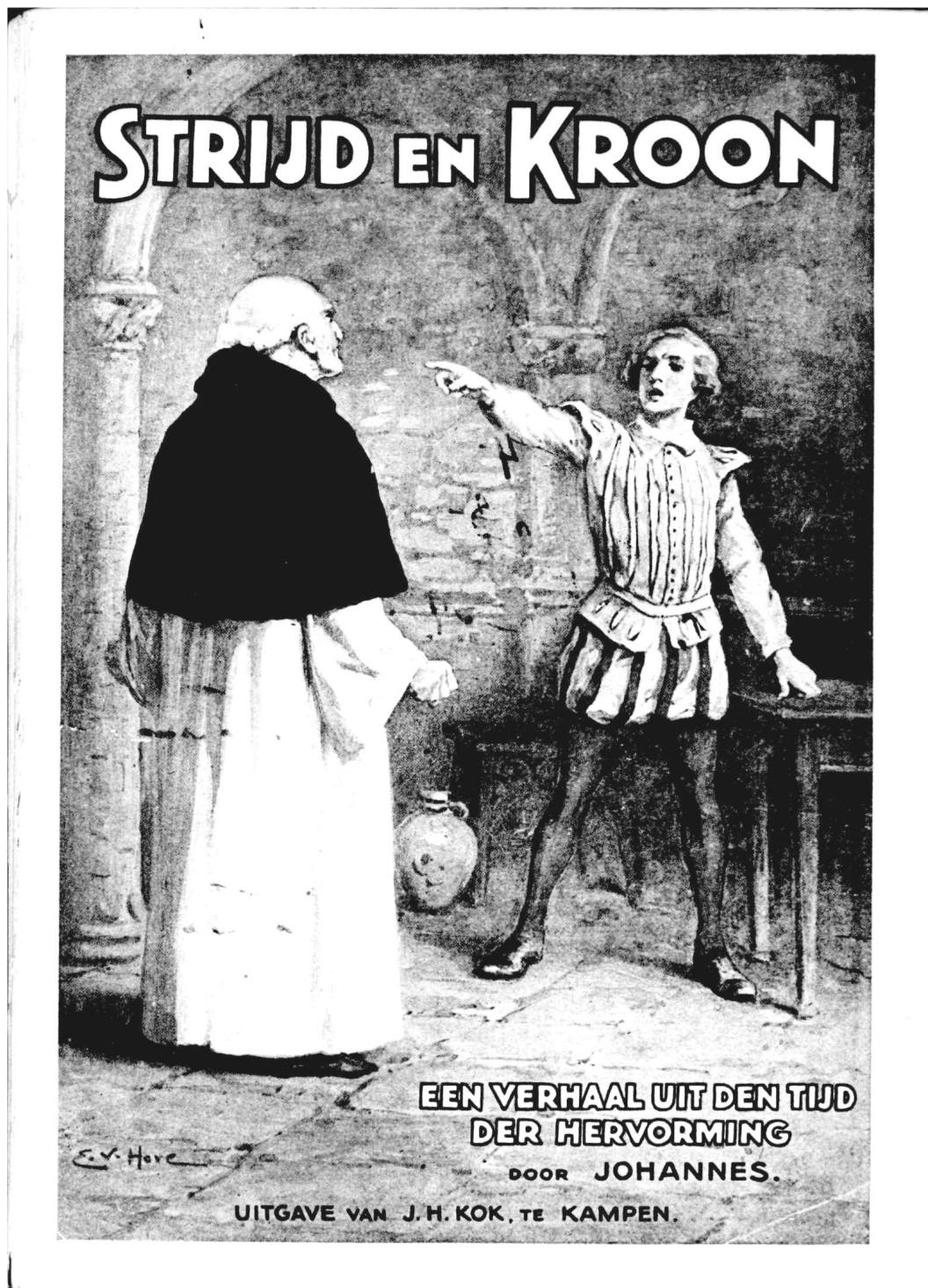

STRIJD EN KROON

J.N. Voorhoeve

Een verhaal uit den tijd der hervorming

door Johannes

Uitgave van J. H. Kok te Kampen

Het gevaar ontkomen

't Was een mooie zomerdag van het jaar 1521. Op de weg, welke van Arnhem leidde naar Wageningen, treffen wij tegen de avond van de dag een jongeling aan, die, naar de schijn te rekenen, ongeveer twintig jaar kan zijn. Zijn wambuis en hozen zijn van fijne stoffage. De muts zonder veer staat hem uitmuntend en neemt niet zoveel van het gelaat weg als de breedgerande vilten hoed, die toenmaals door velen gedragen werd. En zijn gelaat is waarlijk bevallig. Oprechtheid en zachtheid spreken als om strijd uit zijn trekken. Zijn zachtblauwe ogen, nu en dan ten hemel gericht, vertolken, dat er veel in hem omgaat.

Laat ik de lezer dadelijk met deze jongeling bekend mogen maken. Het is Marten Huhn. Voor enkele dagen heeft hij Erfurt verlaten, om de reis naar Holland te doen. Hij is een vurig volgeling van de Wittenbergse doctor en met zijn ganse ziel de reformatie toegedaan. Indien het nodig was, zou hij zijn leven er voor willen geven. Een belangrijke zending is hem opgedragen; als hij die volbracht heeft, dan keert hij weder naar zijn vaderland; want aan zijn vaderland was hij gehecht. Wel vond hij de weg van Arnhem naar Wageningen schoon; maar, als hij dacht aan de bergen en dalen, aan de rotsen en beekjes van zijn vaderland, dan gevoelde hij een heimwee naar de plaats, waar eens zijn wieg gestaan had.

Het zal ongeveer acht uur geweest zijn, toen hij een landelijke herberg bereikte, waar hij enige ogenblikken wenste te toeven. Indien het mogelijk was, zou hij gaarne vóór de nacht Wageningen nog bereiken. Daarom wilde hij een onderzoek instellen en aan de waard vragen, hoe ver de afstand nog was, welke hem van Wageningen scheidde.

Hij trad de herberg binnen. De waard zat bij een tafeltje met de hand onder het hoofd. Het scheen, dat hij een slaapje deed, want hij bemerkte niet eens, dat de deur geopend werd en iemand binnentrad.

Toen Marten echter enkele schreden in de gelagkamer gedaan had, stond de man enigszins verschrikt op, liep op de bezoeker toe en vroeg met de uiterste beleefdheid, wat deze begeerde. Marten bestelde een roemer wijn en zette zich bij de tafel, welke de waard zo juist verlaten had. Of het door het vriendelijk gelaat van Marten kwam, of door een zucht van de waard, om een gesprek te beginnen, weet ik niet; maar de dikke, welgedane man kwam weer naar zijn plaats aan tafel en ving dadelijk een gesprek aan.

“Hebt ge reeds een verre reis achter de rug, heerschap?” zo vroeg hij, Marten met zijn gulle blik aanziende.

“Ja,” antwoordde deze, die aanstonds een zeker vertrouwen in de waard stelde om zijn goedaardig gezicht; “ik ben reeds meer dan een week aan het reizen.”

“En zijt ge dan nog ver van uw doel?” vroeg de waard weder, minder uit nieuwsgierigheid dan uit belangstelling.

“Ik moet naar het Sticht,” antwoordde Marten, “en gij zoudt mij een grote dienst bewijzen, wanneer gij mij zeggen wildet, hoever ik nog van Wageningen af ben.”

“Ongeveer twee uur,” hernam de waard; “maar gij zult op deze tijd van de dag het toch niet wagen, om alleen naar Wageningen te gaan? Dat zou u van achter wel eens duchtig kunnen berouwen, heerschap!”

“O, ik ben het lopen gewoon,” zei Marten, “en voor een klein geruchtje ben ik niet vervaard.”

“Dat mag zo zijn, heerschap,” hernam de kalme en goedige waard. “Op uw dapperheid zal ik niets afdingen, maar weet, dat het aan de zoom van de Veluwe nooit erg pluis is. Een vredig reiziger wordt er vaak aangevallen en van alles beroofd, indien het niet erger met hem afloopt.”

“Die mededeling is nu juist niet aangenaam,” zei Marten, “maar ik moet voor de nacht nog in Wageningen zijn.”

“Is dat zo noodzakelijk heerschap?” vroeg de waard; “gij kunt hier ook best overnachten. Ik heb alles gereed en de prijs, welke ik laat betalen, is uiterst billijk.”

Het kreeg nu de schijn, of de waard nog wat verdienen wilde en dat was toch de oorzaak niet, waarom hij Marten aanried bij hem te blijven. De man wist bij ervaring, dat de weg naar Wageningen alles behalve veilig was. Daar was al zoveel gebeurd, dat hij niet kon nalaten, om de jeugdige reiziger, die er bovendien niet uitzag als een, die zich wanneer de nood aan de man kwam goed kon verdedigen, sterk de avondwandeling naar Wageningen te ontraden.

Nauwelijks had hij de laatste woorden gesproken, of een tweetal bezoekers trad binnen. Het waren geestelijken, monniken van de orde der Benedictijnen. Zij vroegen om bier en zonderden zich wat af in de ruime gelagkamer. Marten zag eens naar hen en merkte tevens, dat zij het oog op hem vestigden. Het was mogelijk, dat die beide monniken ook naar Wageningen moesten. Wellicht, dat hij in hun gezelschap de reis kon maken. Het beste was maar, om het hun te vragen. Hij stond op van zijn plaats, ging naar de hoek, waar de beide monniken gezeten waren en knoopte een gesprek met hen aan. Hij vertelde, wat de waard hem medegedeeld had. De monniken waren zeer voorkomend.

“Hebt gij al een lange reis achter de rug?” vroeg de oudste van de twee, een man met een niet aantrekkelijk uiterlijk.

“Ik kom van Erfurt,” antwoordde Marten.

“En wie heeft u wijs gemaakt, dat de weg van hier naar Wageningen niet veilig is?” vroeg de ander, iemand, die er jonger maar vooral niet beminnelijker uitzag.

Marten keerde het hoofd een weinig om, wat zoveel moest betekenen als, dat de goede waard hem zo wijs had gemaakt.

“Dan is de zorg van onze herbergier wel wat groot geweest,” hernam de jongste der monniken, “want wij gaan dikwerf over die weg zelfs wel ‘s avonds laat, maar wij hebben nooit iets onaangenaams ondervonden.”

“Ja maar,” antwoordde Marten, “de lui begrijpen wel, dat er bij geestelijken niet veel te halen is.”

“Dat is niet zeer vleierend voor ons, heerschappij,” hernam de oudste; “maar meent gij, dat het geld alleen...”

“Praat nu over geen geld,” viel de jongste hem in de rede. Deze had namelijk gezien, dat de waard de oren spitste en dat was hem verre van aangenaam. Hij gaf dan ook een betekenisvolle wenk aan zijn collega, die deze begreep en zweeg.

“Breng nog wat bier,” riep de jongste monnik de waard toe; “maar het moet koel zijn. Gij hebt toch zeker in uw kelder wel goede koele waar?”

“O ja,” antwoordde de waard, en meteen was hij reeds op weg naar de kelder.

“Zeg heerschappij,” fluisterde de jongste monnik Marten in het oor. “Wij spraken daar straks van geld, maar gij hebt toch geen kostbaarheden bij u? Zo ja, dan zal ik u een goede raad geven, want gij zijt een vreemdeling in dit land. Dat hoor ik aan uw spraak.”

“Ik heb wel kostbaarheden,” zei de niets kwaads vermoedende Marten.

“Dan moet ge nooit onderweg blijven overnachten, want de landelijke herbergen zijn in de regel niet veilig,” antwoordde de jongste monnik, die zijn goede raad moest geven, maar die dit slechts zeide, om er zich van af te maken, nu hij wist, dat de vreemde jongeling kostbaarheden bij zich had.

Intussen was de waard met bier teruggekomen. De monniken bleven nog even zitten en stelden daarop voor om de reis naar Wageningen te ondernemen.

De waard had gedurende het gesprek de monniken nauwkeurig opgenomen, maar, hoe langer hij hen bespiedde, hoe minder zij hem bevielen. Hij had wel een kan wijn willen geven, als die jeugdige reiziger bij hem gebleven ware; maar dat kon niet meer. Dat zou te veel argwaan wekken, en iets ten nadele van de monniken bewijzen kon hij niet. Het enige, wat hij nog doen kon, was de jeugdige reiziger influisteren: wees op uwe hoede! Als hij daar nog maar gelegenheid voor kon vinden!

Het geluk diende hem. Hij kon Marten bij het heengaan geheel ongemerkt toeroepen: “wees op uwe hoede!” Hij wees bij het uiten van deze woorden wel op de beide monniken, maar dat ontging Marten. Deze meende, dat de waard in ‘t algemeen hem waakzaamheid aanbeval.

Een zucht ontglipte aan de borst van de goedige waard, toen de drie reizigers vertrokken waren. Het zou mij niets verwonderen, zei hij bij zichzelf, als die monniken vreemde gasten waren, die de

monnikspij slechts gebruiken voor boze oogmerken. Ik ten minste zou die gezichten niet te best vertrouwen. De waard moest toegeven, dat hij bij het binnenkomen daar nog niets van bemerkte had, maar onder het gesprek was het hem opgevallen, dat zij weinig manieren van monniken hadden en hun gelaat wees het ook niet uit. Bovenal had hij argwaan gekregen door het plotseling afgebroken gesprek over het geld.

En onze waard, die niet van gisteren was, maar die in zijn herberg met allerhande mensen kennis gemaakt had, had zich niet vergist. De beide monniken waren niets anders dan struikrovers, die in die dagen de wegen onveilig maakten. Zij hadden zich in een monnikspij gestoken, om des te beter hun droevig bedrijf te kunnen uitoefenen. Twee voordelen verschafte hun die kledij der geestelijken. Ten eerste konden zij gemakkelijker hun slachtoffer beroven, en in de tweede plaats liepen zij voor de dienaars der gerechtigheid niet in het oog.

Marten bevond zich dus in zeer gevaarlijk gezelschap. Zijn mededeling van de kostbaarheden had de rooflust van de boeven levendig gemaakt. Zij dachten dan ook een goede vangst te zullen doen. Zij wisten echter niet, dat Marten zich onder de hoede van een Almachtig God bevond, Die de Zijnen niet begeeft of verlaat, maar Die ze in de ure des gevaars op ongedachte wijze redt.

De drie reizigers hadden ongeveer een half uur gewandeld op een open landweg. Aan de ene zijde strekte zich de heide uit, die door de gloed der ondergaande zon op een reusachtig kleed geleek, waarop rode en paarse bloemen geborduurd waren. Aan de andere zijde strekte zich de heide uit, die door de gloed der ondergaande zon op een reusachtig kleed geleek, waarop rode en paarse bloemen geborduurd waren. Aan de andere zijde bevond zich enig bebouwd land, en hier en daar zag men een huis van een landbouwer. De omgeving werd echter gaandeweg eenzamer. Huizen zag men schier niet, ten minste niet aan de zijde van de weg. Marten had nog niet veel gesproken, maar des te meer gedacht. Een der gewaande monniken praatte maar altoos voort, zonder dat Marten er acht op sloeg. Slechts nu en dan, wanneer hem iets gevraagd werd, antwoordde hij. Naar gelang dat de weg door woester streken begon te lopen, werd Marten angstiger. Telkens kwam hem de waarschuwing van de waard te binnen. In één woord, hij hoopte, dat hij maar spoedig Wageningen in het gezicht mocht krijgen.

“Zijn wij nu nog ver van Wageningen?” vroeg hij.

“Neen, niet heel ver,” antwoordde een der monniken; “maar waarom vraagt ge dat zo,” liet deze er op volgen, “bevalt u de reis niet?”

De monniken hadden wel gemerkt, dat Marten hoe langer zo meer afgetrokken werd. Het was een lastige vraag, om te beantwoorden.

“Ik word wat moe,” antwoordde Marten, “en verlang naar rust.”

“Laat ons dan hier wat gaan zitten,” zei de jongste der rovers, en hij wees op een plek gras langs de weg. Op de plaats, waar het drietal zich thans bevond, was aan beide zijden van de weg geen kreupelhout te zien, maar slechts dorre heidegrond. Alleen hier en daar groeide nog wat gras; maar het was geen zoom van gras, zoals die langs onze wegen gevonden wordt, het was meer een plek, waar de aarde enige vruchtbaarheid bezat.

“Laat ons liever doorlopen,” zei Marten, “dan zijn wij spoediger in Wageningen.”

De jongste rover keek de oudste betekenisvol aan, iets wat niet aan Marten ontging en daarop nam de oudste Marten bij de arm en zei: “mijn vrindje, wij zijn nu bijna in Wageningen; maar wij willen voor onze moeite ook wel wat hebben.”

Marten zag de gewaande monnik verbaasd aan.

“Wat wilt gij van mij?” vroeg hij met angstige stem.

“Wij willen niets anders dan uw kostbaarheden,” zei de jongste, “want wij zijn arme monniken.”

“Mijn kostbaarheden?” vroeg Marten, die zijn tegenwoordigheid van geest niet verloor, en aanstonds zijn plan gemaakt had; “ik vind, dat ge dan wel wat veel voor uw moeite vraagt; maar, als ge mij dwingt, dan zal ik ze geven.”

“Dat is knap gesproken,” zei de oudste, “dwingen doen wij eigenlijk niet; maar, als ge niets goedschiks wildet geven, dan moest het kwaadschiks.”

“Laat mij dan los,” zei Marten, “dan zal ik ze u geven.”

De rover had volstrekt geen argwaan en liet Marten los. Nauwelijks gevoelde deze zich vrij, of hij maakte een beweging, of hij in zijn wambuis zocht. Onder deze beweging ging hij wat meer naar de zijde van de weg, nam toen een grote sprong en zette het op een lopen. De jongste van de monniken beproefde nog hem na te lopen, maar de monnikspij hinderde hem, en, toen hij die had afgeworpen, was Marten, door niets belemmerd en daarenboven vlug als een eekhoorn, reeds uit het gezicht verdwenen. Op enige afstand van de weg lag namelijk een groot dennenbos, en daarin was Marten gevlucht. De jongste der monniken gaf dan ook al spoedig het achternajagen op, en keerde naar de weg terug.

“Dat is een uilenstreek van ons geweest,” zei de oudste.

“Waarom liet je hem ook los!” antwoordde de ander.

“Dat moet je nu nodig zeggen. Had dat straks gezegd,” voegde de oudste hem toe.

“De vogel is gevlogen. Daar is niets aan te doen. Wij kunnen vannacht wel zoeken; maar dat zal in het dennenbos niet veel baten,” zei de jongste.

“Ik ben er toch voor, dat wij onze buit niet zo uit de handen geven.”

“Je spreekt, alsof je al wat van de buit in de handen gehad hebt.”

“Nu, wat zullen wij?”

“Nazetten dan maar.”

De beide rovers begaven zich nu naar het dennenbos, waarin Marten gevlucht was. Deze had echter reeds een groot gedeelte van het bos doorlopen, toen de gewaande monniken er in kwamen. Het was Marten te doen, om een woning te vinden, want alleen durfde hij niet meer naar de weg terug. Hij hoopte echter lieden te vinden, die hem naar Wageningen zouden willen begeleiden. Al meer dan een uur had hij gelopen en nog zag hij geen spoor van een woning.

In het bos was het hier en daar zeer donker. Het was een angstig lopen, want nu en dan schrok een hert op, en sprong dan voor Marten uit, en wie zou daarvan, als hij in omstandigheden was als Marten, niet verschrikt geworden zijn?

Gelukkig werd het wat lichter, een bewijs dat Marten zich aan het einde van het dennenbos bevond, en waarlijk had hij in enkele minuten de zoom bereikt. 't Was weer alles heidegrond, waarheen hij zijn oog wendde. In de verte meende hij een licht te zien. Behoedzaam ging hij op dat licht af, want zijn toestand werd nu gevaarlijk. In het dennenbos kon niemand hem zien, maar hier op de heide kon men hem van alle zijden bespieden. Marten had zich niet vergist. Op een paar honderd passen afstands bevond zich een kleine hoeve. Het was de woning van een schaapherder, die er alleen met zijn gade al jaren gewoond had. De woning zag er niet aanlokkelijk uit. Het geraamte bestond uit ruwe planken, die elkander bedekten gelijk de schubben een vis. Van boven werd de woning gedekt door heideplaggen.

Marten trad nader en zocht de ingang van de kleine woning. Zachtjes tilte hij aan de deur, die zo slecht in het kozijn paste, dat het lamplicht aan alle zijde zichtbaar was. Voordat de schaapherder kon antwoorden op het getik, begon de herdershond, die op weinig afstands de kooi der schapen bewaakte, duchtig te blaffen. Marten zag hem toeschieten en, gelukkig voor hem, deed juist de herder de deur open en weerde de hond af, die anders zeker op Marten aangevallen zou zijn.

Toen de hond tot bedaren gebracht was, vroeg de schaapherder aan Marten, wat deze verlangde.

“Ik ben niet gewoon om bezoek te ontvangen,” zei de man in de deur staande, “en allerminst zo laat als het thans is.”

“Dat wil ik wel geloven,” antwoordde Marten, “maar een bijzonder voorval dreef mij hierheen. Mag ik even binnenkomen? Gij hebt van mij niets kwaads te duchten.”

“Wel zeker,” hernam de schaapherder, “gij kunt even binnenkomen, maar wij maken ons reeds gereed, om naar bed te gaan. Wees dus kort!”

Marten stapte daarop binnen. Was de woning van buiten armeljik en kaal, van binnen was het niet beter gesteld. Schijnbaar was er maar één vertrek. Aan de ene zijde van de kamer stond een grote kast, en aan de andere zijde van de kamer zag men zo iets, dat op een bedstede geleek. In het midden stond een kleine tafel en daaromheen waren enige houten bankjes geplaatst.

Op de tafel stond de brij te dampen. Deze moest ongetwijfeld buiten gekookt zijn, want in de woning zag men nergens een haard of vuurplaat of schoorsteen. Aan de tafel zat de vrouw van de schaapherder, iemand van middelbare leeftijd. Erg vriendelijk zag ze er niet uit. Haar gelaat had een uitdrukking van droefheid. Aangenamer uiterlijk had de schaapherder, een flink gebouwde man met een verstandig uiterlijk en goedige ogen.

De vrouw zag wel wat vreemd op, toen Marten binnenkwam. Zulke nette geklede heren kwamen maar zelden in de omtrek. Wat of die jonge man toch in haar woning moest doen?

“Ga zitten,” zei de schaapherder tot Marten, die eerst de ogen wat moest sluiten voor het licht.

“Zeg ons, wat ge van ons verlangt,” zo vervolgde de goedige man.

“Ik zal u in het kort mijn wedervaren vertellen,” zei Marten. “Ik was op weg naar Wageningen met twee monniken, maar onderweg wilden ze mij beroven van wat ik bij mij droeg. Daarop ben ik het dennenbos in gevlucht, en zo zag ik uw woning en besloot om te vragen, of gij mij voor een goede fooi naar Wageningen zoudt willen brengen.”

De schaapherder had, terwijl Marten dit mededeelde, hem onophoudelijk aangezien. Marten werd er onrustig van. Toch was de bedoeling van de eenvoudige man niet kwaad, al was de vorm wel wat onaangenaam. Men moet weten, dat onze schaapherder een schrandere man was, die de gave bezat van iemand spoedig te doorzien. Indien hij meer met mensen in aanraking ware gekomen, had men hem ongetwijfeld een gelaatskenner genoemd. Hij had al spoedig bemerkt, dat Marten een betrouwbaar persoon was. Daarom vroeg hij ook op deelnemende toon: “hebben zij u enig leed gedaan?”

“De Heere zij geprezen, dat ik geen letsel bekwaam,” zei Marten.

“Amen,” zei de schaapherder en ontblootte het hoofd.

“Het is tegenwoordig een verschrikkelijke tijd,” zo vervolgde hij. “De herders worden wolven om de schapen te verscheuren. Schreit het niet ten hemel, dat monniken een weerloze jonge man aanranden? God de Heere zal er bezoeking over doen. Wat zal er nog worden van de kerk des Heeren!”

“Klaas, wees voorzichtig,” riep de vrouw van de schaapherder haar man toe. Al behoorde zij niet tot de snuggersten, dit begreep ze toch, dat het goed was op zijn woorden te letten, indien er een vreemde bij was. Klagen over de kerk kon soms zeer gevaarlijk wezen.

Marten had aanstonds de bedoeling van de vrouw begrepen, en zei daarom: “van mij behoeft ge niets te vrezen, vrienden. Ik ben zelf overtuigd van de grote gebreken der kerk en kan het dus zeer goed verdragen, als een ander ook zijn hart eens uitstort.”

“Dat dacht ik wel,” zei Klaas, terwijl hij zijn vrouw triumfantelijk aanzag, alsof hij zeggen wilde: “ik vergis mij niet zo gauw in mensen. Dat moest gij weten, Geertrui! Wij kennen elkaar al zo lang.”

“Laat ik u echter niet langer ophouden,” zei Marten, “want ik zie, dat gij gereed zijt, om het avondeten te gebruiken.”

“En wat wilt ge dan?” vroeg Klaas.

“Ik wil wachten, totdat gij klaar zijt met het eten en dan wil ik zien, of ge aan mijn verzoek kunt voldoen, en of gij mij voor een goede fooi naar Wageningen zoudt willen brengen.”

“Weet ge wel, hoever ge hier van Wageningen verwijderd zijt?” vroeg Klaas weder.

“Neen, dat weet ik niet,” antwoordde Marten, “want ik ben hier ten eerste niet bekend, en in de tweede plaats weet ik niet, in welke richting ik door het dennenbos gelopen heb.”

“Nu, ik zal u zeggen,” hernam Klaas. “Ge zijt hier nog dichter bij Arnhem dan bij Wageningen. Ik zou u dus niet raden om uwe reis voort te zetten.”

“Maar wat dan?” vroeg Marten.

“Blijf bij ons van nacht,” zei Klaas. “Wij hebben hiernaast nog een kleine stal. Daar zullen Geertrui en ik wel gaan slapen, en blijf gij hier dan in huis.”

“Dat aanbod is veel te vriendelijk,” zei Marten. “Als ik niet meer naar Wageningen kan...”

“Dat zeg ik niet,” zo viel Klaas hem in de rede. “Gij kunt er nog wel komen, maar met veel moeite, en ge zult bovenal moeite hebben om door de stadspoort te komen. Slechts bij hoge uitzondering wordt des nachts open gedaan.”

“Nu dan hoor ik het wel, het is tamelijk onmogelijk om nog naar Wageningen te gaan. Gaarne wil ik bij u blijven, maar ik wil niet, dat gij u om mij behelpt. Ik zal dus wel een schuilplaats vinden in de stal, waarvan gij gesproken hebt.”

“Daar gebeurt niets van, heerschap,” hernam Klaas.

“Nu, dan zullen wij er niet langer over spreken,” zei Marten.

“Schik dan nu met ons aan en laat ons eten,” vervolgde Klaas.

Marten schikte aan en, nadat Klaas het hoofd ontbloot en stil om een zegen gevraagd had, welk voorbeeld door Geertrui en Marten was gevolgd, at hij van de brij, die gelukkig onder het gevoerde gesprek wat van de warmte verloren had.

Onder het eten werd er weinig gesproken; maar, nadat er gedankt was, scheen Klaas, hoezeer gewoon om vroeg naar bed te gaan, weer zin te krijgen, om wat met Marten te praten.

“Geertrui, maak onze slaappleats klaar,” zei hij tot zijn vrouw.

Deze verwijderde zich.

“Heeft het u nog gesmaakt?” vroeg Klaas.

“Uitmundend.”

“Zulke brij zult ge misschien nog weinig gegeten hebben.”

“Bij ons kennen wij ook wel brij, maar veel wordt ze niet gegeten.”

“Mag ik vragen, waar gij vandaan komt?”

“Ik kom van Duitsland.”

“En uit welk gedeelte?” vroeg Klaas weder, die al nieuwsgieriger werd.

“Uit Erfurt,” herhaalde Klaas, die lang niet dom was, “kent gij wellicht dien monnik, die de wereld en de kerk in beroering brengt?”

“Ja, ik ken hem.”

“Dat moet een verschrikkelijk mens zijn.”

“Wie heeft u dat verteld?”

“Wel mijn biechtvader.”

“Ik dacht, dat gij open ogen had voor de gebreken der kerk,” hernam Marten, “en daaruit zou ik afleiden, dat gij tegenwoordig de geestelijken in alles niet geloofdet.”

Hier werd het gesprek afgebroken, want Geertrui kwam zeggen, dat alles gereed was.

Klaas zuchtte eens, maar vond het toch maar beter met het oog op de arbeid, die hem de volgende dag weder wachtte, om zich ter ruste te begeven.

Geertrui had wel wat veel gezegd, maar de goede vrouw had weer bemerkt, dat het over de kerk ging en zij was maar bang om over kerkelijke zaken te spreken. Haar biechtvader had onlangs nog gezegd: “spreek maar nooit over de kerk, want over de kerk spreken is gevaarlijk.”

Nadat Klaas en Geertrui Marten een goede nacht gewenst hadden, ging deze ter ruste, evenwel niet voordat hij God innig gedankt had voor zijn verlossing en zich verder had aanbevolen in de almachtige hoede van de Allerhoogste.

Kort daarop was alles stil. Alleen hoorde men nu en dan het geblaat van een schaap, dat niet in rust scheen te kunnen komen en het geblaf van de herdershond, die schijnbaar niet op zijn gemak was.

In Utrecht

De volgende morgen bracht Klaas de jeugdige reiziger naar Wageningen. Men kon immers niet weten, of die huichelachtige geestelijken zich onderweg nog ophielden. Het was daarom met het oog op de veiligheid geraden, om Marten niet alleen te laten gaan; maar Klaas had nog een andere reden, die hij aan Geertrui niet mededeelde. Hij wilde zo gaarne nog iets van Luther vernemen. Ongeveer om acht uur in de morgen gingen beiden op reis, en, nauwelijks was de woning van Klaas uit het gezicht, of deze hervatte het gesprek van de voorgaande avond.

“Heerschap, ik heb vannacht van Luther gedroomd,” zo begon hij.

Marten lachte om deze naïeve opmerking.

“Wilt ge het niet geloven?”

“O, zeker, en wat hebt gij dan gedroomd?”

“Ik droomde, dat ik een Lutheraan geworden was.”

“Dat is erg genoeg,” zei Marten met een enigszins ondeugend gelaat.

Klaas zuchtte. Het was, alsof het gesprek niet vloten wilde. Toch wilde hij meer weten van dien monnik, die door de ganse kerk veroordeeld werd. Hij deed daarom maar een grote stap en vroeg aan Marten, of deze hem wat van Luther verhalen wilde.

“Dat wil ik wel doen,” antwoordde deze, “maar dan moet ge mij eerst zeggen, waarom gij van dat “verschrikkelijke mens” zo gaarne wat horen wilt.”

“Ge moet niet zo op mijn zeggen van gisteravond de nadruk leggen,” zei Klaas. “Ik heb dat niet zo kwaad bedoeld.”

“Nu, dat is goed,” antwoordde Marten, “maar wat wilt ge dan van Luther horen?”

Klaas gevoelde, dat hij maar eerlijk moest opbiechten.

“Ik zal u zeggen, heerschap,” zo begon hij, “dat de toestand der kerk, inzover die aan mij bekend is, mij zorgwekkend voorkomt. De herders weiden zichzelf, en zij verlaten de schapen.”

“Helaas, dat is zo,” zei Marten, “die voorgangers moesten zijn in het goede, zijn het nu doorgaans in het kwade.”

“Het is bij ons al heel erg,” vervolgde Klaas; “de geestelijken zijn lui, daarenboven leiden zij een gans niet onberispelijk leven en zij mergelen de goede lieden uit. Die moeten maar betalen. Nu kwam het mij voor, dat er verandering moest komen, maar een verandering, die verbetering zou mogen genoemd worden.”

“Dat hebt gij juist gezien,” zei Marten. “Daar is Reformatie nodig.”

“Ja,” zei Klaas, “maar ik hoor, dat Luther op snode wijze de ganse kerk, tot zelfs de paus aantast. Dat noem ik verschrikkelijk. Verandering, verbetering is noodzakelijk, maar men mag de kerk des Heeren niet smaden noch hare dienaren. Daar ben ik bevreesd voor.”

“Dat schijnt ge toch niet zo erg nauw te nemen,” hernam Marten, “want gij durft toch heel wat van de monniken en van de priesters te zeggen. Dat zou ook niet mogen, als uwe woorden waarheid behelsden.”

Klaas zag voor zich. Hij gevoelde, dat hij in zijn eigen woorden gevangen was.

“Begrijpt ge nu niet,” vervolgde Marten, “dat gij het recht hebt om af te keuren, wat God verbiedt, en dat gij niet alleen in de monniken, maar zelfs in de kardinalen en in de paus moogt laken, wat God verwerpt?”

Klaas schudde het hoofd. Dat ging hem te ver. De heilige Vader aantasten geleek hem een grote zonde. Hoe zou hij daar ooit absolutie van krijgen? Neen, hij achtte het maar voorzichtig, om het gesprek niet voort te zetten. Als hij zijn ziel bezondigde, moest hij alles opbiechten, en wat dan?

Toen Klaas zweeg, wilde Marten niet verder gaan. Hij wist niet, of zijn woorden wel in de goede aarde zouden vallen. En hij kende de schaapherder toch ook te weinig, om dieper op dit onderwerp

met hem in te gaan. Daarom zweeg hij ook. Een eind weegs gingen beide nu stil naast elkander voort.

Dit zwijgen begon Marten ten laatste te verdrieten.

“Ge schijnt liever over het daar straks behandelde onderwerp niet meer te spreken,” zei hij tot Klaas.

“Neen,” zei Klaas, “want ik moet mij eerst nog eens bedenken over uw opmerkingen.”

Marten vroeg nu niks meer. Gelukkig hadden zij spoedig Wageningen bereikt, anders was het zwijgen wel pijnlijk geworden voor beiden.

Klaas nam bij de stadspoort afscheid van Marten. De beloning, welke deze hem schenken wilde, wees hij van de hand.

“Ik heb met liefde u de gevraagde dienst bewezen,” zei hij, “en voor een liefdedienst vraag ik geen beloning.”

Hoe Marten ook aandrong, Klaas bleef bij zijn besluit. Marten drukte de eenvoudige maar edele schaapherder hartelijk de hand en trad de stadspoort binnen. Het was zijn voornemen, om slechts korte tijd in Wageningen te toeven en dan naar Utrecht te gaan. Hoewel hij het grootste gedeelte van zijn reis te voet had afgelegd, wat destijds gewoonte was, dacht hij er nu toch sterk over, om een wagen te huren en zich zo naar Utrecht te laten voeren. De geschiedenis met die twee monniken had hij nog niet vergeten.

Het eerste, wat Marten deed, was zich naar een herberg begeven. Spoedig was er een gevonden. Een uithangbord, waarop geschreven stond: “Het rode hert,” wees hem de weg.

Marten trad de gelagkamer binnen welke ledig was. Hij stampte met zijn voet op de stenen vloer, en dadelijk kwam de waard, die hem vroeg wat zijn verlangen was.

Marten vroeg om wat brood en melk en deelde zijn plan mede, om naar Utrecht te gaan.

“Wilt gij de reis te voet afleggen?” vroeg de waard.

“Neen,” antwoordde Marten. “Ik ga liever met een wagen. Hebt gij ook een wagen met een voerman voor mij?”

“Jawel, heerschap,” verzekerde de waard. “Wij brengen hier vandaan dikwerf lieden naar het Sticht. Van morgen wilden nog twee monniken mij bewegen, om een wagen te verhuren, maar ik heb het hen geweigerd. Die geestelijken bestellen soms van alles, maar, als het er op aankomt, hebben zij niets om te betalen. Daarenboven vertrouwde ik die lieden niet. Toen ik vroeg, of zij mij te voren de helft van de wagenhuur wilden betalen, zagen zij elkander aan, en zei de een tot mij, dat hij daar nog nooit van gehoord had om de helft vooruit te betalen.

Ik antwoordde daarop, dat ik zo wel meer deed, wanneer ik de lui niet kende.

Toen zei de ander, een behendig prater, hoe het dan gaan moest, als het paard onderweg een ongeluk kreeg, of als de wagen defect raakte.

Daarop zei ik: “dan hebt gij ook wat tot vergoeding van de door mij geleden schade bijgedragen,” maar ik voelde wel, dat zulks niet opging.

“Enfin, zij gingen weg, waar ik erg blij om was, want ik heb het druk genoeg en ben niet verlegen om een paar monniken. Ik heb genoeg te betalen aan de kerk. Monniken voor niets laten reizen, daarin heb ik nog geen zin.”

Marten had met aandacht naar de waard geluisterd. Ongetwijfeld waren die beide geestelijken dezelfde, die hem hadden willen beroven.

“Hoe zagen die lui er uit?” vroeg Marten.

Uit de beschrijving van de waard, die nu volgde, bleek maar al te goed, dat Marten zich niet had vergist.

Wat zou hij doen? Aan de waard zijn wedervaren mededelen? Zou dat vertrouwd zijn? Of zou hij een dag in Wageningen blijven? Maar dat kon niet, want dan zou zijn vriend in Utrecht ongerust worden. Hij had beloofd op die dag in het Sticht te zullen zijn.

Het beste was om de waard, die een betrouwbaar persoon geleeke, alles mede te delen. Marten deed dit. De waard sloeg de handen ineen. “Heb ik het niet gedacht!” riep hij uit. “Nu heerschap, wees maar blij, dat je uit de handen van die luitjes vrij bent gekomen, want nu begrijp ik alles. Het zullen wel vermomde struikrovers zijn. Wat ben ik blij, dat ik aan hen geen wagen verhuurd heb.”

“Wat zoudt gij mij nu raden?” vroeg Marten. “Ik moet vandaag nog in Utrecht zijn. Door het oponthoud van deze nacht zal ik er toch al later aankomen, dan mijn verwachting was.”

“Wel, als de zaak zo staat,” zei de waard, “dan moet ge gaan, en dan zal ik wel voor de gewenste veiligheid zorgen. Gij gaat achter in de wagen zitten en ik zal u twee van mijn knechts meegeven. Die kunnen, als de nood aan de man komt, wel een woordje meepraten. Het zou mij echter verwonderen als die heren de wagen aanhielden, want dat zou hun slecht kunnen bekomen.”

“Nu, dan maar spoedig alles gereed gemaakt,” zei Marten. “De Heere zij met ons!”

“Ik zal zo spoedig mogelijk de wagen gereed laten maken,” antwoordde de waard.

Inderdaad stond binnen enkele minuten de wagen klaar. Twee stevige knechts hielden het paard vast. Marten betaalde zijn gelag, gaf ook het verschuldigde voor de wagen en steeg in, nadat de waard hem een goede reis en goede overkomst gewent had. Toen stegen de knechts op en voort ging het. Marten zat in de hoek van de huifkar. Hoewel de wegen tamelijk effen waren, hobbelde de wagen soms onrustbarend. Nu eens ging het stapvoets en dan weer eens in lichte draf.

“Hoeveel tijd hebben wij nodig, om in Utrecht te komen?” vroeg Marten.

“Altijd wel zes uur op zijn minst, heerschap,” antwoordde een der knechts.

Marten knoopte nu een gesprek aan, dat dikwerf onderbroken werd door het gehobbel en geslinger van de wagen.

Ongeveer een paar uur lag Wageningen reeds achter hen en nog hadden zij geen spoor van de beide monniken gezien. Toen zij echter een hoek van de weg omgeslagen waren, riep Marten plotseling: “Daar gaan zij.”

Werkelijk zag men enkele honderden passen vooruit twee geestelijken. De knechts, die van alles op de hoogte gesteld waren, zeiden tot Marten: “ga gij nu maar achter in de wagen, heerschap, en houd u zo stil als een muis, dan komt alles goed.”

Spoedig waren de monniken ingehaald. Eerst dachten de knechts, dat zij de wagen zouden laten passeren, maar dat gebeurde niet.

“Hola!” riep een der monniken, “waar gaat gij heen?”

“Naar Utrecht,” was ‘t antwoord.

“Kunnen wij mederijden?”

“Onmogelijk.”

“Waarom niet?”

“Omdat we reeds reizigers in de wagen hebben.”

“Laat mij dan eens zien,” zei de jongste der monniken, terwijl hij behendig zijn voet op het voorste wiel van de wagen zette.

“Hei, niet al te vrijpostig,” zei de knecht, die aan deze zij zat, terwijl hij de onbescheiden indringer zulk een stoot tegen de borst gaf, dat hij achterover tuimelde.

“Goede reis,” riep de andere knecht, terwijl hij de zweep over het paard legde.

De wagen rolde voort.

“Zie zo, heerschap, dat is goed afgelopen,” zeiden de knechts.

“Gode zij dank, ja,” antwoordde Marten.

“Nu zullen wij maken, dat wij zo spoedig mogelijk in het Sticht komen,” zei de knecht, die het paard stuurde.

“Je hoeft anders niet bang te zijn, dat die vriend, die op de grond getuimeld is, ons spoedig achterna zal komen,” zei de ander.

“Neen, dat denk ik ook,” zei de eerste weder.

Onder dit gesprek, dat lange tijd over de monniken ging, zei Marten niets. Hij zat in gepeinzen verzonken. Spoedig zou hij Utrecht bereikt hebben, en daar zou hij zijn vaderlijke vriend ontmoeten, met wien hij zoveel te bespreken had. Hij begon hard te verlangen, om aan het einde van zijn reis te komen.

“Is dat Utrecht?” vroeg hij op enige torens wijzende.

“Juist gezien,” antwoordde een der knechts.

“Hoe ver zijn wij nog van de stad verwijderd?”

“Ik denk nog een goed uur.”

“Gelukkig,” zuchtte Marten.

“Valt de weg u te lang?”

“Dat ook, maar ik heb al zo lang gereisd, dat ik eindelijk verlang op mijn bestemming te komen.”

“Nu, daar zult ge spoedig zijn, heerschap.”

De wegen werden nu beter. De omgeving begon ook minder woest te worden. Hier en daar zag men tussen de bossen gehele velden met tarwe, rogge en boekweit. Nijvere handen hadden hier reeds jaren vroeger aan de bodem gearbeid. De natuur was overheerlijk. Bij afwisseling zag men vruchtbare akkers of schone bossen, waartussen de hechte kastelen van de Utrechtse adel gelegen waren. Het scheen, alsof de heerlijke omgeving gunstig werkte op Marten. Nu en dan vroeg hij iets aan de knechts, die vriendelijk hem beantwoordden, en, voor dat hij er aan dacht, waren de poorten van de bisschopsstad in het gezicht. Marten steeg uit de wagen, groette de knechts hartelijk en begaf zich naar de poort.

Binnen weinige ogenblikken was hij in de eerwaardige stad en betrad hij de straten van het Sticht. Hij was er reeds eenmaal geweest. Daarom wist hij enigszins de weg. Nadat hij enige straten doorgelopen had, kwam hij eindelijk dicht bij Vreeburg. Daar stond een winkelhuis, waar op een groot bord deze woorden geschilderd waren: “In den lakenwinkel van Willem van Heusden”. Het huis had een eigenaardig aanzien. De kleine in lood gevatte ramen en de trapvormige gevel hadden reeds dadelijk iets schilderachtigs aan het gehele gebouw. De winkel was niet groot, maar Van Heusden had het toch altoos bijzonder druk. Hij was eigenlijk de eerste lakenkoopman uit de ganse stad.

Bij deze Van Heusden moest Marten zijn. Toen hij het huis uit de verte zag, kwamen de tranen hem in de ogen. Eindelijk had hij dan toch zijn doel bereikt. God had hem bewaard trots alle gevaren, en hij kon zijn zending volbrengen.

Toen hij bij het huis gekomen was, stapte hij de winkel in. Van Heusden stond juist achter de toonbank.

“Marten, Marten,” riep Van Heusden uit. “Zijt gij daar?” Onder het uitroepen van deze woorden was hij van achter de toonbank uit gekomen en had hij Marten hartelijk gegroet.

Beiden gingen nu de winkel door naar de binnenkamer. Deze was beter verlicht dan de winkel. Een paar hoge ramen lieten het licht door, dat overvloedig uit een grote tuin binnenstroomde. Aan de tafel zat juffrouw Van Heusden, een vrouw in de kracht haars levens. Een meisje van ongeveer veertien jaar, haar enig kind, zat tegenover haar.

Niet minder hartelijk dan de ontvangst in de winkel, was die in de binnenkamer. Juffrouw Van Heusden sloot Marten in de armen als ware zij zijn moeder. Marten schreide van aandoening. Na veel ontbering was hij nu tot rust gekomen. Na veel gevaren was hij nu veilig bij zijn vrienden.

Het spreekt van zelf, dat de eerste ogenblikken voorbijgingen met het vragen naar de welstand en naar de reis.

“Wel Marten, wat ziet ge er goed uit,” zei juffrouw Van Heusden, terwijl zij Marten met ingenomenheid opnam.

Marten zei niet veel en zweeg nog van zijn ontmoeting op de weg naar Wageningen. Het was hem zulk een groot voorrecht, dat hij behouden bij zijn vaderlijke vriend Van Heusden was aangekomen. Laat ik de lezer, voordat ik verder ga met mijn verhaal, eerst mededelen, hoe Marten Van Heusden kende en van welke aard hun vriendschap was. Van Heusden was een lakenkoopman. Wie in het Sticht zich fijn wilde kleden, moest bij van Heusden te land komen om te kopen. Het fijnste laken uit Leiden was bij hem te verkrijgen. Niet alleen in het Sticht had Van Heusden zijn klanten, hij reisde zelfs buitenslands, iets wat in die dagen zeer kostbaar, zeer moeilijk en daarbij zeer gevaarlijk was. Op een van zijn reizen door Duitsland had hij Wittenberg bezocht. Daar hoorde hij Luther prediken. Het machtige woord van die man trok Van Heusden aan. In datzelfde Wittenberg ontmoette hij toen (het was nog slechts ongeveer twee jaar geleden) Marten. Deze studeerde aan de hogeschool te Wittenberg. Hij was een groot vereerder van Luther. De eerste kennismaking leidde tot nadere verbinding. Van Heusden gevoelde zich tot Marten aangetrokken en deze laatste kreeg

Van Heusden lief om zijn innemend karakter en zijn godvruchtig gemoed. Van Heusden was kort daarop naar Utrecht teruggegaan, maar niet voordat Marten beloofd had hem te zullen bezoeken. Dit was dan ook geschied in 1520. Marten was toen een week in Utrecht geweest.

Door deze kennismaking werden de ideeën der hervorming alras onder de vrienden van Van Heusden bekend. (Het is trouwens in de historie van de kerk in ons Vaderland te lezen, hoe juist door de kooplieden de gedachten van Luther naar ons land werden overgebracht.) Zo vormde zich rondom Van Heusden een kleine kring, die gretig luisterde naar wat Van Heusden verhaalde.

Onder deze vrienden behoorden zelfs twee geestelijken. Dit verwondere ons niet. Daar bestond in die dagen bij vele rechtgeaarde geestelijken een zekere ontevredenheid. Zij, die dieper nadachten dan de anderen en die tederder leefden, vonden geen voldoening in de vormelijke dienst in Rome's kerk. Reeds door het optreden van Wyclif en Huss waren verschillende denkbeelden verspreid, die post gevat hadden bij enkele geestelijken; maar toen het bekend werd, dat Luther was opgetreden tegen Rome's kerk en haar leer, werd de nieuwsgierigheid van sommigen nog groter. Men wilde horen, wat die monnik durfde zeggen. Sommigen vonden zijn stellingen te kras en deden geen moeite, om ze nader te onderzoeken. Er waren echter ook geestelijken, die nadachten over Luthers leer en die er meer bevrediging in vonden dan in de leer der kerk. Onder die laatste behoorden de broeders Valerius en Udo. Deze beiden waren verbonden aan de machtige kerk van Utrecht. Beiden waren nog in de kracht van het leven. Udo, de jongste der twee, was acht en dertig jaar, en Valerius had de veertig al bereikt.

Aan de avond van de dag, waarop Marten bij Van Heusden gekomen was, treffen wij de kleine kring van vrienden reeds aan. Het zijn de ons bekende lakenkoopman en zijn neef Van der Dussen. Daarenboven de genoemde broeders Valerius en Udo.

Marten had deze vrienden vroeger reeds aangetroffen. Daarom was hij voor hen geen onbekende. Het gesprek kwam al spoedig op de reis, die Marten had afgelegd, en nu deelde deze enige van zijn ervaringen mede. Hij verzweeg ook zijn ontmoeting met de beide geestelijken niet. "De Heere heeft u genadig bewaard," zei Valerius, een man met een achtenswaardig voorkomen.

"Dat moogt ge wel zeggen," zei Van Heusden. "Het had kunnen gebeuren, dat wij Marten hierbeneden niet meer gezien hadden."

"De Heere bewaart Zijn volk," zei Udo, de jongste der broeders. Deze had een schrander gelaat. Zijn edele gelaatstreken, zijn open glinsterend oog, zijn hooggewelfd voorhoofd maakten aanstonds indruk.

"Het is toch verregaand, dat de mensen zo slecht worden, om in de kleding van een geestelijke de snoodste dingen te bedrijven," zei Van der Dussen, een jonge man met vriendelijk uiterlijk. Udo haalde de schouders op.

"Vindt gij dat niet, Udo?" vroeg Van der Dussen.

"Ik vind het wel verschrikkelijk," zei Udo, "dat mensen zo diep zinken, maar dat zij hun bedrijf uitoefenen in een monnikspij is niet zo vreemd. Daar steekt onder de monnikspij soms nog meer slechtheid, dan deze lieden ooit bedreven."

Deze woorden werden op scherpe toon uitgesproken.

"Gij doet uw eigen stand geen eer aan," zei Van Heusden.

Udo zag zijn vriend aan en zei op ernstige toon: "God weet, dat ik het ambt heilig acht; maar de Allerhoogste zal bezoeking doen over alle onwaardige dragers van het ambt."

"Dat geloof ik ook," antwoordde de gastheer.

Marten had tot nu toe gezwegen. Hij kende Udo enigszins. Valerius was meer in zichzelf gekeerd, maar Udo was immer levendig en niet zelden hartstochtelijk in zijn spreken. Banden des bloeds lagen er tussen Valerius en Udo niet. Het waren slechts broeders door het ambt, dat zij bedienden.

"Kunt gij nog altoos uw ambt bedienen?" vroeg Marten aan Udo. "Mij dunkt, uw bezwaren zijn zo vele, dat ge onmogelijk langer uw werk naar behoren kunt doen."

"Marten," zei Udo met de hem eigenaardige levendigheid, "gij zijt niet in het ambt. Daarom gevoelt ge misschien de moeilijkheid niet, zoals wij, die dienen. Het is waar; veel stuit mij tegen de borst; maar ik kan eerlijk bekennen, dat ik tot nu toe meen op des Heeren weg te zijn."

“En als ge dan de mis moet bedienen?” vroeg Marten.

Daar had Marten juist het tere punt aangeraakt. Udo boog het hoofd, en zei toen: “de mis berokkent mij veel moeite. Laat ons daarover thans zwijgen.”

“Het is mij goed,” antwoordde Marten. “Laat ons dan morgen het gesprek voortzetten.” De vrienden vonden dat goed. Alleen Udo zei er niet veel op. Udo behoorde tot hen, die diep overtuigd waren van de noodzakelijkheid ener hervorming in hoofd en leden, maar die niet inzag hoe hij alleen door te breken met Rome’s kerk vrij voor God en zijn consciëntie kon worden. Udo geloofde nog altoos, dat de kerk in de kerk kon hersteld worden. Valerius dacht daar enigszins anders over.

Het gevoelen van de beide broeders was in Duitsland bij de vrienden van Luther ook bekend, en deze hadden de jeugdige Marten opgedragen met de broeders te spreken. Dan toch konden zij voor de Reformatie in Nederland zo uitnemend werken. De enige reden van Martens komst lag dan ook in de zaak der Reformatie. Hij wist welke opdracht hij ontvangen had en van die opdracht wenste hij zich naar behoren te kwijten. Wij hopen in een volgend hoofdstuk te vernemen, hoe het gesprek onder de vrienden des anderen daags afliep.

Een ernstig gesprek

Op de tweede avond waren de vrienden weder bijeen. Volgens de gedane belofte zouden zij het gesprek voortzetten. Marten had met ongeduld die avond verbeid. Hij wilde zo gaarne de broeders overtuigen van de noodzakelijkheid der Reformatie, zoals die door Luther aangevangen was. Daarom nam hij, toen zij allen bijeen waren, het woord. "Luistert nu vrienden," zei hij, "en ik zal u mededelen, hoe Dr. Luther over de tegenwoordige staat der kerk denkt."

"Dat is uitmuntend," zeiden de anderen. "Niemand beter dan gij kunt dat doen, want gij hebt aan zijn voeten gezeten," zei Valerius.

De vrienden zetten zich nu aan, om de luisteren en Marten begon zijn mededelingen te doen.

"Ik wenste wel," zo ving hij aan, dat gij allen het voorrecht gehad had van onze waarde gastheer en dat gij de doctor eens had gehoord. Dan zoudt gij beter kunnen oordelen, of ik waarheid spreek of niet.

Onze gastheer kan er van getuigen, dat de eerwaarde doctor, die door zovelen wordt gesmaad en voor een godslasteraar wordt uitgekregen, niets minder is dan een getrouw en oprecht dienstknecht des Heeren. Wie hem hoort, hetzij van de kansel of van de kathedraal, kan onmogelijk anders denken dan dat onze doctor een man is, die uit zielsovertuiging spreekt en handelt."

"Ja, dat is zo," zei de gastheer, die er wel wat trots op was, dat hij de veelbesproken man had gehoord. "Als men hem hoort, komt men onder de indruk van zijn machtig woord!"

"Ik kan dat wel verklaren," zei de anders stille Valerius, "hoewel ik hem nooit gehoord heb. De ware welsprekendheid wordt geboren uit de waarachtige overtuiging. Die heeft Luther. Men kan van hem verschillen, men kan hem verachten, men kan hem verdoemen; maar dat neemt niet weg, dat hij uit overtuiging handelt."

"Ik geef aanstonds toe, dat dit een lichtzijde van het optreden van Luther is," zei Udo, "want overtuiging, daaraan is onze tijd zo arm. Men praat liever na, dan dat men zelf denkt. Men volgt blindelings, omdat men bang is, om de beginselen onder de ogen te zien. Men troost zich met de gedachte, dat men zijn plicht doet en daarmee is voor velen alles afgedaan."

"Juist," zei Marten, "ik geloof met u allen, dat de kracht van Luther zit in zijn geloofsovertuiging. Hij is een geloofsheld. Als ge hem hoort verhalen, welk een bange strijd hij te strijden gehad heeft en hoe hij de hoofdwaarheid van de rechtvaardiging des zondaars voor God zelf doorleefd heeft, dan kunt ge u niet anders denken, dan dat die man een man des geloofs is. Hij spreekt uit waarachtig geloof. Uit dat geloof leeft hij. Als hij niet geloofde, dat God met hem was, zou hij niet zo sterk zijn in de strijd."

"Geloofst gij werkelijk, dat God met hem is?" vroeg Valerius.

"O ja," antwoordde Marten, "zou hij anders de vloek van de paus wel verdragen kunnen en de smaad van vele wijzen en verstandigen?"

"Dat is waar," zei Udo, "maar heeft hij niet veel aan zichzelf te wijten. Zou de smaad, waarmede hij bejegend wordt, zo groot zijn, als hij evenals andere grote mannen, die voor hem optraden, zich bepaald had tot een strijd in de boezem der kerk? Waarom heeft hij aan de kerk de rug toegekeerd?"

"Ik ben blijde, Udo, dat gij nu hierover begint," zei Marten. "Dat is eigenlijk de zaak, die ons vanavond bijeen brengt. Heeft Luther goed gedaan of niet? Natuurlijk kan het antwoord op deze vraag maar niet met een paar woorden gegeven worden."

"Wij geven u de tijd," zei Valerius, terwijl hij het gezelschap vragend aanzag, alsof hij vernemen wilde, of iemand der aanwezigen van een andere mening was. Daar niemand zich daartegen verklaarde, begon Marten zijn redenering.

"Gij meent, broeder Udo, dat Luther had moeten doen evenals Peter d'Ailly en anderen te Parijs, die de kerk in de kerk trachten te hervormen. Welnu, laat mij mogen zeggen, dat dit onmogelijk was. Wie in de kerk blijft, heeft gemeenschap aan hare gruwelen, en dat is tegen de uitdrukkelijke wil des Heeren."

“Maar nu gaat ge toch te ver,” zei Valerius tot Marten. “Het is waar, dat Luther aan de kerk de rug heeft moeten toekeren, maar dat was toch eerst zijn bedoeling niet.”

“Juist gesproken,” zei Van der Dussen, “ik geloof, dat Marten door zijn ijver zich laat verleiden, om iets te zeggen, dat niet geheel naar de historie is.”

“Ik geloof,” zei Udo, “dat het niet tot bevestiging of tot lering van een ander dient, als gijlieden onderling reeds zulk een verschil hebt.”

Van Heusden zei niets. Hij gevoelde, dat het een moeilijk ogenblik was. Inderdaad had Marten de waarheid niet geheel en al medegedeeld. Hij had aan Luther een kennis en inzicht toegekend, welke de Hervormer bij het begin van zijn optreden volstrekt niet had. Daardoor was hij enigszins onwaar geworden. Van Heusden bemerkte, dat de op dit punt dikwerf wankelende Udo van Martens woorden gebruik wilde maken ten zijnen voordele en dat mocht niet. Wie zou hier uit de verlegenheid helpen?

Gelukkig, dat Marten iets van de moeilijkheid, waarin hij de vrienden gebracht had, zag. Hij herstelde zich daarom en zei: “Gij moet mijn woorden niet euvel opvatten. Ik weet zeer wel, dat onze doctor in 1517 niet aanstonds van plan was, om met de kerk en haar organisatie te breken; maar gij zult toch zeker weten, dat er sinds 1517 veel gebeurd is. De verschillende twistgesprekken, de banvloeken, de smaad, de toorn van de aanhangers van de paus hebben Luther meer en meer zijn positie doen begrijpen.”

“Dat geloof ik wel,” zei Valerius. “Zo heb ik het zelf ook altoos beschouwd. Door de nood gedrongen heeft Luther gebroken met de kerk; maar anders zou hij, evenals wij, er nog in zijn.”

“Dat is naar mijn hart gesproken,” zei Udo; “ik ben het in sommige opzichten met de eerwaarde doctor eens; maar, zolang de nood niet dringt, meen ik, dat wij onze plaats niet mogen verlaten.”

Marten had zijn kracht enigszins verbroken door zijn eerste mededeling; toch zocht hij zich gaandeweg te herstellen.

“Ik ben blijde, dat gij erkent, dat Luther in zijn geval niet anders kon doen. Als iemand door het opperhoofd der kerk vervloekt wordt om geen andere reden, dan dat hij de waarheid gesproken heeft, dan gevoelt ieder, dat zulk een man, zal hij niet karakterloos schijnen, moet breken. De nood is hem dan opgelegd. Anders te doen ware hem dan zonde. Niet de organisatie ener kerk brengt ons vrede in de ziel; maar het betrachten van de wil des Heeren. En wie die wil betracht, zal voorspoedig zijn.

Als gij echter erkent, dat Luther niet anders handelen kon vanwege de omstandigheden en als gij deze handeling van de doctor goedkeurt, dan is er reeds veel gewonnen. Dan hebt gij allen, en broeder Udo hierin begrepen, toegegeven, dat breken met de bestaande organisatie geen zonde is. Als de omstandigheden er maar toe leiden, mag ieder het doen. Het komt er dus maar op aan, om aan te tonen, dat gij, Valerius, en gij, Udo, door uw omgeving gedrongen wordt om hetzelfde te doen.”

“Dat is zo,” zei Valerius. “Daarin hebt gij recht geoordeeld. Ik wil eerlijk zijn. Hebt gij het bewijs geleverd, dat ik niet langer dienen mag, dan houd ik op en breek.”

“Gij durft veel zeggen,” zei Udo, die enige ogenblikken gezeten had als iemand, die diep nadenkt. “Maar dat kan ik nog niet toegeven. In het algemeen geef ik gewonnen, dat het mogelijk is, dat iemand met de organisatie breekt; maar ik geloof, dat deze mogelijkheid zelden voorkomt en bovenal geloof ik, dat duizenden breken, die niets anders doen dan secte en muiterij maken. Wij mogen van de zichtbare kerk des Heeren ons niet afscheiden. Dat is tegen de wil van God.”

“Dacht gij dan, dat Luther een sectemaker is?” vroeg Marten.

“Daar heb ik wel eens aan gedacht,” zei Udo.

“Hoe is het mogelijk!” riep Marten uit.

“Ja, dat zeg ik ook,” zei Van Heusden, die tot nu toe gezwegen had. “Luthers optreden heeft met sectemakerij niets uit te staan. Luther is niet apart gaan zitten, omdat hij zijn zin niet kon krijgen; maar hij heeft de ware kerk weer tot openbaring gebracht.”

“Weet ge, wie de sectemakers zijn?” riep Marten uit. “Dat zijt gij, die onder de hiërarchie van de paus blijft, en die niet met ons de ware kerk des Heeren tot openbaring wilt helpen brengen. Gij scheidt u af van het ware volk Gods. Wees dus voorzichtig.”

“Gij durft veel zeggen,” zei Udo.

“Ja, dat durf ik,” hernam Marten, die vurig werd. “Dat durf ik, omdat het de waarheid is.”

Udo zweeg.

Marten daarentegen ging voort, om over het werk der Reformatie te spreken. Met jeugdig vuur verhaalde hij, wat Luther gedaan had. Hij was bepaald welsprekend. De andere vrienden luisterden met aandacht naar hem.

“Als de Hervorming overal zulke pleitbezorgers had,” zei Valerius in stilte tot Van der Dussen, “dan zouden er nog meer afvallig worden dan nu reeds geschiedt.”

“Dat geloof ik ook,” antwoordde deze fluisterend; “maar de zaak is zulk een verdediging ook wel waard.”

Marten was intussen voortgegaan en had met klem van redenen betoogd, dat Luther niet anders had kunnen handelen. De onhoudbare positie van hen, die wel iets wilden veranderen, maar het wezen niet raakten, stelde hij in het licht. Toen hij nog niet geëindigd had, werd er aan de deur van de kamer getikt.

Van Heusden stond op, om te zien, wie er was. Een knecht van de lakenkoopman scheen een gewichtige boodschap te hebben, want hij wenkte zijn heer veelbetekenend met de hand, om even buiten de kamer te komen.

Van Heusden deed dat dan ook, en vroeg, in de winkel gekomen: “Wat is er aan de hand, Diederik?”

Diederik lei de vinger op de mond om aan te tonen dat zwijgen beter was dan spreken. Daarna wenkte hij zijn heer om hem te volgen. Beiden gingen nu door de gang naar de achterzijde van het huis. Toen zij daar gekomen waren, verbrak Diederik de stilte.

“Ik kon in de winkel niet spreken,” begon hij, “omdat het niet veilig was.”

“Welk gevaar dreigt ons dan?” vroeg Van Heusden enigszins haastig.

“Luister,” zei Diederik, de trouwe knecht. “Toen ik in de winkel stond, zag ik wel een paar keer twee geestelijken voorbijgaan. Als zij voor de winkel waren, zagen zij elkander veelbetekenend aan.”

“Nu, en wat zou dat?” vroeg Van Heusden. “Je denkt anders niet zo spoedig kwaad,” liet hij er op volgen.

“Als ik niet meer wist dan dit, dan zou ik u niet durven roepen hebben,” zei de knecht.

“Wat weet je dan nog meer?” vroeg Van Heusden.

“Ik ging wat dichterbij het raam staan,” vervolgde de knecht. “Daar kwamen ze weer voorbij. De een stiet de ander aan en beiden bleven even staan.”

“Is het hier?” vroeg de een.

“Ja,” antwoordde de ander.

“Zijn zij hier dan bij elkaar?” vroeg de eerste weder.

“Ja,” hernam de ander, “laat ons daarom wachten, tot zij er uit komen, dan weten wij precies, wie er geweest zijn.”

“Zo, zo,” sprak Van Heusden peinzend, “wordt mijn huis bespied. Ik heb al lang eraan getwijfeld, of men mij niet van ketterij verdacht. Nu, ze zullen een voornaam Utrechts burger maar niet aanstonds voor de rechtbank dagen.”

“Dat geloof ik ook niet,” zei Diederik, die veel van zijn meester hield; “maar ik meen toch, dat het goed is, om waakzaam te wezen. Uw gasten zouden misschien nog meer gevaar belopen dan u zelf.”

“Dat is waar,” zei Van Heusden.

Nadat hij dit gezegd had, verliet hij Diederik, om zich naar binnen te begeven. Het was hoog tijd, dat hij binnenkwam. Udo, die lang gezwegen had, was ten laatste door Marten's woorden zó geprikkeld, dat hij ook zijn standpunt begon te verdedigen. Het was toen al scherper en scherper gegaan en eindelijk was er een onaangename woordenwisseling ontstaan.

“Denkt gij dan, al hebt ge in Wittenberg gestudeerd, dat gij het alleen weet?” riep Udo uit, toen Van Heusden binnenkwam.

“Stil, stil, mannen,” zei de gastheer, “gij moet geen twistgesprek houden. Daarvoor is de zaak te heilig en is onze wederzijdse vriendschap te hecht.”

“Als ik mijn opinie niet mag zeggen,” riep de geprikkelde Udo uit, “dan kom ik liever niet meer hier.”

“Foei! broeder Udo,” zei Valerius. “Gij moet alles niet kwaad opnemen.”

“Ja, valt mij allen maar af. Dat hindert niets,” zei Udo. “Ik blijf tenslotte alleen staan, want mijn mening prijsgeven ter wille van iemand, die denkt, dat hij...”

“Nu gebied ik stilte,” zei Van Heusden.

“Dat is uw recht,” hernam Udo, “gelijk het mijn recht is, om de vergadering te verlaten.”

De daad bij het woord voegende, wilde hij zich verwijderen.

Van Heusden trok hem echter bij de arm en zei: “doe dat niet!”

“Laat mij los!” riep Udo, die geweldig geraakt scheen.

“‘t Is niet veilig buiten,” zei Van Heusden fluisterend.

Udo had zich losgewrongen en hoorde de hem toegefluisterde woorden niet. Snel verwijderde hij zich.

De vrienden zaten enigszins verbluft. Marten had tranen in de ogen.

“Ben ik nu de oorzaak van al die ellende?” vroeg hij met bevende stem.

“Wel neen,” zei broeder Valerius. “Ik ben er getuige van, dat gij niets aan Udo in de weg gelegd hebt, maak u niet bezorgd.”

“Wat is er toch gebeurd?” vroeg Van Heusden.

“Wel niets bijzonders,” zei Van der Dussen. “Ik begrijp van broeder Udo niets.”

Valerius haalde bedenkelijk de schouders op.

“Gij spreekt niet, Valerius,” zei Van Heusden, “weet gij wat Udo drijft?”

“Wat zal ik zeggen, broeders,” antwoordde de aangesprokene; “broeder Udo is in de laatste tijd niet dezelfde, die hij vroeger was. Dat bemerk ik dikwerf. Hij is achterhoudend, veel in gedachten verzonken en daarbij is hij voor redenering in ‘t geheel niet vatbaar. Het bevreemde mij daarom zeer, dat hij vanavond hierheen gekomen was.”

“En wat zou de oorzaak van deze verandering bij Udo zijn?” vroeg Van Heusden weder.

“Dat weet ik niet,” zei Valerius. “Ik geloof, dat hij volledig de gebreken der kerk inziet, beter zelfs dan iemand onzer. Ik geloof ook, dat hij met sommige leringen der kerk het niet eens is; maar ik geloof evenzeer, dat hij zich aan Luther’s handelingen tegenwoordig zeer stoort. Hij wil de Reformatie niet, zoals onze doctor die wil.”

“Maar daarom behoeft hij ons toch niet te mijden,” zei Van Heusden.

“Dat meen ik ook,” zei Valerius, “maar hij meent het anders.”

“Hij heeft zich nu ook nog aan een gevaar blootgesteld,” vervolgde Van Heusden.

“Aan een gevaar?” riep Valerius.

“Ja, zeker,” antwoordde Van Heusden. “Wij worden door vijanden bespied. Zo juist deelde mijn knecht mij mede, dat men buiten wachtte om te zien, wie hier vergaderd zijn.”

“Dat is zeker gevaarlijk,” zei Valerius.

“Ik wilde aan het gezelschap voorstellen, om door de tuin het huis te verlaten; maar Udo is weggelopen, voordat ik kon mededelen, wat ik thans doe,” zei Van Heusden.

“Laat ons wijzer zijn,” zei Valerius; en, nadat men samen gedankt had, volgden Van der Dussen en Valerius de gastheer, die de vrienden door de tuin leidde en een onder het groen verscholen deur voor hen opende. Zo kwamen zij op straat en ontkwamen aan het loerend oog der vijanden.

Het was Udo niet zo goed gegaan. Nauwelijks was hij buiten de deur gekomen, of de verspieders hadden hem in ‘t oog.

“Daar komt waarlijk Udo ook uit het huis,” zei de een fluisterend.

“Had ge dat wel gedacht?” vroeg de ander.

“Neen, ik dacht dat die man zover van ketterij af was, als de Noordpool van de Zuidpool.”

“Zullen wij nog wachten?”

“Daar komt niemand meer. Laat ons gaan en verslag van onze onderzoeken doen aan de prior.”

De twee geestelijken gingen nu de weg op, die naar het klooster voerde.

Reeds de volgende morgen werd Udo uitgenodigd, om bij de prior te komen. Was het gesprek des avonds ten huize van Van Heusden ernstig geweest, niet minder ernstig was het gesprek, dat gevoerd werd tussen de prior en Udo.

“Men heeft u gisteravond uit het huis van de lakenkoopman zien komen,” begon de prior.

“Dat is mogelijk,” antwoordde Udo.

“En wat deed gij in het huis van die gevaarlijke man?” vroeg de prior weder.

“Ik had daar een gesprek met een jeugdig mens over de kerk,” antwoordde Udo zonder schromen.

“Dat is gevaarlijk,” zei de prior met een ernstig gelaat.

“Gevaarlijk?”

“Ja, zeker, want gij weet even goed als ik, dat het jeugdig mens, van wien gij spreekt, een vervloekte ketter is, die door ons als vijand moet beschouwd worden.”

Udo zweeg.

“Ik vind het daarom uiterst onvoorzichtig van u,” ging de prior voort, “dat gij u met zulke mensen inlaat. Ten strengste verbied ik u daar weder te komen, en, als gij niet gehoorzaamt, zullen wij andere maatregelen gebruiken.”

Van dwang was Udo altoos afkerig geweest, en de prior wist, dat er in de borst van de jonge geestelijke een gevoel van onafhankelijkheid school, hetwelk aanleiding gaf, dat hij soms meer zeide, dan hem paste.

“Ik zou wel eens willen weten,” sprak Udo, die rood werd van verontwaardiging, “wie mij kan dwingen, om niet meer bij een ander een theologisch gesprek te voeren.”

“Gij moet mijn woorden niet euvel opvatten,” zei de prior kalm. “Wat ik zeg, zeg ik geheel in uw belang. Gij stelt u aan een groot gevaar bloot. Het zwaard is voor de kettters, maar wie tegenwoordig met kettters spreekt, wordt door niemand vertrouwd en zal de gevolgen van zijn dwaze handelingen ondervinden.”

“Ik geloof, dat alle maatregelen om de broeders van de orde stelselmatig van andersdenkenden verwijderd te houden, er toe leiden, om in onze eigen kring nog meer verdeeldheid te stichten dan er reeds is,” zei Udo enigszins rustiger.

De prior was een listig man en tevens iemand, die geweldig gekant was tegen de leer van Luther. Hij wist, dat Udo een uitnemend mens was, zeer geleerd en uiterst ijverig. Daarom liet hij aan hem vaak meer toe dan aan enig ander. Alles had echter zijn grenzen.

Dat de jeugdige geestelijke het waagde, om in gezelschap van kettters te komen, wekte zijn misnoegen. Dat moest ophouden. Udo moest voor de kerk behouden blijven. Het was echter een grote kunst om met die man om te gaan.

Dat de prior wilde verhoeden, dat Udo zich in gezelschap van Marten bevond, was op zijn standpunt te verklaren. Het was de prior bekend, dat Van Heusden sterke neigingen openbaarde tot de Reformatie van Luther. Ook wist hij iets van de verhouding tussen Van Heusden en Marten. Hij had door middel van spionnen onderzocht naar Marten, en vernomen, dat deze jonge man naar Utrecht gezonden was, om propaganda te maken voor de Reformatie. Voornamelijk moest zijn doel zijn, (althans dat vermoedde de man) om onder de geestelijken naar mannen te zoeken, die, zelve ontevreden over de toestanden, genegen zouden zijn, om zich aan te sluiten bij hen, die met alle kracht zochten te arbeiden voor de zogenaamde nieuwe leer.

Toen de prior, een man met een zeer schrander hoofd, dat vernomen had, had hij aanstonds het gevaar ingezien, dat dreigde. Nauwelijks was hem bekend geworden, dat een jeugdig Duitser bij Van Heusden zijn intrek had genomen, of hij had twee broeders belast te onderzoeken, of soms iemand van de geestelijken dat huis bezocht.

Wij weten hoe dat onderzoek afliep. Tevens bemerken wij hoe nauwkeurig alles door de prior werd nagegaan.

Waarlijk, Van Heusden en Marten mochten wel op hun hoede zijn. Had Marten een gewichtige zending, moest hij inwerken op de ontevreden broeders te Utrecht, hij mocht zich nu wel in acht nemen. Gelukkig, dat Van Heusden er iets van bemerkte had, dat zijn huis bewaakt werd. De geschiedenis met Udo zou voor de vrienden geen aangename gevolgen hebben, zoals wij later zullen bemerken. Spoedig zou voor Marten de strijd aanvangen. God de Heere, Die op de Zijnen in gunst nederziet, zou echter aan onze jeugdige Marten kracht geven, om te volharden.

Een gewichtige ontdekking

Udo was sinds zijn gesprek met de prior nog meer teruggetrokken geworden dan hij in de laatste maanden reeds was. Met Valerius sprak hij nooit meer. Enkele malen werden zij geroepen, om de dienst waar te nemen in een der kerken van Utrecht, omdat Valerius en Udo wel woonden in het klooster, maar toch eigenlijk niet tot de orde behoorden. Hun beider geschiedenis had daartoe aanleiding gegeven. Zij waren in menig opzicht niet gebonden aan de orde van het klooster. Vandaar dat Udo meer durfde zeggen tot de prior dan ooit een monnik zou gewaagd hebben.

Omdat wij met de geschiedenis van Udo nader bekend moeten worden, zullen wij in het kort mededelen, hoe Udo in het klooster kwam. Op een reis, die door enkele broeders van de orde gemaakt was naar Duitsland, hadden zij in een dorp een zonderlinge ontmoeting gehad. Een hunner namelijk werd bij een oude vrouw ontboden, die zeer ziek was. Hij begaf zich tot haar. Zij woonde alleen met een knaap van ongeveer 12 jaar. Toen de geestelijke binnengekomen was, begon de oude vrouw onder tekenen van geweldige angst te verhalen, dat zij een grote zondares was, die voor zij stierf, belijdenis wilde doen van hare grote zonden.

De monnik, die zo plotseling voor dit eigenaardig geval geplaatst werd, stond enigszins verlegen, maar herstelde zich spoedig en ging bij het armelijk bed zitten, waarop de oude vrouw lag.

Voordat zij begon te zeggen, wat zij op het hart had, wenkte zij de knaap met de hand als bewijs, dat zij wenste, dat deze zich verwijderden zou. De monnik ondersteunde dit verzoek en de knaap verliet de kamer.

Toen barstte de oude vrouw in tranen uit, en, nadat zij een weinig bedaard was, zeide zij: “ik ben ellendig naar lichaam en ziel beide. Hoor mij toch in barmhartigheid aan. Ik vernam, dat gij hier waart, en daarom zond ik tot u. Tot de geestelijke van dit dorp durf ik niet te spreken als tot u, want gij zijt mij vreemd.”

Hierop wachtte de kranke even, wiste het zweet van haar voorhoofd en vervolgde toen: “Het is ongeveer 10 jaar geleden, dat ik dienstbaar was bij een adellijke familie, welke op een schoon kasteel woonde in de nabijheid van Xanten.

Bij deze lieden had ik reeds enige jaren gediend. Ik ben nu even 50 jaar, maar verdriet en gewetenswroeging hebben mij het aanzien gegeven van iemand, die de 60 al lang achter de rug heeft. Ruim 30 jaar was ik, toen ik bij de graaf Von Gersow in dienst trad. Ik had het er goed. Gelijk voor al de onderhorigen waren de graaf en gravin ook liefderijk voor mij. In den beginne diende ik trouw. Maar wat geschiedde: ik kreeg kennis aan een man, die ook in dienst van de graaf was. Deze deed mij een aanzoek, om met hem in het huwelijk te treden. Ik sloeg dat aanzoek af, want ik wilde liever in dienst van een ander zijn, dan op eigen voeten te staan en geen brood te hebben. De listige man wist echter mijn bezwaren weg te ruimen. Hij zeide mij, dat wij niet verlegen behoeften te zijn. De graaf had immers zoveel en die kon heel goed wat missen. Toen ik deze woorden vernam, huiverde ik eerst, want ik wist, dat ik niet stelen mocht; maar, hoe meer die listige man met mij sprak, en hoe schoner hij mij alles voorspiegelde, hoe meer ik begon te luisteren en hoe minder ik tegen diefstal begon op te zien. Nu en dan begon ik reeds kleinigheden weg te nemen en gaf die aan mijn verleider. Er werd dan wel naar die voorwerpen gezocht, maar niemand die mij verdacht.

Dat duurde tot voor 10 jaar. Toen ontmoette ik de man, wiens naam ik niet weder noemen zal. Hij zeide mij, dat hij nu lang genoeg gewacht had en nu spoedig in het huwelijk wilde treden. Van achter is mij gebleken, dat hij nooit enige liefde voor mij gekoesterd had, maar dat hij in mij het beste middel zag, om zich te verrijken. Zoals ik zeide, wilde hij spoedig trouwen. Maar dan moet er geld zijn, voegde hij er aan toe, want zonder geld wil ik niet. Ik was aan dergelijke redeneringen reeds gewoon, en omdat mijn kleine diefstallen altoos zo goed waren afgelopen en ik zelf ook door gelddorst begon geprikkeld te worden, vroeg ik, wat hij dan wilde. Toen openbaarde hij mij het volgende plan.

Het was twee jaar geleden sinds de gravin bevallen was van haar eerste kind, een allerliefste jongen. Ge kunt begrijpen, dat de ouders veel van het kind hielden. Vooral omdat zij reeds enige jaren gehuwd waren en de graaf wel eens vreesde, dat hij kinderloos zou sterven. Welnu omtrent dat kind ging ons goddeloos gesprek van toen.

De man, van wien ik tot u sprak, zeide tot mij: gij gaat zo dikwerf met dat kind door de tuin... (gij moet weten, zo sprak de kranke, dat ik de bijzondere zorg voor dat kind had, omdat de gravin mij het meest vertrouwde) als ge nu weer door de tuin gaat, wandel dan zover het bos in, dat ge bij de waterput komt. Daar zal ik zijn en het kind afnemen. Daarop gaat gij beangst en gejaagd en luid schreeuwende naar het kasteel en zegt, dat het kind u ontstolen is. Natuurlijk zal men alle middelen aanwenden, om het kind te vinden. Ik zal echter ervoor zorgen, dat het niet gevonden kan worden. Als er dan enige tijd verlopen is en de graaf en gravin alles zouden willen geven, om hun zoontje terug te krijgen, zal ik tot de graaf gaan en hem mededelen, dat ik weet, waar het kind is, maar dat het ontzaglijk veel moeite en geld zal kosten, om het terug te krijgen. De graaf zal mij het geld, dat ik vraag, gaarne afstaan en ik zal dan wel voor de rest zorgen.

Hij legde dat alles zo schoon uit en wist op zulk een listige manier te spreken, dat ik voor de bezoeking bezweek. Ik beloofde hem de volgende dag bij de waterput te komen.

Toen die volgende dag aanbrak, ging ik met de kleine jongen op mijn arm naar de tuin en door het bos. Het jongetje was zo lief tegen mij, dat ik de tranen in de ogen voelde komen. Maar ik moest voort. Bij de waterput werd ik zogenaamd aangevallen, op de grond geworpen en het kind werd mij ontstolen. Luid jammerend liep ik terug. Nooit zal ik de radeloze smart van de graaf en de gravin vergeten. Ik had wel willen roepen, dat ik alles zelf gedaan had; maar het was, alsof de duivel mijn tong gebonden had.

Toen de graaf enigszins tot zichzelf gekomen was, ondervroeg hij mij en was geneigd mij ernstig te berispen; maar de goede gravin trad tussenbeide en zei, dat het mijn schuld niet was. Nu werd door de dienaren alles afgezocht. Dagen lang zocht men, maar altoos tevergeefs. Ik wist zelf niet eens, waar het kind was.

Tot mijn grote verbazing kwam de snode, die het kind van mij genomen had, niet voor de dag. Dit had misschien argwaan gewekt, als hij niet reeds een paar weken voor de diefstal, wat ik later vernam, de dienst aan de graaf had opgezegd. Nu lette dus niemand op hem.

Hij had echter toch aan mij beloofd, om terug te zullen komen, en wilde hij zijn doel bereiken, dan moest hij dat ook doen, want om het geld was hij alles begonnen. Wie echter bij de graaf kwam, de ontvoerder van het kind niet. Ik begon daarover ongerust te worden, omdat ik wel bewilligd had in de ontvoering, maar in de verwachting, dat het kind weer teruggevoerd zou worden. Dit geschiedde echter niet. Ik kreeg het elke dag benauwder. Het was mij onmogelijk met de gravin langer om te gaan. Haar smart deed ook mij het hart breken. Ik nam het besluit om de gravin te verlaten. Van de diefstal durfde ik niet spreken. Ik had het gaarne gedaan, maar de vrees voor straf weerhield mij.

Op een zomermorgen verliet ik, met wat ik bezat, het kasteel. Het was nog zeer vroeg en niemand bemerkte mij. Gelukkig werd ik op mijn reis door niemand aangehouden. Toen de avond was gedaald, was ik reeds enige uren van Xanten verwijderd. Ik had mij begeven door het grote woud naar de grenzen van Nederland en dicht bij die grenzen kwam ik in een klein dorp, waar ik enige dagen vertoefde. Rust had ik echter niet. Ik ging weer dezelfde weg terug, die ik gekomen was. Omdat ik echter vreesde te dicht bij het kasteel te komen, sloeg ik nu een andere weg in, toen ik nabij Xanten gekomen was. Ik dwaalde nog enige dagen rond en vond eindelijk een woning in een dorpje nabij Keulen. Daar bleef ik ruim een jaar. Wat ik daar geleden heb, is met geen pen te beschrijven. Het was, alsof de vloek des hemels op mij rustte. Ik had geen werk, want handenarbeid had ik niet geleerd. Zo geraakte ik tot de bedelstaf. Toen wilde ik wederkeren naar Xanten en alles bekennen. Moest ik gestraft worden, welaan ik wenste die rechtvaardige straf te ondergaan en liever te sterven dan te leven zonder ooit rust te hebben.

Ik ging waarlijk de lange reis weder aanvaarden. Zonder een penning bij mij liep ik dag en nacht en gunde mijzelf geen rust. Ik was ongeveer twee uur van Xanten verwijderd, toen ik niet meer kon. Ik viel aan de weg neder van vermoeienis en ongetwijfeld zou ik daar hulpeloos aan alles blootgesteld

zijn geworden, als niet een oude vrouw, die voorbijging, zich mijner ontfermd had. Zij wies mij de slapen, gaf mij te drinken uit een kruik, die zij droeg, en liet mij opstaan. Ik waggelde op mijn benen, maar kon toch nog de hut bereiken, waar zij woonde. Het was een rechte schuilplaats. Wie die hut niet wist, zou haar ook nooit vinden. Geheel verscholen lag zij in het dichtste gedeelte van het woud.

“Vanwaar komt ge?” vroeg de oude, die er niet al te vriendelijk uitzag.

Ik antwoordde op haar vraag.

“En waar gaat gij heen?”

“Ik ga naar Xanten.”

“Dan kunt ge wel een boodschap voor me doen.”

Ik antwoordde daarop niets, want ik gevoelde, dat het volbrengen misschien voor mij onmogelijk zou zijn.

“Ik heb hier in deze hut nog een kranke, die al meer dan een jaar lijdende is en daar moet raad mee geschapt worden.”

Ik zag om, of ik de kranke ook bemerken kon; maar het scheen, dat hij in een ander vertrekje lag, want de hut had twee vertrekken. Toen de oude zag, dat ik omkeek, zei ze: “ga eens mede, gij kunt mij helpen.”

Ik zeide, dat ik liever nog even rustte.

“Daarin hebt ge gelijk,” zei de oude en zij begon brood voor mij neer te zetten en een kop melk.

Ik at en dronk met graagte en gevoelde mij geheel verkwikt. Toen vroeg de oude nog eenmaal, of ik haar helpen wilde. Ik zeide van ja en volgde haar in het andere vertrek. Het was intussen donker geworden. Een kleine lamp verspreidde een droevig licht door de kamer. Nauwelijks was ik binnen, of ik schreeuwde luid. Op een bed in de hoek van het vertrek lag de man, die de oorzaak mijner ellende was. Verbleekt en vermagerd lag hij daar, en, toen hij mij zag, zuchtte hij diep. Dat was een vreselijk ogenblik voor mij. De oude zag mij verwonderd aan. Misschien veronderstelde zij, dat ik zijn vrouw was. Ik verliet het vertrek en zou ijlings gevlucht zijn, als de oude mij niet weerhouden had. Toen ik wat kalmer was geworden, vertelde de oude mij, hoe die zieke bij haar gekomen was met een tweejarig kind, hoe hij dadelijk ziek was geworden en van die tijd altoos op beterschap had gehoopt, maar nooit iets van zijn geschiedenis had uitgelaten. Alleen wist de oude, dat hij wel geld bezat en kostbaarheden, want daarvan werd zij betaald.

“En waar is dat kind gebleven?” vroeg ik.

“Dat is nog hier,” antwoordde zij.

“Gode zij dank!” riep ik uit. “Geef mij dat kind.”

“Het slaapt,” zei de oude, “maar, als gij niet zegt, wie gij zijt en in welke betrekking gij tot die kranke staat, geef ik u het kind niet.”

Nu begon ik haar iets mededelen van mijn geschiedenis, maar het voornaamste verzweg ik, zodat zij geen argwaan koesterde. Ik hield mij zo groot, als ik kon en had reeds mijn plan gemaakt.

Toen het laat in de avond geworden was, sprak de oude van slapen. Voor mij was echter geen bed. De oude legde wat zakken neer en wees mij die voor rustplaats aan. Zij zelf ging naar boven op de zolder, waar zij altoos 's nachts sliep. Ik legde mij neder, maar sliep niet. Toen alles stil was, stond ik op en opende de deur van het vertrek van de zieke. Nauwelijks had ik de deur geopend of hij kreunde, sloeg de ogen op en zag mij aan, terwijl hij zeide: “Wat moet gij?”

Ik naderde hem en zeide, dat ik zo verlangend was, om de kleine jongen nog eens te zien.

“Waar gaat gij heen?” vroeg hij weder.

Ik antwoordde enige onverstaanbare woorden en ging toen naar een bedstede, die ik in de kamer zag. Haastig sloeg ik de deken weg en nam het knaapje, dat in diepe rust lag, er uit.

“Laat liggen!” zei de zieke.

“Waarom?” zei ik. “Gij zult toch uw geld voor de diefstal niet meer krijgen.”

“Wat wilt gij dan?” vroeg de kranke.

“Ik zal het kind bij zijn ouders brengen,” zei ik.

Nooit zal ik vergeten, hoe de ellendige zich trachtte op te richten en met ogen als van een wild dier mij aanzag. Het leek, alsof de spraak hem begaf, want hij uitte geen woord. Ik was ijzingwekkend kalm en had het kind enige kleertjes aangetrokken, die voor het bed lagen. Toen wikkelde ik het in een deken. Nauwelijks had ik het gedaan, of ik hoorde geluid op de zolder. Nu nam ik het kind in mijn armen, stiet de deur van de hut open en vluchtte het woud in.

Tot mijn verwondering bereikte ik ongehinderd de weg. In mijn angst van achtervolgd te worden, ijelde ik steeds voort. Eindelijk werd mijn last mij te zwaar; ik moest rusten. Zo deed ik dan ook. Een weinig ter zijde van de weg zette ik mij neer. Het knaapje, dat eerst wakker geworden was en onderweg meer dan eens geschreeuwd had, omdat het niet wist, wat er gebeurde, was nu stil en sluimerde weer in. Ik hield hem, zo goed als ik kon, op mijn schoot en zorgde, dat hij warm bleef in de deken.

Zo bleef ik zitten, tot de morgen daagde. Toen zette ik mijn reis voort; maar nu liet ik het knaapje lopen. Wij gingen natuurlijk maar langzaam vooruit. Eindelijk bereikten wij het bos, waar eenmaal de ontvoering plaats had gegrepen. Ik moest mijn ogen van de waterput afwenden. Nu verhaastte ik mijn schreden en eindelijk kwam het kasteel in het gezicht. Maar wie beschrijft mijn ontsteltenis, toen ik alles ledig vond. De graaf Von Gersow woonde er niet meer. De ganse omgeving, anders zo weelderig en schoon, had nu een woest voorkomen. Toen ik een voorbijgaande landman naar de graaf ondervroeg, zeide deze mij, dat de graaf op een onverklaarbare wijze in eens verdwenen was. Niemand wist, waarheen hij zich begeven had. De voornaamste goederen uit het kasteel waren later door geheel vreemde lieden gehaald en het overige stond er nog zoals vroeger; maar niemand zag er naar of bekommerde zich er om.

Ik was dus genoodzaakt weder te keren. Lange tijd heb ik nog gedaan, wat ik kon, om de woning te weten te komen van de graaf. Alles was echter vruchteloos.

Zo hield ik de jongen bij mij. Ik moest hard werken en dat deed ik met lust; maar één zaak was mij immer een knagende worm aan mijn geweten: ik had twee ouders ongelukkig gemaakt.

Die knaap is hier in huis. Gij hebt hem daar zo even gezien. Ik heb hem Udo geheten, om alle herinnering aan het verleden uit te wissen.

En nu, vader, heb ik mijn zonden beleden. Twee dingen zag ik nog gaarne gebeuren en dan kan ik sterven.”

“Noem mij die twee dingen,” zei de geestelijke.

“Het eerste is, dat ik verlang naar vergeving van mijn grote zonden, en het tweede is, dat gij u over Udo ontfermt. O, zo gaarne zou ik hem tot geestelijke bestemd hebben. Reken met de begeerte van een ongelukkige vrouw.”

Toen enige dagen daarna de vrouw stierf, ging Udo met de broeders naar Utrecht. In het klooster opgenomen, leerde hij met grote ijver en werd eindelijk priester. Dat alles was nu reeds 15 jaar geleden. Udo zelf wist van zijn afkomst niets. De broeders in Utrecht hadden vruchteloos alles beproefd om de graaf Von Gersow te vinden.

Wijl in het kasteel Xanten de droevigste herinneringen bleven aangaande het ontvoerde knaapje, had de graaf het kasteel verlaten en was (dat was men te weten gekomen) naar Silezië gegaan. Daar woonde hij in stilte en bemoeide zich met niemand. Groot was de blijdschap van de graaf, toen (zes jaar na de ontvoering van de eersteling) een andere zoon geboren werd. Het scheen echter, alsof alle rampen over zijn hoofd moesten gaan, want hij verloor zijn vrouw kort nadat het kind het levenslicht aanschouwde. Bijna radeloos van smart wilde hij het stille leven ontvluchten. Het kind, dat hem zoveel gekost had, liet hij aan een oude dienstmaagd over en zelf begaf hij zich als krijgsman naar het leger. Slechts eenmaal had men hem nog gezien. Het was op de dag, nadat zijn ganse huis geplunderd was door rovers, die alles hadden meegenomen en sommige knechten hadden gedood. De oude dienstmaagd was met het kind gevlucht, maar niemand wist waarheen. Toen scheen de maat van smart vol te zijn. De graaf had de plaats verlaten en niemand had ooit meer iets van hem gehoord.

Begin van de strijd

Ongeveer drie weken, nadat Udo, zo verstoord was weggelopen, zaten op een avond Van Heusden en Marten weder te spreken over de dingen, die de liefde van hun hart hadden. Wij gewaagden reeds van een belangrijke opdracht, welke Marten had. Die opdracht was de volgende: namens de uitnemendste aanhangers van de Reformatie in Wittenberg was Marten naar Utrecht gezonden, om daar met enkele vrienden en voorstanders te spreken over de beste weg, om de beginselen der Reformatie ook hier te lande te prediken, eerst in het verborgen en daarna in het openbaar. Hij had daartoe enkele brieven van het hoogste belang bij zich. Zelf had hij de taak op zich genomen, om, voorgelicht door de vrienden te Utrecht, enkele steden te bezoeken ten einde aanhangers te winnen. De moedige jongeling zou echter al spoedig ondervinden, dat er vele gevaren aan zijn zending verbonden waren.

Toen Van Heusden met Marten enige ogenblikken gesproken had, kwam broeder Valerius binnen. "Wees welkom, Valerius," sprak Van Heusden, terwijl hij de binnenkomende hartelijk de hand drukte. "Wij hebben u in lange tijd niet gezien."

"Dat moogt gij wel zeggen," antwoordde Valerius. "Ik ben sinds de bewuste avond hier niet meer geweest."

"En wat was daarvan de reden?" vroeg Van Heusden. "Gij zijt toch niet ongesteld geweest?"

"Gode zij dank, neen," antwoordde Valerius; "maar het was niet veilig, om hier te komen. Gij weet, hoe uw huis van alle zijden bespied wordt. Ook mijn gangen worden nagegaan en ik heb het deze avond gewaagd hierheen te komen, omdat ik u een gewichtige tijding te brengen heb."

"Het zal ons verblijden, als het een goede tijding is," zei Van Heusden.

"Een goede tijding is het niet," zei Valerius met een ernstig gelaat. "Ik zal maar dadelijk zeggen, wat het is. Het is mij gebleken, hoe aan enkelen in deze stad bekend is, dat Marten zich hier bevindt. Men weet ook iets van het doel zijner komst en geloof mij, men zal niet rusten, voor men hem gevangen heeft. Daarom," zo vervolgde hij, zich tot Marten wendende, "zult gij wèl doen, indien gij zo spoedig mogelijk u zelve in veiligheid stelt."

Het scheen, dat Van Heusden op zulk een tijding niet gerekend had. Althans, hij zeide tot Valerius: "dat bericht doet mij waarlijk een weinig ontstellen. Hoe ter wereld weet men toch, dat Marten hier is?"

"Udo zal het toch in kwaadheid niet medegedeeld hebben?" vroeg Van Heusden.

"Dat kan en mag ik niet geloven," antwoordde Valerius, "hoewel ik de houding van Udo volstrekt niet begrijp. Hij schijnt tegenwoordig weer met de ander monniken op goede voet te leven. Mij schijnt hij te schuwen. Maar daarom geloof ik niet, dat hij van ons gesproken heeft, omdat hij daarvoor te eerlijk is en omdat ik geheel met rust word gelaten. Dat zou niet zo zijn, als Udo van onze samenkomst gerept had. Dan zou hij mijn naam toch ook wel genoemd hebben."

"Het doet er ook minder toe, wie het verteld heeft," zei Marten, "wij zullen nu maatregelen moeten nemen."

"Dat geloof ik ook," zei Valerius.

"Wat denkt ge dan te doen?" vroeg van Heusden.

"Ik denk morgen Utrecht te verlaten," antwoordde Marten.

"En waar zult ge dan heen gaan?" vroeg de lakenkoopman weder.

"Ik vertrek naar Den Haag," was het antwoord.

"Maar zal het daar niet gevaarlijk voor u zijn?" vroeg Valerius.

"Wij zullen zien," sprak Marten kalm.

"Zou het voor u hier ook niet gevaarlijk worden?" vroeg Valerius aan Van Heusden.

"Wat zou men mij doen," zei deze. "Men kan mij nergens van beschuldigen. Ik ben een onbesproken burger en ik heb vrienden genoeg, die mijn belangen zullen behartigen."

“Ik hoop het voor u,” zei Valerius met een bedenkelijk gelaat; “maar ik geloof, dat gij voorzichtig moet zijn.”

De broeders spraken nu nog enige tijd met elkander. Valerius beleet, dat het hem hoe langer zo meer onhoudbaar werd in de kerk en gaf niet onduidelijk te kennen, dat hij wellicht spoedig haar verlaten zou. Het was reeds laat in de avond, toen de vrienden van elkander scheidden.

De volgende morgen vroeg vertrok Marten naar Den Haag. Niemand verhinderde hem de poort door te trekken van de deftige stad. De kerk verleende aan Utrecht aanzien, maar de overheid deed het aan Den Haag. Van Heusden had aan Marten enkele adressen van vrienden mede gegeven en zo kwam het, dat de jeugdige en ijverige aanhangers van de Reformatie in Den Haag al spoedig een goed tehuis had gevonden. Dicht bij de Plaats woonde een koopman in laken, die eensdeels door zijn zaak en anderdeels door zijn denkbeelden op kerkelijk gebied een goede vriend van de Utrechtse lakenkoopman was.

Marten bleef ongehinderd bij die vriend. Zijn oorspronkelijke plan was wel, om spoedig naar zijn vaderland terug te keren, maar dit plan kon hij niet uitvoeren, omdat Van Heusden hem zo nu en dan berichtte, dat men ijverig naar hem zocht. Men wist zelfs, dat hij in Den Haag was. Gelukkig wist niemand, dat Marten bij Van Heusden's vriend was. Het huis van de lakenkoopman werd dus in de ware zin des woords een schuilplaats voor Marten.

Wij laten de jeugdige Marten bij de vriend van Van Heusden, die, dit zij terloops opgemerkt, ook al spoedig de vriend van Marten was, en wij begeven ons naar Utrecht. In het aan ons bekende klooster is weinig veranderd. Naar het uitwendige ten minste. Dezelfde prior regeerde altoos nog met dezelfde voorzichtigheid. Udo was nog in het klooster; maar Valerius had voor enkele dagen een reis aanvaard naar Trier. Op zijn verzoek had men acht geslagen en zo was hij met nog twee geestelijken naar Trier gegaan, om enkele geschillen te vereffenen, welke tussen de bisschop van Utrecht en die van Trier over stoffelijke aangelegenheden gerezen waren. Metterdaad had Valerius echter een ander doel. Hij was het verblijf in de kerk moede, maar hij had geen geloof genoeg, om openbaar met haar te breken in zijn omgeving. Daarom wilde hij naar Duitsland. Hij zou daar de beide andere geestelijken heimelijk verlaten en dan naar Wittenberg gaan. Daar was men veiliger dan in Utrecht.

Het kleingeloof van Valerius was niet te prijzen, maar, dat hij tijdig aan een groot gevaar ontsnapte, is zeker. Wat was er toch in het klooster geschied? De eens zo vurige Udo, die zo diep overtuigd was van de gebreken der kerk, die zelfs met de ketterse broeders meer dan eenmaal vergaderde, dezelfde Udo was in de laatste weken geheel onder de schadelijke invloed van de prior gekomen. Wat had de listige man gedaan? Hij had aan Udo diens ganse levensgeschiedenis medegedeeld. Zodoende had hij op het gemoed van de ontvankelijke Udo gewerkt. En, toen deze laatste vernam, hoe hij aan de dienst der kerk was gewijd, besefte hij nog meer dan voorheen, dat hij nooit met die kerk zou mogen breken. Blijven was voor hem hoe langer zo meer een heilige plicht.

Hierbij bleef het echter niet. De vroegere vriendschap van Udo jegens Van Heusden en diens vrienden veranderde al spoedig in vijandschap. Dit boosaardig vuur werd door de prior telkens aangeblazen. Het is daarenboven een bekend feit, dat vriendschap, welke in vijandschap verandert, de ergste vijandschap onder de zon is.

Het was de prior echter niet genoeg, dat Udo zo vijandig jegens de ketterse vrienden was geworden. Hij wilde tevens de doortastende priester gebruiken, om de ketters, zo mogelijk, over te leveren aan de rechter. Daarom vroeg hij eens, toen hij zeer vertrouwelijk met Udo gesproken had, wie toch onder de vrienden behoorden. Dit was juist de dag, nadat Valerius vertrokken was. Udo noemde die vrienden onbeschroomd en liet ook de naam van Valerius zich ontvallen.

De prior verbleekte. Daar had hij allerminst op gerekend. En die Valerius was nog wel naar Trier. Daartegen moesten maatregelen genomen worden. En zeer spoedig ook. Wij zien dus, dat Valerius aan een groot gevaar ontkomen was.

De prior sprak voorts over Valerius niet meer; maar deed nog enkele vragen naar aanleiding van de overkomst van Marten. Udo beantwoordde ze en gaf duidelijk te kennen, dat Marten de gevaarlijkste van allen was.

“Zoudt gij niet wensen, dat die jonge man onschadelijk gemaakt werd?” vroeg de prior.

“Het ware ongetwijfeld het beste,” antwoordde Udo.

“Het zal echter niet gemakkelijk zijn, om die jeugdige ketter te vangen,” zei de prior, terwijl hij Udo van terzijde aanzag. Hij hoopte namelijk, dat deze zich aanstonds voor dit werk zou aanbieden.

Daarin bedroog hij zich echter. Hij zou eerst nog wat moeten redeneren, eer hij het zover had, dat Udo zich met die taak belastte.

“Mij dunkt,” zei de prior, toen Udo zweeg, “dat was een uitnemend werk voor u. Gij zijt daarvoor geknipt. Gij hebt enige kennis aan hem en kunt u het best op de hoogte stellen van zijn verblijfplaats.”

“Die opdracht vind ik al te vererend, vader,” zei Udo op een toon, alsof hij zeggen wilde: nu neemt gij een loopje met mij.

De prior, die dit bemerkte, liet er aanstonds op volgen: “ik meen inderdaad, wat ik zeg. Daar is er niet één, die zich met dat werk kan inlaten met zoveel hoop op een gunstige uitslag als Udo.”

“Maar gevoelt ge dan niet, vader,” zei Udo met een ernstig gelaat, “dat het voor mij een moeilijke zaak is, om een vroegere vriend na te gaan en over te leveren? Al ben ik, wat de leer aangaat, een vijand van alle kettters, nu ik het gevaarlijke van hun pogingen inziet, dat weerhoudt mij niet om hoogachting te koesteren voor sommigen hunner.”

“Dat is waar,” zei de prior, “maar niet geheel en al. Gij zijt in dienst van de alleenzalmakende kerk. Die kerk wordt belaagd door de kettters. Dus zijt gij geroepen voor de belangen der kerk te zorgen. En gij zorgt slechts dan voor hare belangen, wanneer gij, naar luid van Gods Woord en de geschriften der vaderen, de kettters zoekt uit te roeien. Nu is onder de kettters Marten, een vroegere vriend van u. Gaat het nu aan, om te zeggen: nu kan ik de kerk niet dienen? Bestaat er voor de kerk dan geen gevaar, nu een kennis van u tegen haar zondigt? Udo, dat weet gij immers beter. Gij, die voor enkele dagen in het zaligst gevoel des harten betuigd hebt, dat gij in de kerk en voor de kerk zoudt strijden tot aan uw jongste ademsnik. Meent ge, dat de heilige Maagd die dierbare gelofte niet gehoord heeft? En, nu het erop aankomt, om de strijd te beginnen, nu deinst ge terug? Is dat Gode welbehagelijk? Udo, Udo, het is een list van de boze, om u van dit werk af te houden, want de boze weet, hoeveel nut hij van Marten heeft en daarom wil hij Marten liefst ongemoeid laten. Moogt gij nu dienstbaar worden aan de plannen van satan! Udo, bedenk, wat uw heilige roeping is!”

De prior was onder het spreken dezer woorden opgestaan. Hij zag met zijn doordringend oog op de jonge priester, die geheel onder de indruk van het machtig woord des priors was.

“Zo zal ik dan mijzelf moeten verloochenen,” zei Udo met een diepe zucht.

“Zucht gij daarover?” riep de prior. “Udo, bezondig uw ziel niet. Wie zichzelf niet verloochent en zijn kruis niet op zich neemt, die kan Jezus’ discipel niet zijn.”

“Maar zelfverloochening is moeilijk,” zei Udo.

“Moeilijk, maar heerlijk,” antwoordde de prior, die begon te bemerken, dat hij Udo bijna gewonnen had. “Heerlijk, om de kostelijke winst, welke zij afwerpt. Zij werkt vrede in de ziel en doet ons de gunst aller heiligen verwerven. Zeg mij daarom, hoe denkt gij er over?” vroeg de prior.

“Ik zal het doen, vader,” antwoordde Udo, “ik zal het doen, en alle heiligen mogen mij ondersteunen tot dit moeilijke werk.”

“Pax tibi,” zeide de prior, terwijl hij de handen op het hoofd van Udo legde.

“Laat ons thans dadelijk onze maatregelen nemen. Gij moet zo spoedig mogelijk aan het werk gaan, anders is de vogel gevlogen,” zei de prior.

“Gij weet, dat Marten tegenwoordig in Den Haag is,” vervolgde de prior. “Waar hij echter zijn verblijf houdt, is mij niet bekend, en dat juist moet ge te weten zien te komen.”

“Maar hoe zal ik dat kunnen?” vroeg Udo.

“Luister,” sprak de prior. “Het zou mij verwonderen, als Marten de ganse dag in zijn schuilplaats bleef. Daarom is de beste weg, welke gij bewandelen kunt, de volgende: gij vraagt niemand naar hem, want dien gij soms voor uw vriend aanziet, blijkt van achteren uw vijand te wezen.”

“Dat kan Marten van mij ook zeggen,” viel Udo de prior in de rede.

Met een enigszins verstoord gelaat zei deze: “als gij liever niet naar Den Haag gaat, zeg het dan. Dan zal ik een ander met die taak belasten; maar houd mij dan niet langer op.”

“Dat was mijn bedoeling niet, vader,” zei Udo een weinig verschrikt over de uitwerking zijner woorden. “Ik meende slechts, dat, wat ik zeide, een gewoon verschijnsel is.”

“O!” riep de prior, “nu, dan vervolg ik. Gij vraagt dus aan niemand iets; maar gij maakt over dag en tegen de avond een wandeling door de straten. Het zou mij bewonderen, wanneer gij dan Marten niet eens ontmoettet. En, hebt ge hem eenmaal ontmoet, dan is alles in orde.”

“Wat moet ik dan verder doen?”

“Dat zal ik u zeggen. Gij houdt u alsof ge in niets veranderd zijt en tracht Marten mede te nemen naar Utrecht. Is hij hier binnen de poorten, dan nemen wij hem gevangen.”

“Ik zal mij van de opdracht kwijten.”

“En wanneer?”

“Morgen.”

“Ga in vrede.”

Udo vertrok.

Reeds de volgende morgen begaf hij zich naar Den Haag. Hij volgde geheel en al het voorschrift van de prior. En deze had inderdaad goed gezien. Udo was er nog maar enkele dagen, toen hij Marten ontmoette. Wjl Marten niets van een vervolging bemerkte, kwam hij allengs vaker buiten de deur en zo ontmoette Udo hem.

Het was op de Vijverberg. Marten zag vreemd op, toen hij Udo bemerkte. Zonder argwaan te koesteren ging hij naar hem toe en schudde hem de hand. Voor een ogenblik was het Udo, alsof hij op een dwaalweg wandelde, daar hij alle vriendschap van weleer verloochende in zijn hart, terwijl hij de schijn aannam, als ware hij dezelfde Udo van vroeger. Het was echter ook maar een ogenblik, dat hij enige strijd gevoelde. Zijn heilige gelofte, om voor de belangen der kerk te waken, en het woord van de prior deden alle aarzeling ophouden.

“Hoe komt gij hier?” vroeg Marten aan Udo.

“Dat mag ik u wel vragen,” was het antwoord.

“Ik kon niet langer in Utrecht blijven,” sprak Marten, met de hem eigen openhartigheid.

“Waarom niet?”

“Dat kan ik hier niet zeggen, ga dan met mij naar mijn woning.”

Zo spoedig had Udo niet gedacht zijn doel te bereiken.

Beiden gingen nu naar het huis van de lakenkoopman, waar Udo voorgesteld werd als een priester, die bezwaard was door de valse leer der kerk en het goddeloze leven der geestelijken. Nadat men wederzijds kennis met elkander gemaakt had, zette Marten het gesprek voort.

“Hebt gij er niet van gehoord, dat men mij in Utrecht zoekt?” vroeg hij, in ‘t geheel niet meer denkend aan de blijkbare verandering, waarvan Valerius verteld had.

Udo beet zich op de lippen en antwoordde toen: “Ik moet u zeggen, dat mij daar niet veel van bekend is. Ik hoorde er wel iets van, maar ik meende, dat het zo erg niet was.”

De kogel was nu door de kerk en Udo ondervond, dat ieder, die zich op het pad der leugen bevindt, hoe langer zo dieper zinkt.

“Ik ben uit Utrecht gevlucht,” zei Marten, “omdat mijn leven niet meer veilig was.”

“En wie heeft u dat verteld?”

“Valerius.”

“Ik geloof daar niets van; uw weggaan heeft juist een kwade schijn op u geworpen, en gij kunt deze schijn niet beter wegnemen dan door weder te keren naar Utrecht. Men zal u daar geen leed doen, als gij tenminste wat voorzichtig zijt en met beleid optreedt.”

“Ik wil u gaarne geloven, maar ik meen toch, dat de weg, die gij voorschrijft, niet de beste is.”

“Ik kan dwalen, maar ik geloof, dat ik beter de Utrechtse voorstanders ken dan gij. Ik heb ook zelf altoos de uiterste voorzichtigheid moeten betrachten en wie heeft mij enig leed gedaan? Daaraan kunt gij zien, dat men wel veilig is, als men maar met beleid handelt. Daarenboven hebt gij nu uw oude vrienden plotseling verlaten.”

Hier zweeg Udo.

Marten scheen de jonge geestelijke gedeeltelijk toe te stemmen, want hij zei: “In sommige opzichten hebt gij gelijk; maar ik moet toch nog eens over uw woorden nadenken.”
“Dat kunt gij doen,” zei Udo, waarna hij het gesprek over enkele andere dingen nog wat voortzette. Toen Udo wegging, beloofde hij de volgende dag terug te zullen komen, om het antwoord van Marten te vernemen.

Valerius' lotgevallen

Valerius was met de beide broeders de Rijn langs gegaan. Men had het plan gemaakt, om tot Koblenz de Rijn te volgen en dan door het bekoorlijk Moezeldal naar Trier te gaan. Met deze reis gingen echter enkele dagen heen. De prior uit Utrecht had eerst er over gedacht, om de broeders een bode na te zenden, teneinde ze tegen Valerius te waarschuwen, maar hij was later van dat denkbeeld teruggekomen. Ten eerste zou het moeilijk zijn ze te vinden, en in de tweede plaats was het met het oog op Valerius niet goed, die licht argwaan kon koesteren en dan zou er meer verloren dan gewonnen zijn.

De broeders reisden dus ongemoeid voort. Hier en daar bezochten zij een klooster, om de nacht door te brengen en ontmoetten dan de levenslustige collega's, die zich weinig om de Reformatie bekommerden, maar die alleen erg op Luther scholden, omdat zij bang waren, dat zij uit hun behagelijke rust zouden wakker geschud worden. Valerius was op de gehele weg stil. Voornamelijk, wanneer hij zich onder de monniken in het klooster bevond. Alles stuitte hem geweldig tegen de borst. Veel meer dan in Utrecht of Holland kwamen hier de grote gebreken van het kloosterleven voor de dag. Hij moest zich moeite aandoen, om er niet luide tegen te getuigen, want soms was de toestand hemelgerend. Valerius was daarom maar het liefst in Gods vrije natuur. Lang vertoefden de broeders in de kloosters dan ook niet.

Eén ding was er, dat Valerius op reis meer dan eens welsprekend maakte, en dat éne was het aanschouwen van de natuur. Valerius gevoelde diep, als hij de wonderen aanschouwde, die in de schepping zich telkens aan zijn oog vertoonden, dan moest hij getuigen van de majesteit Gods.

De andere broeders luisterden dan ook gaarne naar hem, want, begaafd met een dichterlijke ziel, die ontgloeide voor al wat waarachtig schoon was, sprak Valerius met gloed en bezieling.

Eens waren zij des avonds nabij de burcht gekomen, nabij Godesberg. Deze burcht, thans een ruïne, werd in het begin van de 13de eeuw gebouwd door de aartsbisschop Diederik van Keulen. Hij stond op een kegelvormige berg. Wie thans Godesberg bezoekt, ziet van deze burcht nog slechts enkele overblijfselen, waaronder een fraaie toren. Al pratende over de schoonheid en bekoorlijkheid van de omgeving waren de broeders de berg opgegaan, maar wie schetst hun verbazing, toen zij, ter helfte gekomen, omzagen en het schone Zevengebergte zich zagen baden in de glans van de ondergaande zon. Het was een hartverheffend schouwspel. Valerius ontblootte het hoofd en vouwde de handen, terwijl hij uitriep: "Jehova, Domine noster! Quam magnificum est nomen tuum per totam terram! Cujus domicilium majestatis tuae fixum super coelos." (O Heere, onze Heere! Hoe heerlijk is Uw naam op de ganse aarde, Gij, Die Uwe majesteit gesteld hebt boven de hemelen, Ps. 8:2)

"Amen," zeiden de andere broeders.

Men kon bijna niet scheiden van die plaats.

De ondergaande zon wierp een zee van glansen op de bergen aan de andere zijde van de Rijn. Het was, alsof een vurige zoom de toppen omgaf. Langzamerhand doofde dat vuur uit en werden de glansen doffer, tot het eindelijk nevelachtig werd.

Toen daalden de broeders de berg af en zetten hun reis voort, om voor het donker het klooster te Remagen nog te bereiken. Het was laat, toen men daar aankwam. Toch werd men vriendelijk ontvangen. De broeders werden aanstonds in de kring der monniken geleid en, nadat men vernomen had, vanwaar zij kwamen en waarheen zij zich begaven, werden zij als broeders van de orde behandeld.

Het scheen, dat de monniken een druk gesprek gevoerd hadden, want de oudste, die de binnenkomenden gegroet had, sprak na deze groetenis: "komt, broeders, wij kunnen nu wel weer doorgaan. Dan vernemen wij ook het oordeel van onze Stichtse broeders eens."

"Dat is goed," riep een uit de broeders.

“Mag ik weten,” vroeg Valerius, “waar gijlieden een gesprek over had?” Hij wilde eerst het onderwerp horen. Beviel hem dat niet, dan was het een geringe moeite, om zich te verwijderen. Hij had immers zulk een verre reis achter de rug en was vermoeid.

“Wij spraken over Luther,” riep de oudste der monniken.

“Dat is een gevaarlijk onderwerp,” antwoordde Valerius.

“Waarom?” vroeg een broeder, die er schrander uitzag, en die dicht bij Valerius zat.

“Gij vraagt naar de bekende weg,” sprak Valerius.

“Neen, toch niet,” antwoordde dezelfde broeder, “maar gij vergeet, dat wij hier in Duitsland wat vrijer onze gedachten uit kunnen drukken dan gij in Utrecht.”

“Wilt ge soms niet met ons spreken, als wij het over Luther hebben?” vroeg de oudste der monniken.

“Het is mij wel,” antwoordde Valerius. “Redeneren doe ik gaarne, als het maar vruchtbaar is.”

“Nu, wij behandelen wel een quaestie van de dag,” zei de schrandere broeder.

“Tot de orde nu, broeders,” riep de oudste der monniken.

“Broeder Ambrosius was bezig met zijn oordeel over de rijksdag, laat ons luisteren!”

Broeder Ambrosius was de geestelijke met het schrandere gelaat. Deze, begaafd met een uitnemend verstand, had enkele neigingen tot de Reformatie. De andere broeders wisten daar echter niets van, want hij had dit nooit laten blijken. Maar juist nu was hij van plan eens uit de hoek te komen.

“Ik bewonder Luther,” zei hij op fiere toon. “Iemand, die zulk een geloof en vertrouwen op God openbaart, kan geen duivelse zaak voorstaan, doch moet in de weg des Heeren zijn.”

“Wel, wel,” riep de oudste monnik uit, “dat is veel gezegd! Broeder Ambrosius zou ons bijna doen twifelen aan zijn rechtzinnigheid!”

“Mijnentwege moogt gij dat doen,” liet Ambrosius er op volgen. “Daar is er Een, Die mij oordeelt, en dat is God.”

Valerius luisterde met alle aandacht; hij gevoelde zich niet recht op zijn gemak. Moest hij broeder Ambrosius niet bijstaan? Hij durfde echter niet; hier bevond hij zich op vreemde bodem en moest hij dus voorzichtig wezen.

Nadat Ambrosius gesproken had, waren de broeders enigszins onthutst. Het was, alsof er een ban in de vergadering was gekomen.

“Gij hebt ons verschrikt, Ambrosius,” zei de oudste.

“Dat spijt mij,” antwoordde deze, “maar ik mag niet tegen mijn overtuiging in spreken.”

“Gij dwaalt Ambrosius,” ging de monnik verder.

“Dat meent gij,” antwoordde Ambrosius.

“Neen, dat menen wij allen,” zei de monnik. “Wie der broeders is het met Ambrosius eens?” vroeg hij, en triumfantelijk zag hij rondom zich, alsof hij zeggen wilde: daar is toch niemand.

Nu echter werd Valerius wakker geschud. Zou hij nu nog zwijgen? Neen, zwijgen was hier verloochenen. Hij stond daarom op en zei met luider stem: “ik ben van hetzelfde gevoelen als broeder Ambrosius.”

De broeders zagen de vreemde gast aan. Was deze misschien een ketter? En hadden zij aan zulk een gastvrijheid verleend?

“Dat had ik van u niet verwacht,” zei een der medereizigers van Valerius.

Deze laatste gevoelde, de kogel was door de kerk, dus nu moest hij zich dapper houden.

“Ik houd Luther niet voor zulk een bedrieger, als velen doen. Ik geloof, dat hij een goed werk verricht,” zei hij.

“Een duivelswerk!” riep een der broeders.

“Ja, omdat hij ons geweten wakker schudt,” zei Valerius, “daarom noemen wij het een duivelswerk, maar Luther spreekt de woorden Gods en niet des duivels.”

“Als hij de woorden Gods gesproken had, zou de Heere wel voor zijn veiligheid gewaakt hebben,” zei een andere broeder, “maar nu is hij gevangen, misschien al gedood.”

“Ik geloof, dat de Heere juist over Luther gewaakt heeft, maar de tijd zal dit verder leren,” zei Ambrosius. “Ik ben zeer verblijd, dat onze broeder uit Utrecht aan mijn zijde staat.”

“En ik vind, dat wij het gesprek maar af moesten breken,” zei de oudste, die bang werd.

“Waarom, waarom?” riepen enige stemmen.

“Laat ons doorgaan,” zeiden anderen.

“Laten zij voor de dag komen, die van ons afwijken!” klonk nog een stem na.

Er ontstond een groot tumult onder de broeders.

Ambrosius keek zwijgend toe.

Hij zag de gevolgen van zijn vrijmoedige belijdenis. Bevreesd van aard was hij echter geenszins. Hij wist, dat het rumoer onder de domme kloosterbroeders wel spoedig zou ophouden, want deze maakten zich doorgaans niet bijzonder warm over geloofszaken; een goede tafel ging hun bovenal. Zij scholden wel op Luther; maar de meesten zouden ongetwijfeld met Luther hebben willen aanzitten aan de maaltijd, als hij maar goed opdiste.

De oppervlakkigheid der broeders, welke Ambrosius kende, deed hem geloven, dat de storm spoedig over zou zijn. Enigszins had hij zich echter misrekend, want de oudste der monniken was geducht boos, niet zozeer op Ambrosius, als wel op Valerius. Die vreemde gast had al veel teweeg gebracht.

Was het wonder, dat hij zich voornam, om het die indringer betaald te zetten? Het plan was reeds gemaakt. Hij zou de volgende morgen de vreemdeling aanklagen van ketterij bij de prior, een uiterst gestreng man. Deze zou ongetwijfeld aanstonds de hand op Valerius leggen en dan was zijn lot beslist. De wereldlijke rechter zou dan het overige wel doen.

De vogel was echter reeds gevlogen, toen men hem vangen wilde. In de stille nacht had Valerius, wiens kamer aan de buitenzijde van het klooster lag, beproefd, of hij niet ontvluchten kon. Hij had bij het licht der helderschijnende maan bemerkt, dat het raam maar een meter van de grond verwijderd was. En, omdat hij na de vergadering van de avond niet veel heil van zijn verblijf in het klooster verwachtte, schoof hij midden in de nacht behoedzaam het raam open, sprong op de grond en verwijderde zich snel.

Beter buiten veilig, dan binnen in gevaar, dacht Valerius, toen hij de begane weg bereikt had.

Het was echter thans de vraag: waarheen?

Terugkeren kon hij niet meer.

De andere broeders opzoeken was gevaarlijk en daarom niet gewenst, om verder over de reis naar Trier te denken.

Hij bevond zich nu eenmaal op het pad en daarom moest hij voort. Geld had hij niet. Wat zou hij doen? Op zijn hoogst kon hij één dag rondkomen, maar daar hield dan ook alles mede op.

Valerius hief in de stille nacht het oog op tot God en bad vurig, dat de Heere aan hem gedenken mocht.

O, kon hij Wittenberg maar bereiken!

Daar was wel hulp.

Daar waren vele broeders van hetzelfde geloof.

Maar hoever was de afstand van de plaats, waar hij zich thans bevond en Wittenberg.

Al peinzend liep Valerius voort langs de oever van de Rijn. Vriendelijk scheen de maan op de zacht kabbelende stroom en toverde als het ware een breed zilveren lint in het water. De gehele omgeving was wel in staat om indruk te maken; maar Valerius genoot toch niet zoals anders. Hij was enigszins onrustig.

Tegen de morgen bereikte hij Koblenz. Vandaar meende hij door het Lahndal zijn reis voort te zetten.

Hij had onderweg, indien hij zich maar van een leugen had willen bedienen, ruimschoots gebruik kunnen maken van de kloosters, want niemand wist wie Valerius was.

In een klooster wilde hij echter niet meer; dan liever als Jacob op de grond onder de blote hemel.

Maar ook dat was niet nodig; de Heere gedacht aan Valerius. Toen hij het Lahndal ingegaan was, werd ook zijn stemming weder wat levendiger. Nu en dan mocht hij bij het gezicht van Gods schone schepping een lied aanheffen ter ere van de Almachtige.

Aan de avond van die dag bereikte hij Nassau, een onbeduidende plaats aan de Lahn. Hij wist echter niet, dat hem daar een aangename verrassing wachtte.

Toen hij de hoofdstraat doorliep, las hij op een winkelraam de naam Huhn. Aanstonds dacht hij aan Marten en bleef een ogenblik staan. Een jongeling, die zich in de winkel bevond, bemerkte dat en, daar hij meende, dat de monnik iets zocht, ging hij naar buiten en vroeg of hij hem van dienst kon zijn.

“Misschien wel,” zei Valerius.

“Kom dan binnen,” nodigde de jongeling.

Valerius volgde zijn geleider naar een kamer achter de winkel. Daar zat een oude vrouw, die de jongeling zijn moeder noemde. In het schemerdonker kon Valerius haar ternauwernood opmerken. De jonkman stak aanstonds licht aan en nodigde Valerius, om te gaan zitten. Toen deze man aan die uitnodiging voldaan had, zei hij: “gij kunt mij wellicht enige inlichtingen verschaffen. Ik las de naam Huhn op het winkelraam en omdat mij ook iemand van die naam bekend is, kwam het bij mij op, om te vragen of er ook enige verwantschap tussen u en hem bestaat?”

“Meent gij soms Marten Huhn?” vroeg de oude moeder.

“Waarschijnlijk wel,” antwoordde Valerius. “Is dat een jongeling?”

“Ja,” hernam de oude, die nu voor Valerius beter zichtbaar werd.

“Is hij nu dan in Utrecht?” vroeg deze weder.

“Dat is wel mogelijk,” zei de oude, “want hij maakt uit Wittenberg dikwijls reizen. Wij zien hem maar zelden.”

“Is hij een zoon van u?” vroeg Valerius.

De oude vrouw zag met haar vriendelijk oog Valerius aan en zuchtte.

“Heb ik soms te veel gevraagd,” zeide Valerius, “dan zal ik zwijgen; maar ik vroeg niet uit nieuwsgierigheid, wel omdat ik gaarne meer van mijn vriend zou weten.”

“Als gij zijn vriend zijt, zal ik u zeggen, hoe de waarheid is,” antwoordde de oude. “Ik heb maar één zoon; dat is Heinrich, gij ziet hem daar voor u staan en Marten is slechts een aangenomen kind.”

“Welnu,” zei Valerius, “dan zal ik dat punt niet verder aanroeren.”

“Moet gij nog een verre reis maken?” vroeg de oude, die schijnbaar ook liever over een ander onderwerp sprak.

“Ja,” antwoordde Valerius, “ik moet naar Wittenberg.”

“Gaat gij ook de beroemde doctor bezoeken?” vroeg de oude weder.

Valerius vermoedde geen kwaad en zei daarom: “ja.”

“En waar zult gij dan heden nacht blijven?”

“Dat weet ik nog niet.”

“Als gij wilt, kunt gij onder mijn dak blijven, want de vrienden van Marten zijn ook de mijne.”

“Ik zal gaarne gebruik maken van uw vriendelijk aanbod,” zei Valerius, die in alles een kennelijke vingerwijzing des Heeren zag.

Men praatte nu nog over het een en ander; maar het was, alsof het gesprek niet verder wilde vloten. Valerius had al medegedeeld, dat hij uit Utrecht kwam en daar Marten ontmoet had; maar daarna was men weder over andere dingen gaan spreken. Het scheen alsof de oude moeder niet rustig was. Valerius wilde niet meer op de afkomst van Marten zinspelen, totdat eindelijk de oude uit zich zelf begon.

“Ge ziedet daar straks, dat gij niet meer naar de afkomst van Marten wildet vragen. Ik begrijp dat,” sprak zij, “gij wilt niet onkies zijn, en, ik moet eerlijk zeggen: liever zweeg ik ervan; maar het is mij, alsof ik spreken moet.”

“Als uw geweten u dringt, moet gij het doen, want het is niet raadzaam iets tegen zijn geweten te verrichten,” meende Valerius.

“Luister dan,” zei de oude: “Het is nu ongeveer 20 jaar geleden, (ik was toen ruim 35 jaar) dat ik in dienst was bij de graaf Von Gersow. Aan mij was opgedragen om voor een kind te zorgen, dat geen moeder had, daar de gravin spoedig na de geboorte gestorven was. De graaf was in het leger en kwam slechts nu en dan even op zijn landgoed.

Op zekere dag werd het kasteel geheel door rovers leeggeplunderd. Enkelen der knechten werden gedood, doch mij gelukte het met de kleine jongen in het bos te vluchten. Het enige, wat ik mee had

kunnen nemen, was een weinig geld en wat kleren voor mij en het arme kind, waarvoor ik veel liefde gevoelde. In de omtrek durfde ik niet blijven vanwege de rovers. Ik begaf mij daarom te voet naar Dresden. Wat zou ik echter aanvangen? Enige tijd kon ik van het weinige geld leven, maar toen hield alles op. Gelukkig kreeg ik een goede dienst. Ik vertelde mijn wedervaren aan de lieden en deze meenden, dat ik voor het kind moest blijven zorgen. Zo deed ik dan ook. Ik besteedde het kind en betaalde zelf de kosten. Dat kon echter niet zo blijven. Alle nasporingen naar de graaf Von Gersow waren tevergeefs; men vertelde zelfs, dat hij dood was. Van zijn goederen was schier niets overgebleven. Alleen de niet grote uitgestrektheid grond bleef nog altoos op zijn naam staan, maar al het geld was gestolen en het kasteel in brand gestoken.

Nadat ik een jaar in Dresden geweest was, vroeg een zeer nette man om mijn hand. Wij traden in het huwelijk en begaven ons naar deze plaats. Uit dat huwelijk is Heinrich geboren. Het spreekt als vanzelf, dat ik Marten ook medenam. Wij noemden hem bij zijn voornaam, maar wij vonden het niet geraten om hem Von Gersow te noemen, temeer niet, daar door staatkundige verwickelingen de grond, waarop het kasteel van de graaf gestaan had, niet meer aan Marten toebehoorde. De kleine jongen had dus in 't geheel geen bezittingen meer. Dat maakte ons echter niet vrij, om hem aan zijn lot over te laten. Ik meende altoos, dat de Voorzienigheid mij bestemd had, om dat kind tot mij te nemen. Van de vader vernamen wij nooit meer iets.

Zo groeide de kleine Marten op. Hij was een schrandere jongen. Wij konden hem gelukkig een goede opvoeding geven, want onze zaken gingen goed en wij konden als goede burgers leven. Omdat hij veel meer aanleg toonde dan Heinrich werd hij bestemd voor de studie, terwijl Heinrich in de zaak zou komen. Op de Latijnse school maakte Marten grote vorderingen en binnen betrekkelijk korte tijd ging hij naar de Universiteit van Wittenberg, waar hij de bijzondere achting zijner leraren verwierf. Inzonderheid was hij de lieveling van Melanchton. Enkele jaren geleden begon hij verzen te maken. Wij weten soms niet, waar hij vertoeft; maar dit weten wij wel, dat hij meestal gewichtige zendingen te verrichten heeft."

Valerius had met aandacht geluisterd naar dit korte verhaal. Nu bleek, dat Marten een jongeling van adellijke afkomst was, die niet Huhn, maar Von Gersow heette. Die ontdekking was inderdaad van gewicht, van meer gewicht, dan Valerius eerst meende, dat zou hij later ondervinden.

Hij meende het gesprek nu het eenmaal zover was, hier niet te moeten eindigen.

"Gij zijt zo goed geweest mij iets mede te delen van uw pleegzoon," zeide hij. "Ik dank u daar wel voor."

"Gij zult wederkerig mij ook wel een dienst willen bewijzen," liet de oude er op volgen.

"Ongetwijfeld, als ik er maar toe in staat ben."

"Zeg mij dan, hoe het komt, dat gij naar Wittenberg wilt gaan. Mij dunkt, uw kleding zou u niet voor een aanhanger van het nieuwe geloof doen aanzien."

Valerius vertrouwde de pleegmoeder van Marten volkomen en vertelde daarom zijn wedervaren. Hij begon met de ontmoeting te beschrijven met Marten ten huize van Van Heusden. Daarna maakte hij gewag van zijn strijd en eindelijk verhaalde hij hoe hij van voornemen was geworden, om het kloosterleven te verlaten. De reis naar Trier bood hem een welkome gelegenheid, om buiten Utrecht te komen en de monniken in Remagen hadden hem het noodzakelijke doen inzien, om de vlucht te nemen.

"Dus gij zijt dan nu toch voor de Reformatie gewonnen?"

"Ja, maar ik behoor, dat gevoel ik maar al te goed, tot de zwakken. Daarom wenste ik de beroemde doctor zelf eens te spreken."

"Dat zal u wel niet gelukken," zei de moedige en besliste vrouw, die goed ontwikkeld was en die meer van de reformatische gevoelens wist dan menig een verwacht zou hebben.

"Waarom niet?" vroeg Valerius.

"Omdat de doctor niet in Wittenberg is."

"Is dan zijn verblijf niet bekend?"

"Men weet niets van hem. Hij kan wel dood zijn, hoewel ik dat niet geloof."

“Ik vind het te bejammeren, dat de doctor niet in Wittenberg is; maar ik zal er toch heengaan. Daar zijn nog andere vrienden, die ik zal kunnen spreken,” besloot Valerius.

Intussen was het reeds tamelijk laat geworden. Het avondeten werd opgezet en genuttigd en men begaf zich ter ruste.

Heinrich en zijn moeder waren verblijd iets van Marten gehoord te hebben en Valerius was dankbaar zulk een vriendelijk onderdak te hebben gevonden.

Wat zou echter verder zijn lot zijn? Hij was nog lang niet in Wittenberg en overal zou hij niet zulk een goed onthaal vinden als hier.

Na veel overpeinzingen legde hij ten slotte het moede hoofd neder en sliep in.

De volgende morgen begroetten hem de vriendelijke moeder en zoon. Aanstonds begon de moeder weer te praten. Het scheen, alsof zij veel aan Marten gedacht had; tenminste zij begon terstond weer over hem.

“Ik kan mij wel eens erg ongerust maken,” sprak zij. “Mijn lieve pleegzoon, die altijd alles voor mij geweest is, die mij ook tot zulk een zegen voor mijn geestelijk leven was, is altoos in gevaar.”

“Ja, dat is zo,” zei Valerius, “maar de Heere kan hem bewaren.”

“Dat is mijn enige troost,” zei de moeder; “indien ik dat ook niet geloofde, zou ik soms van droefenis gaan kwijnen, want ik heb Marten lief als ware hij mijn eigen kind.”

“Die God bewaart, is wel bewaard,” zei Valerius.

“Amen,” zei de moeder, terwijl zij een traan uit het oog wegpinkte. “Gij zult hem nu wel in lange tijd niet zien,” ging zij voort; “maar als gij hem ziet, groet hem van ons.”

“Dat zal ik doen,” zei Valerius. “Is het mij echter vergund, om nog iets te vragen?” liet hij er op volgen.

“Zeker,” antwoordde Heinrich’s moeder, “als het mij mogelijk is er aan te voldoen, zult ge u over mij niet beklagen.”

“Dat heb ik toch niet,” zei Valerius, “maar hoor wat ik vragen wilde. Ik heb iets van Martens afkomst vernomen, doch zeg mij, was hij maar een enig kind?”

“O, dat heb ik nog vergeten te zeggen,” hernam de vriendelijke gastvrouw: “enig kind was hij niet en wel. Gij moet weten, dat de graaf vroeger gewoond had bij Xanten. Daar werd hem een zoon geboren. Een enkele maal sprak de gravin er met mij over. Op een onbegrijpelijke wijze werd echter dat kind ontroofd of ontvoerd. In elk geval de ouders hoorden er niets meer van; men waande het reeds lang dood. Daarom, zeg ik, is Marten enig kind en toch ook weer niet. Het is namelijk nog mogelijk, dat de eerste zoon nog leeft. Daarvan weet ik echter niets.”

“Ik dank u voor uw mededelingen,” zei Valerius. “Aanstonds zal ik deze plaats verlaten, om naar Wittenberg te vertrekken. Door mijn vlucht ben ik echter van alle hulp verstoten. In de kloosters mag en wil ik niet meer gaan.”

“Wilt ge dan van mij wel enige bijstand ontvangen?” vroeg de gastvrouw.

“’t Is bijna teveel gevergd,” vond Valerius.

“O, toch niet, toch niet,” zei de vriendelijke oude, terwijl zij naar een kast ging, daaruit een beurs haalde en haar gast enige goudstukken in de hand drukte.

“Hartelijk dank,” zei Valerius, terwijl de tranen hem in de ogen schoten.

“Vergeld het maar aan mijn lieve Marten,” glimlachte de gastvrouw.

“Dat hoop ik te doen, zoveel ik kan,” zei Valerius.

Nadat men nog wat gesproken had, kwam het ogenblik van scheiden.

In een korte tijd waren er hechte banden gelegd. Toen de moeder aan Valerius vroeg, of hij in het gebed wilde gaan, deed hij dat. Met eenvoudige, hartelijke woorden dankte hij den Heere, dat Hij in Zijn voorzienig bestuur zijn schreden naar dit huis gericht had, en droeg hij voorts de moeder en haar zoon, alsook de afwezige Marten, op aan de barmhartigheid des Heeren. Immers Valerius wist wel, dat Marten Utrecht had moeten ontvluchten; maar hij wilde zijn pleegmoeder niet verontrusten en Marten kon immers thans in veiligheid zijn.

Na menige hartelijke handdruk verliet Valerius het gastvrije huis en wandelde de straten van Nassau door. Op zijn verdere reis had hij geen tegenspoed meer en ook was hij niet in gevaar. Dat alles

stemde hem blijmoedig. Als hij de bergen aanzag, die als Gods hoogaltaren het reukwerk der ganse schepping tot lof des Heeren omhoog deden stijgen, dan gevoelde hij zijn ganse ziel trillen van aandoening. O, hij besepte, dat God zo groot en goed is en zo waardig, om gediend te worden met al onze krachten.

In deze stemming bereikte hij eindelijk Wittenberg. Hier kon hij vrijer ademen. Het speet hem zeer, dat hij de beroemde doctor niet spreken kon. Niemand wist iets aangaande hem. Melanchton was er echter en deze wenste hij zo spoedig mogelijk te spreken.

Minzaam werd hij door de bescheiden godgeleerde ontvangen. Dat Valerius uit Utrecht kwam, verblijdde Melanchton, want nu kon hij misschien iets gewaar worden omtrent zijn geliefde leerling Marten Huhn. Uiterst verheugd was hij daarom toen hij vernam, dat Valerius Marten had gesproken; maar, toen Valerius van de gevaren sprak, waarin Marten verkeerd had en nog verkeerde, schudde Melanchton zijn hoofd.

“Als hij maar voorzichtig is,” sprak hij peinzend.

Valerius begon nu als leerling aan de grote meester, om inlichting te vragen over de vele vragen, welke zijn hoofd en hart vervulden en Melanchton onderwees de zoekende priester, zoveel als in zijn vermogen was. Valerius bleef enkele weken in Wittenberg en werd meer en meer overtuigd van de zuiverheid der nieuwe leer. Zijn wankelmoedigheid maakte plaats voor vaste overtuiging en onder leiding van Melanchton werd hij gevormd tot een waardige zoon der Reformatie.

Kwelling des geestes

Volgens afspraak was Udo de volgende morgen bij Marten gekomen, om te vernemen hoe hij over de terugkeer naar Utrecht dacht. Marten had er ernstig over nagedacht en door de mededelingen van Udo was hij er toe gekomen, om te besluiten naar het Sticht weder te keren. Udo's woorden waren zo geruststellend en hij zou gaarne weer in het midden der broederen zijn.

Daarom aanvaardde hij de volgende dag de reis met Udo naar het Sticht. Nauwelijks waren zij echter de poort binnen, of de hand werd op Marten gelegd; hij moest mede naar het klooster.

Met een blik, welke Udo door de ziel sneed, zag Marten hem aan. Het was, alsof op zijn lippen het woord: "verrader" lag. Toch zei Marten niets, maar volgde twee gerechtsdienaars, die hem eerst voor de prior brachten.

Udo volgde niet.

Toen Marten zag, dat hij door list overgeleverd was, bad hij in stilte, dat de Heere hem maar vrijmoedigheid mocht geven, om van Hem te getuigen.

Spoedig was het klooster bereikt.

De prior was reeds in kennis gesteld met de gevangenneming van Marten. Hij was verblijd, dat die gevaarlijke ketter gegrepen was.

Toen Marten voor de prior geleid werd, begon deze met hem van het hoofd tot de voeten op te nemen.

"Zijt gij die beroerder Israëls?" vroeg hij met nadruk.

"Niet ik heb Israël beroerd, maar gij en uws vaders huis," antwoordde Marten met ernst.

"Wees niet zo hoog van toon, weet gij niet, tot wien gij spreekt?"

"Ik spreek tot een mens."

"Ja, maar tegen een mens, die door God in een heilig ambt is gesteld."

"De koningen van Israël hadden ook een ambt ontvangen," zei Marten, "maar Elia zeide aan Achab, dat hij en zijns vaders huis Israël beroerd hadden, en dat zeg ik ook tot u. God geeft mij vrijmoedig te getuigen. De waarheid verzwijgen zal ik nooit."

"Weet gij niet, dat uw lot in mijn hand is?" zei de prior, terwijl hij Marten scherp aanzag.

"Ik weet, dat mijn lot in de hand des Heeren is," antwoordde Marten.

De prior beet zich op de lippen.

"Ik zal u laten gevoelen, dat de kerk de kettters weet te straffen."

"Veroordeelt gij een mens, zonder hem gehoord te hebben?"

De prior geraakte enigszins in de war.

"Dat heb ik niet gezegd."

"Maar gij beschuldigt mij toch van ketterij zonder mij gehoord te hebben."

"Ik heb genoeg van u gehoord," antwoordde de anders listige man, maar hij scheen tegen de waarheidszin van Marten niet aanstonds opgewassen.

"Zo," antwoordde Marten, "mag ik dan horen, wat men van mij verteld heeft?"

"Dat zal ik zeggen, als mijn tijd gekomen is," zei de in zijn eer gekrenkte prior, die nu zijn gezag wilde laten gelden.

"Het is altoos tijd, om de waarheid te zeggen," meende Marten; "maar, als gij liever wacht, doe dat. Ik hoop voor u, dat God uw ziel niet van u afeist, voor gij recht aan mij zult gedaan hebben."

"Welk recht meent ge?"

"Dit recht, dat gij mij, een leerling van een der beroemdste Hogescholen van Europa, niet gevangen houdt, terwijl ik noch tegen u persoonlijk, noch tegen uw orde iets misdaan heb."

"Maar gij zijt schadelijk voor de kerk."

"Dat zegt gij, maar gij bewijst niets."

"Ik gebied u thans te zwijgen, jongeling," zei de prior, die boos werd.

“Gij kunt gebieden over mij, maar geloof mij, dat ik nooit zal zwijgen als de Heere mij te spreken geeft.”

De prior bemerkte, dat dit eerste verhoor hem niets nader bracht tot zijn doel, maar hem wel verder afvoerde.

Hij gebod Marten daarom de kamer te verlaten en twee broeders te volgen, die hem opwachttten, om hem naar zijn cel te brengen.

Intussen was Udo thuisgekomen.

Aanstonds begaf hij zich naar zijn kamer. Hij had zijn taak volbracht, maar het was of er een worm aan zijn geweten knaagde, sinds hij Marten in de handen van de prior overgeleverd had.

In zijn kamer gekomen, wilde hij gaan lezen, maar het gelukte hem niet. Zijn gedachten dwaalden telkens weder naar Marten.

Had hij nu waarlijk een goed werk gedaan?

De prior had het hem verzekerd, maar was zijn daad te rechtvaardigen? Gedreven door liefde tot Rome's kerk had hij zich laten verleiden, om een vroegere vriend te verraden. O, welk een verachtelijke rol had hij gespeeld! Had hij vroeger niet met genoegen naar Marten geluisterd? Alleen het verlaten van Rome's kerk had hij immer veroordeeld, maar anders had hij toch vele van diens meningen moeten delen. En die vriend van vroeger had hij op een bedriegelijke wijze van zijn vrijheid beroofd, en welk lot zou hem wachten?

O, nu gevoelde hij dieper dan ooit, hoe de prior hem snood misleid had en op zijn gemoed had gewerkt. Bovendien, hoe was hij door het geheim zijner geschiedenis verleid, om zulk een ondoordachte daad begaan.

Udo was angstig. Hij ondervond, wat kwelling des geestes is. De wanden van zijn vertrek werden hem te eng. Hij had wel in tranen kunnen uitbarsten.

En bij deze gewetenswroeging kwam de aanklacht uit het Woord des Heeren. Was hij niet gelijk aan een afvallige? En was er voor een afvallige nog wel vergeving?

Zeide de Heere niet in Zijn Woord, dat er een zonde is tegen de Heilige Geest en voor zulk een zonde was immers geen genade?

Vol angst wierp Udo zich op de knieën, maar het was, alsof elk woord, dat hij bad, terugstuitte op zijn beklemd gemoed.

Was er dan geen verhooring meer?

“O, God, verlos mij!” schreeuwde hij, terwijl de echo van deze angstige uitroep door het klooster weerklonk.

Aanstonds werd de prior gewaarschuwd en deze opende de deur van Udo's kamer.

De jonge monnik lag nog geknield voor zijn bidstoel.

De prior naderde, zonder dat hij het bemerkte.

“Wat is u, mijn zoon?” vroeg de prior.

Udo zag met verwilderde blik op en toen hij zijn verleider zag staan, zei hij: “ga weg, satanas, gij zijt mij een aanstoot!”

De prior stond verbaasd over die woorden. Dat had hij in 't geheel niet verwacht.

“Zijt gij niet goed, mijn zoon?” vroeg hij, terwijl hij zijn rechterhand op Udo's hoofd legde.

Alsof een adder hem gebeten had, schudde Udo het hoofd, om van de aanraking der hand bevrijd te zijn.

“Ik ben wel,” antwoordde Udo, “en zó wel, dat ik bemerk hoe gij met uw goddeloze taal mij verleid hebt, om een vriend te verraden.”

“Heb ik dat gedaan?”

“Ja gij!”

“Gij meent dus geen goed werk te hebben verricht?”

“Een goed werk,” zei Udo, “een goed werk? Het was een satanswerk. De duivel heeft mij in de macht gehad. O God, wat ben ik diep gezonken. Voor mij is geen vergeving meer!”

“Wees toch kalm, mijn zoon,” zei de prior, “en neem een weinig wijn, om u te herstellen.”

“Geef gij wijn aan degenen, die verdoemd worden, maar blijf met uw wijn verre van mij. Ik ben al ongelukkig genoeg,” stiet Udo uit.

De prior liet nu zijn zachtheid en lankmoedigheid varen en begon met hardheid.

“Weet gij wel tot wien gij spreekt?” vroeg hij met bitsheid.

Udo zag de prior aan en antwoordde: “ik spreek tot een helse verleider.”

“Van dat woord zult gij berouw hebben,” toornde de prior.

“Het is mogelijk,” zei Udo, “maar ik spreek toch de waarheid.”

“Gij zult voortaan als een gevangene hier moeten verkeren,” hernam de prior.

Dat woord scheen in een ogenblik tot bezinning te doen komen, want hij stond op, plaatste zich voor de prior, gaf deze een geweldige stomp, zodat hij achterover tuimelde en snelde het vertrek uit.

Op het hulpgeschrei van de prior snelden enige broeders toe. Zij ontmoetten Udo wel, die zich haastte om door de gang weg te komen, maar zij hadden niet de minste argwaan. Daarom lieten zij hem gaan.

Toen zij echter de prior bereikt hadden, vertelde deze, wat Udo gedaan had en gaf bevel, dat men onmiddellijk hem zou trachten te grijpen.

Udo was echter reeds de straat op gevlucht en, hoe men ook zocht, men vond hem niet. De wachters aan de poort verklaarden, dat zij geen geestelijke uitgelaten hadden en dus moest de schuldige nog in de stad zijn.

Dat was ook werkelijk zo. Kon men hem nu maar vinden! Alle nasporingen waren echter tevergeefs en, toen de avond daalde, had men de voortvluchtige priester nog niet.

Udo zat veilig ten huize van Van Heusden. Aanstonds was hem in de gedachte gekomen, om naar diens huis te gaan. Zeer behoedzaam zonder enige haast te tonen, had hij, toen het klooster achter hem lag, zich naar de vroegere vriend begeven.

Van Heusden zag verbaasd op, maar liet Udo binnen. Toen eerst bemerkte hij, dat er wat bijzonders gebeurd was; Udo scheen overspannen. Nadat deze enige tijd in een leunstoel gezeten had, begon hij aldus:

“O, ik ben niet waardig, dat ik onder uw dak een schuilplaats vind.”

“Wat deert u, wat is er geschied?” vroeg Van Heusden.

“Ik ben een vluchteling. Ik heb een vriend verraden en nu zou ik alles ongedaan willen maken, maar ik kan niet. Ik ben ellendig. Heere, help mij!”

Van Heusden hoorde met klimmende verbazing naar Udo.

“Wien hebt gij dan verraden?” vroeg hij.

“O, Marten, Marten!”

“Marten!” riep Van Heusden uit. “Waar is hij?”

“In het klooster,” antwoordde Udo, terwijl hij de handen voor de ogen hield.

“Ongelukkige, hebt gij dat gedaan?”

“Ja, ik. Veracht mij, ik ben het waardig. Verdrijf mij uit uw huis, ik zal uw handelwijze billijken.”

“Maar hoe kwaamt gij er toe?”

Udo deelde nu alles mede. Allereerst sprak hij van zijn vurige wens om de kerk hersteld te zien. Daarvan had de prior gebruik weten te maken en met een helse toeleeg had hij hem misleid. De satan had voor een ogenblik de overhand gehad en op bijna onverklaarbare wijze had hij zich laten gebruiken, om Marten naar Utrecht te voeren.

“Hoe is het mogelijk!” riep Van Heusden uit.

“Mijn blinde ijver, verkeerde trots en verregaande ijdelheid hebben mij ten val geleid,” beled Udo.

“En wat wilt ge dan nu?”

“Ik ga vluchten, maar ik weet niet of er voor mij nog wel een plaatsje zal zijn onder de zon, waar het misnoegen van God en van mijn vorige vrienden mij niet vervolgen zal.”

Van Heusden zweeg. Hij was door het bericht van Marten’s overlevering bijna geheel onthutst en liet het hoofd op de handen rusten.

Udo zuchtte diep.

De lakenkoopman scheen eindelijk uit zijn gepeinzen te ontwaken.

“Ik heb diep medelijden met u,” zei hij tot Udo; “maar weedom vervult mij over Marten.”

Udo zag Van Heusden aan met een blik, alsof hij zeggen wilde: uw medelijden heb ik niet verdiend.

“Gij moet zien, dat ge hedennacht Utrecht nog verlaat,” zei Van Heusden, “anders zijt ge morgen wellicht reeds gevangen.”

“Ware dat maar niet het beste voor mij?”

“En gij zeydet, dat ge wildet vluchten.”

“Het is zo, maar sterven is misschien nog beter voor mij,” zei de bijna wanhopige Udo.

“Spreek zo niet,” sprak Van Heusden. “Zoek vergeving uwer zonden in Christus’ bloed en tracht of ge nog iets voor Marten doen kunt. Dat is beter dan u over te geven in de handen uwer vijanden.”

“Maar hoe zal ik hier uit Utrecht vluchten?” vroeg Udo, die enigszins tot bezinning kwam.

“Gij kunt alleen over de muur der stad uit Utrecht komen, maar wees voorzichtig, want men zal u ongetwijfeld zoeken. Trek uw pij uit en kleed u als gewoon burger en beproef zó met de uiterste voorzichtigheid over de muur te komen.”

“Zal ik dat van nacht doen?”

“Ongetwijfeld, want morgen kan het te laat zijn. Men kan toch op de gedachte komen, dat gij hier vertoeft, en dan wordt mijn huis doorzocht en gij zijt gevangen man. Waag dus liever van nacht de vlucht.”

Udo maakte nu aanstonds voorbereidselen. Hij kreeg een pak kleren van Van Heusden en doste zich uit als een gewoon poorter. Niemand zou hem herkend hebben met zijn breedgerande hoed, zijn kanten kraag en zijn groen wambuis met de hopen.

Nadat hij afscheid van Van Heusden genomen had, stapte hij door de straten naar de wal. Het was zijn plan om op behendige wijze de stadsmuur over te klimmen. Udo had dit werk zich echter te gemakkelijk voorgesteld. De muren waren tamelijk hoog en aan de buitenkant was dicht bij de muur een diepe gracht.

Toen hij, zonder dat iemand hem staande gehouden had, bij de muur gekomen was, zag hij eerst behoedzaam rond, of ook iemand in de omgeving zich ophield. Hij zag echter niets en hij hoorde niets. Toen onderzocht hij met zijn oog, hoe hij op de beste manier de muur beklimmen zou. Een gevoel van teleurstelling maakte zich van hem meester, toen hij bemerkte, dat de muur steil was en zonder ladder niet te beklimmen. Wat nu te doen? Hij sloop langzaam langs de muur om te zien of er ook ergens een plaats was, waar hij zijn plan zou kunnen volvoeren en waarlijk, nadat hij enige schreden verder was gegaan, vond hij een gedeelte van de muur, dat er zeer oud en vervallen uitzag. Hier en daar waren stenen uitgevallen en kon men zich dus met grote moeite vasthouden. Udo beproefde of hij omhoog kon komen. Aanvankelijk ging het moeilijk. Zelfs viel hij tot tweemaal op de grond; maar bij aanhoudende pogingen kwam hij eindelijk op de muur. Zijn handen en voeten deden hem veel pijn en zijn klederen waren hier en daar gescheurd.

Hij was nu wel op de muur, maar hoe er af te komen? Gelukkig bemerkte hij, dat er hier en daar een beer of schoor stond. Langs dezen waagde hij het af te klimmen. Ook dit gelukte, maar nu was hij nog niet over de gracht. Alleen bij de poorten kon men er over komen; en de gracht was veel te diep om haar te doorwaden.

Zou nu zijn moeite nog vergeefs geweest zijn? Hij begon aan het gelukken van de vlucht te wanhopen. Zou hij maar niet terugkeren?

Dergelijke vragen rezen er bij hem op, toen hij plotseling enig geluid vernam. Het was het geplas van riemen. Wie zou midden in de nacht in de stadgracht varen? Was er misschien onraad?

Hij wist het niet; maar voor de veiligheid verborg hij zich achter enig struikgewas, dat aan de zijde van de gracht stond. Veel kon hij in de nacht niet zien, maar dit bemerkte hij toch wel, dat er maar één persoon in de boot zat. Zou dit een bewaker zijn? Zou hij daar heen en weder varen, om te zien of Udo ook ontsnapte?

Het was mogelijk.

Tot Udo’s verbazing roeide de onbekende dicht bij de plaats, waar hij stond naar de oever. Nu kon Udo zien, dat het een visser was, die in de stille nacht zijn bedrijf uitoefende.

Aanstands kwam het bij Udo op om te vragen, of die visser hem over wilde zetten. Maar hier moest hij oppassen.

Hij maakte eerst enige beweging om de aandacht te trekken. Toen verliet hij zijn schuilplaats en riep de visser een “goede nacht” toe.

Deze zag vreemd op hier een poorter te vinden.

Udo ging tot hem en zei hem, dat hij door omstandigheden de stad moest verlaten, maar dat hij verdwaald was en toen de muur was overgeklommen. Hij verzocht tevens of de visser hem wilde overzetten.

“Dat is gemakkelijk gevraagd,” zei de visser, “maar ik ken u niet.”

“Wat bedoelt ge daarmee?”

“Ik weet niet, wat gij voor heerschappij zijt en wat gij in uw schild voert.”

“Ik voer niets in mijn schild, zet mij maar gerust over. Ik zal u ruimschoots belonen en niemand zal u ooit lastig vallen, omdat gij deze dienst aan mij hebt bewezen.”

Het geld geleek de visser wel. Hij nodigde daarom, zonder veel woorden meer te gebruiken, Udo in zijn boot en zette hem over. Nadat Udo hen een goudstuk in de hand gedrukt had, vertrok hij.

Zo was hij dan buiten Utrecht, aanvankelijk vrij; maar geen ware blijdschap vervulde zijn hart. Hij was nu wel vrij, maar Marten... O, als hij aan Marten dacht, dan was het, alsof zijn keel werd dichtgeknepen.

Wat had hij aan die jongeling een kwaad berokkend!

O, kon hij zelf maar in de gevangenis gaan en hem bevrijden!

Udo's berouw was waarlijk oprecht. Hij was verleid door de listige prior. Tegen zijn geweten in had hij Marten bedrogen en overgeleverd en werd nu wakker geschud. Zijn toestand was inderdaad treurig. Bidden durfde hij niet. Hij meende, dat God hem toch niet zou horen.

Zo angstig vervolgde hij zijn weg. Hij wist zelf niet, welk doel hij had. Misschien dat dit later wel duidelijk zou worden.

Udo en Valerius

Aan de avond van de dag trad Udo de herberg binnen, waar wij enige tijd geleden ook Marten aantreffen, toen hij in het gezelschap van de twee vermomde boosdoeners des avonds de tocht naar Utrecht ondernam.

Udo was op zijn reis uit Utrecht gelukkiger geweest dan Marten op zijn reis naar de bisschopsstad. Hoewel angstig door de kloppingen van zijn geweten, had hij geen onaangename ontmoetingen gehad.

“Goeden avond, heerschap,” antwoordde Udo meer werktuigelijk dan hartelijk. “Kan ik hier van nacht ook verblijven?” liet hij er op volgen.

“Dat zal wel gaan, heerschap,” antwoordde de waard, “want daar is op ‘t ogenblik niemand onder mijn dak en ik kan er vier herbergen.”

“Breng mij wat brood en wijn,” verzocht Udo, “en reken er op, dat ik deze nacht hier blijf.”

“Zeer goed, heerschap,” zei de waard. “Wilt u ook nog een keuze doen, waar u wilt logeren?”

“Neen,” antwoordde Udo kortaf. “Het is mij om ‘t even, als uw vertrekken maar goed zijn.”

“Daar kan ik voor instaan,” betuigde de waard, terwijl hij zich verwijderde, om het bestelde gereed te maken.

“Dat heerschap is kortaf,” zei de waard tot zijn vrouw, toen hij in de achterkamer gekomen was. “Ik zou wel wat vriendelijker bejegend willen worden, maar geld verzoet de arbeid en ik kan hem zijn onvriendelijkheid immers ook laten betalen.”

“Waar knort ge dan nog over?” vroeg de vrouw des huizes.

Terwijl de waard zich verwijderd had, ging andermaal de deur van de herberg open en trad een reiziger binnen, die geheel het voorkomen had van een edelman.

Udo, die in een hoek van de gelagkamer zat, zag even op, maar scheen niet bijzonder genegen, om zich met de vreemdeling in te laten.

Deze stapte naar een bank, klopte met de laars drie malen op de grond en bestelde, toen de waard inderhaast verscheen, een roemer wijn.

“Is hier ook gelegenheid tot nachtverblijf?” vroeg hij heel wat innemender dan Udo.

Welk een verschil, dacht de waard. Een poorter snauwt mij bijna af en deze edelman is zo vriendelijk.

“Zeker, jonker,” antwoordde de kastelein, die, niet wetende, wie de vreemdeling was, hem maar een adellijke titel gaf.

“Maak dat dan gereed, als ge kunt,” hernam de edelman, “want ik moet hier van nacht blijven.”

Udo, die eerst naar de vreemdeling ternauwernood had omgezien, zag, terwijl deze met de waard sprak, onophoudelijk naar hem. Die stem klonk hem zo bekend, en dat gelaat was hem ook niet vreemd.

Toen de reiziger zijn bevelen aan de waard gegeven had, ging hij naar Udo en vroeg op vriendelijke toon: “zult ge hier deze nacht ook blijven?”

Nauwelijks had hij echter deze woorden gezegd en Udo aangezien, of hij deed een stap achterwaarts en stamelde: “Udo, gij hier?”

“St, st,” deed Udo, die aanstonds Valerius herkend had. “Het is niet veilig veel te spreken,” voegde hij er zacht aan toe.

“Hoe komt gij hier en dan in zulk een kleding?” vroeg Valerius stil.

“Als gij dat weten wilt, volg mij dan naar boven.”

Juist kwam de waard binnen met brood en wijn.

“Breng alles maar op mijn slaapkamer,” zei Udo.

“Ook dat van de jonker?” vroeg de waard verbaasd.

“Ja.”

De waard gehoorzaamde en de beide geestelijken, elk in hun eigenaardige kleding, volgden.

Toen de waard beneden gekomen was, zei hij tot zijn vrouw: “daar begrijp ik nu niets van. Wat moet die norske poorter met die vriendelijke edelman?”

“Ge moogt wel een oogje in het zeil houden,” zei de vrouw. “Misschien voert die poorter niet veel goeds in het schild.”

Terwijl de waard met zijn vrouw sprak, waren Udo en Valerius ook reeds in een druk gesprek gewikkeld.

Udo had met weinige woorden medegedeeld, hoe hij uit Utrecht gevlucht was.

“Maar waarom zijt gij gevlucht?” vroeg Valerius. “Ik dacht, dat het u zo uitnemend in het klooster beviel.”

“Ik heb ongenoegen gehad met de prior.”

“Maar waardoor ontstond dat ongenoegen?”

“Dat kan ik u moeilijk mededelen,” zeide Udo, terwijl een sombere trek over zijn gelaat kwam, wat aan Valerius niet ontging.

Deze wilde daarom gaarne meer weten, vooral omdat hij zich overtuigen wilde, hoe Udo tegenover de broeders stond; of hij, met andere woorden, wel te vertrouwen was. Als dat niet zo ware, zou het voor hem beter zijn, zo weinig mogelijk met Udo te spreken. Valerius wilde hem daarom een antwoord ontlokken.

“Het is mogelijk, Udo, dat gij mij alles niet mede kunt delen,” zo begon hij. “Daar zijn dingen, die men ongetwijfeld het liefste voor zichzelf behoudt. Ik zal dan ook niet onbescheiden zijn, om te vragen naar zaken, die gij liever verbergt.”

Valerius zag onder het spreken, dat Udo bewogen werd.

Hij vervolgde: “Wat mij echter toch wel geoorloofd zal zijn, is dit, dat ik mijn verwondering uitdruk over uw vlucht. Gij waart, of vergis ik mij, gedurende de laatste tijd de beste vrienden met de prior. Aan uw vroegere vrienden onttrok gij u zelfs. En nu hoor ik van ongenoegen met de man, dien gij hoogachtte.”

“Spreek niet meer van die bedrieger,” zei Udo.

Nu wist Valerius meer. Udo had onaangename gewaarwordingen gehad.

“Is hij waarlijk een bedrieger geweest voor u?” vroeg Valerius.

“Ja, meer nog dan een bedrieger, een verleider, een helse verleider ook,” antwoordde Udo somber.

“Kan ik ook iets doen voor u?” vroeg Valerius op vriendelijke toon.

“Ik ben het niet waard,” antwoordde Udo, en terwijl hij zijn ogen opsloeg ten hemel, riep hij uit:

“O, Heere, wat heb ik mij bezondigd jegens U en jegens mijn vrienden. O, Marten, Marten!”

“Udo,” zei Valerius, “nu bemerk ik, dat gij zwijgen wilt maar moeilijk kunt. Ik bid u, verhaal mij als uw vriend alles, en, wat ik voor u doen kan, zal ik doen. Wees daarvan overtuigd.”

Een ogenblik stond Udo in beraad.

Toen vervolgde hij: “Welaan, luister dan. Het is waar, ik was gedurende de laatste tijd teruggetrokken. Dat kwam, omdat mijn hoog hart gekrenkt was door het laatste gesprek met Marten. De listige prior wist daarvan gebruik te maken. Hij haalde mij aan, en, daar hij mijn eerzucht kende en al spoedig mijn neiging tot de Reformatie bemerkte, versterkte hij mij in mijn mening, dat de Reformatie van Luther eigenlijk niet goed maar gans te veroordelen zou zijn. Hij deed mij het gewicht van mijn ambt gevoelen en werkte op mij door mij mijn levensgeschiedenis mede te delen. Door die mededeling had hij mijn liefde tot de kerk zo versterkt en mijn eerzucht zo geprikkeld, dat hij enkele dagen later mij reeds voorstelde, om mijn krachten aan te wenden tot het weren van de ketterij.”

“Mag ik als vriend niets van uw levensgeschiedenis weten?” vroeg Valerius.

“O, ja,” antwoordde Udo. “Ik vernam, dat ik een zoon was van een adellijk heer, Von Gersow geheten.”

“Von Gersow?” vroeg Valerius verwonderd.

“Wel, hebt gij daar ooit meer van gehoord?”

“Vertel eens verder.”

“Als kind werd ik aan mijn ouders ontvoerd door een dienstknecht, maar deze kon zijn doel niet bereiken en zo kwam ik bij een dienstmaagd, die aan mijn ontvoering mede schuldig was. Daar bleef ik tot mijn twaalfde jaar.”

“En hebt gij nooit meer iets van uw ouders gehoord?”

“De prior verhaalde mij, dat zij van Xanten, de plaats, waar ik geboren ben, naar Silezië vertrokken waren, hoe daar aan mijn ouders nog een zoon geboren werd, maar hoe mijn moeder gestorven was en mijn vader na die tijd nooit meer gezien is, nadat het kasteel door rovers was geplunderd.”

Valerius dacht nu een ogenblik na. Tot zijn grootste verbazing bemerkte hij nu, dat Marten en Udo broeders waren, want het was dezelfde geschiedenis, die hij van Marten’s pleegmoeder gehoord had.

Udo zag, dat Valerius peinsde.

“Hebt gij meer van mijn ouders gehoord?” vroeg hij met enige spanning.

“Ja, en van uw broeder ook.”

“Leven zij dan nog?”

“Uw ouders niet, maar uw broeder leeft nog.”

“Mijn broeder, waar is hij?”

“Dat weet ik niet, maar ik weet wel, wie hij is.”

“Zeg het dan, Valerius, en stel mijn geduld niet op de proef.”

“Uw broeder is niemand anders dan Marten.”

“Marten!” riep Udo met een stem, die de lieden beneden deed beven.

Valerius verschrok. Dat was de uitroep niet van iemand, die plotseling een aangename tijding hoort.

“Udo,” vroeg hij, “deert u wat?”

De ander had het hoofd op tafel laten vallen en toen Valerius hem aansprak, hief hij het hoofd niet op.

“Udo,” riep Valerius weder, “hoort gij mij niet?”

Nu scheen Udo weder tot besef te komen.

“Roept gij?” vroeg hij, met verwilderde ogen opziende.

“Ja,” zei Valerius, “ik wilde u vragen, waarom gij zo verschrok, toen ik Martens naam noemde?”

Udo scheen niet eens naar Valerius te luisteren.

“Ik ben koud,” zei hij, terwijl zijn tanden op elkander klapperden.

“Gij zijt niet wel,” zei Valerius, die Udo al meer en meer zag verbleken.

“Brrr, niet wel, ik ga naar bed,” en zonder verder op Valerius te letten, ontdeed Udo zich na deze woorden van zijn klederen en ging te bed.

“Dat gaat niet goed,” zei Valerius bij zichzelf. “Welk een verandering en dan zo plotseling! De waard moet maar wat geven voor de koude!”

Eerst scheen het alsof Udo begon te slapen en Valerius was daarom ook naar zijn bed gegaan.

Midden in de nacht werd hij echter wakker. Hij hoorde allerhande geluiden in de kamer van Udo.

Snel kleeedde hij zich en begaf zich er heen; maar wie schetst zijn verbazing, toen hij Udo door de kamer zag wandelen. Hij had een ontzettende koorts en was ijlen uit bed gekomen.

Nu zag Valerius het gevaar, dat dreigde. Met veel moeite bracht hij Udo weder in bed. De overmatige inspanning van de laatste dagen hadden Udo’s sterk gestel geknakt. Een zware zenuwziekte was ingetreden.

Valerius riep nu de waard en deelde hem mede, dat de poorter, die de vorige avond bij hem gekomen was, zwaar ziek lag.

De waard keek bij het horen van dit bericht lang niet vriendelijk.

“En wie moet hem dan oppassen?” vroeg hij.

“Dat zal ik doen,” antwoordde Valerius vastberaden. “Maar zorg gij, dat een geneesheer ontboden worde.”

De waard keek nu al wat vriendelijker, want Valerius in zijn adellijk kostuum scheen op hem een goede indruk te maken.

“Het zal wel wat lang duren, eer hier een geneesheer kan zijn,” antwoordde hij. “Er is in Arnhem maar één geneesheer en die heeft het erg druk en verlaat zelden de stad.”

“Is hier dan geen klooster in de omgeving,” vroeg Valerius, “waar iemand hulp kan bieden?”

“O ja,” antwoordde de waard. “Ongeveer een half uur van hier is een klooster, waarin zich een broeder Jonathan ophoudt en die is zeer knap in het behandelen van zieken. Wij laten hem altoos roepen, als ons iets deert.”

“Ik zou toch maar naar Arnhem zenden,” zei Valerius, die zich bedacht had en die begreep, dat het niet veilig was een monnik bij Udo te roepen.

“Het is goed,” zei de waard.

“Maar dan dadelijk,” gebod Valerius.

“Het zal geschieden, jonker,” was het antwoord. “En dus die broeder Jonathan niet.”

“Neen,” zei Valerius, “eerst die geneesheer.”

Hij zette zich nu bij het bed van de kranke neder. Deze was woelachtig en telkens kromp hij ineen of schokte alles aan zijn lichaam.

Tegen de middag verscheen eindelijk de geneesheer, een reeds bejaard man.

Hij onderzocht de kranke, die geheel bewusteloos was en schudde nu en dan eens met zijn hoofd.

Geen woord zeide hij achter.

Nadat hij alles onderzocht had, opende hij zijn kistje, dat hij medegebracht had en gaf aan Valerius enige poeders.

Valerius vroeg, wat de lijder voor ziekte had.

“Morbus nervorum,” antwoordde de oude man, m.a.w. hij heeft een zenuwziekte. Ik kom nog eens terug,” zeide hij en vertrok.

Veel wijzer was Valerius niet geworden. Hij begon met aan Udo een poeder in te geven, wat uiterst moeilijk was, want hij was bijna steeds buiten kennis.

Toen de nacht naderde, verhief zich de koorts en nu begon Udo weer te ijlen. Allerhande verwarde taal sprak hij en telkens hoorde men hem roepen: “Marten!”

Valerius trachtte nu en dan wat op te vangen, maar welke waarde moest hij aan die woorden hechten?

Toch werd Valerius die nacht geweldig getroffen.

Het was ongeveer drie uur in de nacht. De koorts was op het hoogst. Plotseling deed Udo de ogen wijd open en zei: “ik heb het gedaan, ik, ik! O Marten, uw broeder heeft u verraden. Vloek mij maar! Ik heb het verdiend!”

Valerius meende, dat Udo bij zijn kennis was, en riep hem toe: “wat meent gij, Udo?”

Hij ontving echter geen antwoord. Met strakke ogen bleef Udo Valerius aanzien, terwijl hij zeide: “ik moet uit bed, ik moet naar buiten, ik moet naar Utrecht, ik moet in de gevangenis, ik moet sterven.”

Nogmaals beproefde Valerius of hij enig bewustzijn bij Udo kon opwekken, maar alles was tevergeefs.

“Broederverrader! Broedermoordenaar! Marten! Marten!” riep Udo weder met een stem, die door merg en been drong.

Valerius wist niet, wat hij ervan denken moest. Er scheen wel iets tussen Marten en Udo te hebben plaats gegrepen, maar wat, dat kon hij uit de onsamenvangende woorden van Udo niet opmaken. Hij kon zich ook niet begrijpen, welke ontmoeting plaats gehad kon hebben.

Onafgebroken zat Valerius als een trouwe vriend aan het krankbed van Udo. Gedurende de eerste dagen week hij niet van diens leger. Toen was de toestand uiterst zorgelijk. De geneesheer verklaarde, toen hij na twee dagen terugkwam, dat hij geen hoop meer koesterde. Valerius was bitter bedroefd, want hij had zich al zoveel voorgesteld van de ontmoeting van Udo en Marten. Maar God de Heere hoorde het geroep van Valerius: de ziekte nam een andere wending en toen de dokter na negen dagen weerkwam, gaf hij moed.

Sinds die tijd werd de koorts aanmerkelijk minder; maar Udo was nog altoos buiten bewustzijn. Eerst na drie weken sloeg hij voor ‘t eerst de ogen open, zag Valerius aan en zeide met zachte stem: “waar ben ik?”

Valerius antwoordde met een enkel woord, maar wilde de uiterst zwakke Udo niet vermoeien.

Langzamerhand werd Udo echter sterker en na enige weken was hij zover, dat hij weer eens opzitten mocht. Het trof Valerius echter, dat Udo zo stil was. Zelden sprak hij met Valerius. Dit duurde tot op zekere avond. Udo kon het niet langer verbergen. Als een kind begon hij te schreien. Valerius vroeg of hem iets deerde.

“Ja,” antwoordde Udo. “Daar ligt zoveel op mijn ziel. Ik heb zo zwaar gezondigd.”

“Stort uw hart gerust voor mij uit,” zei Valerius, “want ik ben uw vriend.”

“Dat hebt gij getoond,” zei Udo, “en daarom zal ik mijn hart uitstorten.”

Nu begon hij de gehele geschiedenis mede te delen. Tussenbeide moest hij wachten, omdat hij teveel was aangedaan en ‘t hem te veel inspande.

Valerius hoorde met verbazing en ontroering.

“Welnu, Valerius,” zei Udo, toen hij alles medegedeeld had, “zou er nu voor mij nog wel vergeving zijn, voor iemand, die zijn broeder verraadt?”

Valerius scheen als uit een droom te ontwaken.

“Er is vergeving, Udo,” antwoordde hij met zichtbare aandoening. “Het bloed van Jezus Christus, Gods Zoon, reinigt van alle zonden.”

“Maar ik heb niet alleen een broeder verraden, maar ik heb een kind van God overgeleverd in de handen der goddelozen,” zei Udo.

“Dat hij uw broeder was, wist gij niet,” hernam Valerius, en dat gij een kind des Heeren hebt overgeleverd, is wel diep schuldig, maar er was ook voor Saulus een weg van genade en hij is ook een vervolger geweest.”

“Ja,” zei Udo, “maar Paulus kon zeggen, dat hij het in onwetendheid gedaan had.”

“En durft gij dan zeggen, dat gij Marten verraden hebt enkel en alleen, omdat gij een kind des Heeren wildet krenken?” vroeg Valerius.

Udo dacht een ogenblik na.

“Neen, dat niet,” antwoordde hij, “God is mijn getuige. Opgehitst door de prior, verleid als door de satan zelf, heb ik gehandeld. Ik ben daarom toch schuldig, maar ik heb gemeend een goed werk te doen, omdat de kerk in de kerk hersteld moet worden en dat grote werk stond, volgens mijn oordeel, Luther tegen en Marten evenzeer.”

“Udo, vraag dan aan de Heere om vergiffenis,” zei Valerius. “Bij Hem is vergeving, opdat Hij gevreesd worde.”

“O, Valerius,” zei Udo, terwijl hij weder tot tranen toe bewogen werd, “bid gij voor en met mij!”

“Laat ons dan knielen,” zei Valerius.

Beiden knielden en Valerius deed een krachtig gebed, dat Udo zeer sterkte. De verloren rust scheen bij hem weder te keren en niets zou hem aangenamer zijn, dan dat hij iets tot bevrijding van Marten zou mogen doen. Hij gaf aan Valerius enkele dagen na deze samenspreking te verstaan, dat hij niets liever wilde dan naar Utrecht gaan en dat hij Marten zou trachten te bevrijden.

Valerius vond het denkbeeld uitmuntend, maar allereerst moest Udo nog wat bekomen van de gevolgen der krankheid en in de tweede plaats moest men dan vooraf een wel doordacht plan vormen.

“Laat ons daar dan over spreken,” zei Udo.

De twee vrienden begonnen nu te overleggen, wat de beste weg zou wezen, om Marten te bevrijden.

“Het zal altoos met list moeten geschieden,” vond Valerius.

“Dat is ook mijn mening,” zei Udo, “want gij kunt in het klooster moeilijk komen, sinds de prior weet, dat gij de Reformatie zijt toegedaan.”

“En gij evenmin,” antwoordde Valerius, want uw gedrag jegens de prior zou al spoedig een oorzaak worden, dat gij met het geestelijk gerecht en hoogstwaarschijnlijk ook met de wereldlijke rechter kennis zoudt maken.”

“Daarom moeten wij bedachtzaam zijn,” meende Udo.

“Daar rijst bij mij een gedachte,” zei Valerius.

“Welke is die?” vroeg Udo.

“Luister, wij kennen beiden broeder Lucius. Die is altoos een goede vriend van ons geweest en die zal ons nog wel een dienst willen bewijzen. Hij is daarenboven geen bijzonder vriend van de prior – en, als hij iets doen kan, wat onaangenaam voor de prior is, zal hij dat niet nalaten.”

“Die gedachte is uitnemend,” zei Udo. “Ik zou er waarlijk niet aanstonds op gekomen zijn; maar nu gij van Lucius spreekt, wordt de zaak voor mij nog wat helderder.”

“Wij zullen Lucius zoeken te spreken,” vervolgde Valerius, “en hem vragen, waar Marten gevangen gehouden wordt. Weten wij dat, dan zullen wij onze Lucius wel onder de indruk krijgen, dat hij weldoet ons een handje te helpen. Hij zou bijvoorbeeld Marten gelegenheid kunnen geven, om zich in de tuin te begeven en dan zullen wij wel maken, dat Marten weet, wat hij doen moet.”

“Dat is goed gezegd, maar nu stelt ge u de zaak toch al te gemakkelijk voor. Gij weet, hoe streng de prior de ongehoorzamen en opgeslotenen altoos liet bewaken.”

“Juist, maar, wat ik mij voorstel, kan alleen geschieden als Lucius de wacht heeft.”

“Maar ge begrijpt toch, dat Lucius zich om onzentwil niet in gevaar zal begeven.”

“Dat is zo, maar gij hebt mijn plan nog niet ten einde toe gehoord.”

“Gaarne zal ik het andere van u vernemen, maar laat mij nu even zeggen, hoe ik mij onder ons spreken heb voorgesteld de zaak te behandelen.”

“Ik luister al,” zei Valerius, die wist, dat Udo schrander genoeg was, om een weldoordacht plan spoedig gereed te hebben.

“Wij zullen broeder Lucius wel nodig hebben, maar ik denk, dat wij aldus moeten handelen,” zei Udo: “Wij zoeken eerst broeder Lucius op en vragen hem, waar Marten is. Indien wij dat weten, dan maak ik mij bekend als Martens broeder en vraag dringend aan Lucius of ik mijn broeder eens spreken mag. Hij kan mij gemakkelijk toelaten, als hij des nachts de wacht heeft. Ik begeef mij dan in de cel van Marten en laat Marten mijn poorterskleding aantrekken en Lucius zal van die list in de nacht niets bespeuren. Ik zal hem bij mijn komst wel beduiden, dat hij in ‘t geheel niet spreken moet, dan zal hij Marten niet lastig vallen, als deze het klooster verlaat.”

“Die gedachte is inderdaad kostelijk,” zei Valerius, “zo kan Marten gered worden; maar gij dan,” liet hij er op volgen.

“Ik zal trachten mijn weg te vinden, maar gelukt dat niet, dan zal ik gaarne boeten voor mijn daad.”

“Maar dat moet niet.”

“Laat ons vast maar beginnen met naar Utrecht te vertrekken. Wij zullen onze intrek bij Van Heusden trachten te nemen.”

“Die is gastvrij genoeg,” zei Valerius, “en hij zal ons zeker herbergen, als hij van ons plan hoort.”

“Dat denk ik ook,” antwoordde Udo.

De beide vrienden spraken nu nog over enkele zaken, die voor de reis nodig waren en vertrokken de volgende morgen naar Utrecht na de waard te hebben gegroet, die zich, ondanks zijn ontevredenheid in den beginne van Udo's ziekte, toch als een man gedragen had.

In en bij het klooster

Marten was opgesloten in een van de cellen, die in het meest afgelegen gedeelte van het klooster gevonden werd. Na zijn gevangenneming was hij kalm. Zijn hart was in den Heere gerust. Niet lang echter duurde deze begeerlijke toestand, want satan begon hem op heftige wijze aan te vallen. Daardoor verkeerde Marten soms dagen achtereen in de heftigste bestrijding.

“Gij zijt nog zo jong,” klonk het dan daarbinnen, en zoudt ge nu reeds moeten sterven, of misschien voor altoos van de buitenwereld worden afgescheiden? Zou dat de wille Gods zijn? Neen, neen!”

En dan kwam het angstzweet op Martens voorhoofd, want dat was nog maar een begin van de aanval.

“En waarom lijdt ge dat alles nu?” klonk het dan weder. “Om de leer van Luther. Maar heeft die monnik het nu alleen bij het rechte einde en vergissen alle anderen zich? Als deze zaak van den Heere was, zou er dan niet meer zegen op rusten? Maar nu, ge bemerkt het: de aanhangers worden gevangen, en de Heere beschermt ze niet!”

Zo ging het dan onophoudelijk voort.

Doorgaans werd Marten na aanhoudend en ernstig gebed eerst verlost van zijn aanvechtingen. De Heere zag echter in gunst op hem van boven. Hij liet satan niet toe, om meer aan Marten op te leggen, dan hij dragen kon.

Het gemakkelijkst gevoelde Marten zich, als de prior hem bezocht. Dan was hij vrijmoedig in het spreken en had hij nooit geen hinder van de vurige pijlen des bozen. De Heere gaf hem dan wijsheid en moed om te getuigen. Daar waren al heel wat woorden gewisseld, maar de prior was nog niets met Marten gevorderd.

Hij trof Marten, die anders een trek van zachtzinnigheid had, meestal aan als een strijder, die heftig de wapenen hanteerde. Het kwam bij Marten uit, dat goede mensen, wanneer men ze te na komt, geweldig scherp kunnen zijn.

Juist op het ogenblik, dat wij het klooster willen binnengaan, om eens te zien, hoe Marten het maakt, gaat de prior hem bezoeken. Wij volgen de oude listige monnik en willen getuigen zijn van het onderhoud.

Het is ongeveer twaalf uur in de middag.

De prior treedt de cel binnen, terwijl hij de rozenkrans snel door zijn vingers laat gaan. Hij ziet Marten aan, laat de rozenkrans los en zegt: “goeden middag, mijn zoon, hoe gaat het u vandaag?”

“Heel goed,” antwoordde Marten, “het is goed, dat gij komt, want ik wenste eens te vragen, of ik hier tot altoosdurende werkeloosheid gedoemd word, dan of ik vrij gelaten kan worden.”

“Dat alles hangt van u af, mijn zoon,” antwoordde de prior op zacht vleiende toon. “Niemand, die uw jeugdig leven benadelen wil; maar gij zijt zelf de oorzaak van uw ellende.”

“Ja, dat weet ik,” zei Marten.

“Als gij dat dan weet, waarom neemt gij dan de oorzaak niet weg?” vroeg de prior weder, die meende, dat hij nu vorderde met Marten.

Marten hield zich onkundig en vroeg op zijn beurt, omdat hij de prior eens recht de waarheid wilde zeggen: “Hoe moet ik die oorzaak wegnemen?”

“Mijn zoon,” hernam de prior, en hij trad Marten nader, “wees niet halsstarrig; wees niet gelijk een paard, dat weerstrevig is; houd niet vast aan de dwaalleer; laat varen de blinde leidlieden, die u verleid hebben; keer weder tot den Heere en tot zijn kerk; doe belijdenis over uw zonden en gij zult bevrijd worden uit uw eenzame kerker, gij zult het leven nog kunnen genieten, want gij zijt zo jong!”

Al deze woorden had de prior met bewogen stem geuit, en ware Marten niet gewapend geweest tegen de listige aanvallen van de onverbeterlijke veinzaard, dan zouden zijn woorden zeker niet zonder uitwerking gebleven zijn.

“Gij noemt nog al heel wat op,” zei Marten, met een ironisch lachje om de lippen. “Als ik kon denken, dat gij meent, wat gij zegt, dan zouden uw woorden wel der overdenking waardig zijn.”

De prior zag, gelijk reeds zo dikwerf gebeurd was, al zijn hoop in rook opgaan en zo vleiend en zalvend als hij gewoonlijk begon, zo bars en scherp eindigde hij dan.

Toen Marten deze woorden gezegd had, stampte hij driftig op de vloer en zei: “Wie geeft u het recht, om te denken, dat ik niet meen, wat ik zeg, jeugdige ketter?”

“Gij wordt zo boos, alsof ik de waarheid gezegd heb,” zei Marten.

“Nog één woord,” sprak de prior, “en ik laat u een gevoelige geseling ondergaan.”

“Uw dreigen zal mij niet weerhouden om te spreken,” zei de wel eens overmoedige Marten.

Het was nog wel nooit er toe gekomen, dat op hem enige lichamelijke straf was toegepast; maar het kon toch gebeuren, want in het klooster deelde men vaak kastijdingen uit.

De prior durfde Marten wel dreigen, maar de wonderlijke moed van de jonge man, die altoos oprad, alsof hij niemand vreesde, deed hem meer dan eens reeds terugdeinzen. Zo ook nu.

Hij gevoelde, dat hij zijn gezag weder verspeeld had en daarom zocht hij zijn aftocht te dekken.

“Gij zijt een weerbarstig ketter,” riep hij Marten toe.

“Daar is geen verdoemenis voor degenen, die in Christus Jezus zijn,” zei Marten.

“Meent gij dan in Hem te zijn?” vroeg de ander op schampere toon.

“Ja,” zei Marten, “dank zij Gods genade mag ik iets belijden, dat gij niet durft, oude man! Ik heb medelijden met u. Bekeer u van uw boze wegen.”

Nu kreeg de prior het waarlijk benauwd. In plaats van rechter werd hij gedaagde. Wat was het toch, dat hij altoos in zijn hart voor die jongeling vreesde? Hoe kwam het toch dat al zijn list niet baatte? Doorzag die jongeling hem?

“Gij moogt toezien, dat gij een gezalfde des Heeren niet aantast,” zei de prior om zich te redden, meer uit grootspraak dan uit overtuiging.

“Als ik kon geloven, dat gij den Heere vreesdet, geloof mij, ik zou mij tienmaal bedenken om iets tot u te zeggen,” antwoordde Marten; “maar ik geloof, dat gij in het ambt steekt gelijk een adder in een zilveren huid.”

De prior zei niets meer en ging weg.

“Het wordt nu toch al te erg,” mompelde hij, toen hij zich naar zijn kamer begaf. “Die mond moet tot zwijgen gebracht worden, het koste wat het wil. Zolang die jonge ketter daar zit, heb ik geen lust meer in mijn leven. Wij zullen beproeven of er niet een einde aan gemaakt kan worden.”

Terwijl de prior in het klooster deze alleenspraak hield, werd er een samenspraak gehouden ten huize van Van Heusden. De twee vrienden Valerius en Udo waren in hun geleende klederen veilig binnen Utrecht gekomen. Door hetgeen in de laatste weken voorgevallen was, waren zij innig aan elkaar gehecht worden. Udo was geheel, naar het lichaam ten minste, genezen, maar de wonde in zijn ziel deed hem nog vaak pijn. In tegenstelling van vroeger was hij stiller geworden.

Het spreekt vanzelf, dat Van Heusden de vrienden met hartelijkheid ontving. In het bijzonder was hij verblijd, toen hij nadere bijzonderheden omtrent Udo vernam en bekend werd met de plannen der vrienden. De bevrijding van Marten werd nu het onderwerp van het gesprek.

“Wie van ons beiden zal morgen broeder Lucius opzoeken?” vroeg Valerius.

“Laat mij dat doen,” zei Udo.

“Weet gij, waar ge hem het beste vinden kunt?”

“Ongetwijfeld. Het is zijn oude gewoonte, om 12 uur een wandeling te maken en achter in de tuin op de oude bank, die tegen de kloostermuur staat onder het lommer der linden, zich neer te zetten. Daar zoek ik hem op.”

“Prachtig,” riep Valerius uit, “maar hoe komt ge in de tuin?”

“Wel, de achterpoort is des daags nooit gesloten, dat weet gij toch ook wel.”

“Wel neen, die achterpoort is altoos dicht. Gij vergist u.”

Udo schudde met het hoofd.

“Gij vergist u,” riep hij uit, de klemtoon op “gij” leggende. “Daar zijn twee poorten. Die ik bedoel is die kleine poort, waardoor alles wat voor de keuken nodig is, wordt binnengebracht.”

“O!” riep Valerius, “dat is waar. Gij hebt gelijk.”

Men bepaalde nu samen, dat Udo reeds de volgende dag Lucius op zou zoeken.

Volgens afspraak ging Udo in deftige poorterskleding, welke van beter allooï was dan die, waarin hij vluchtte, naar de achterpoort van het klooster. Niemand, die Udo voorbijging, zou in hem een gewezen monnik herkend hebben. Hij vond de poort open en stapte behoedzaam de tuin in. Zoals hij verwacht had, vond hij broeder Lucius op de bekende plaats.

Lucius was een man van ongeveer 50 jaren met een dom uiterlijk. Hij stond echter onder de broeders bekend als een goedaardig man. Met theologische kwesties maakte hij zich nooit druk. Dat liet hij voor anderen over. Hij kwam zijn godsdienstige plichten na en at en dronk op zijn tijd. Dat was zijn levenswijze. Nu en dan deed hij toch nog meer, want hij was geen zelfzuchtig man, hij hielp gaarne een ander en vooral bewees hij gaarne diensten aan hen, die in verstand en aanleg verre boven hem stonden, maar die zich toch met Lucius inlieten. De prior mocht hij niet. Al meer dan dertig jaren had hij het moeten verdragen, dat die hooghartige man hem uit de hoogte toesprak en telkens zijn onkunde verweet. En dat griede hem, want Lucius was niet geheel zonder eergevoel. Daar waren er echter onder de broeders voor wie hij door het vuur zou gegaan zijn en onder deze nam Udo een eerste plaats in. Udo was een knap man. Dat wist ieder. Misschien wel de knapste van allen, ja wellicht nog knapper dan de prior, die anders ook goed ontwikkeld was. En toch, hoe knap die Udo ook was, hij was altoos voorkomend en vriendelijk jegens Lucius. En dat maakte Udo aantrekkelijk voor de arme man, die een tamelijk doelloos leven leidde. Het speet hem dan ook, dat Udo zo plotseling en op zulk een geheimzinnige manier verdwenen was.

Toen Udo hem in de tuin naderde, zat hij zich te koesteren in de zon. Een behagelijke rust had een tevreden trek op zijn gelaat te voorschijn geroepen.

Nauwelijks had hij geluid van voetstappen vernomen of hij opende de half gesloten ogen om te zien, wie op dit uur in de tuin wandelde. Bijna altoos was hij er alleen, omdat de meeste broeders het omstreeks die tijd wat warm vonden in de zon.

Lucius zag enigszins verbaasd op, toen hij een deftige poorter zag naderen. Deze kwam regelrecht op hem af en vroeg hem, hoe hij het maakte.

Lucius' verbazing klom.

"Ik ken u niet," zei hij, de poorter vreemd aanziende, en op lang niet vriendelijke toon voegde hij de vreemde toe: "Wat doet gij hier? Het is hier geen vrije toegang in deze tuin."

Udo zweeg, zag Lucius aan en zei op langzame toon: "Lucius, kent gij mij niet meer?"

Lucius zag de poorter aan, wreef zich de ogen uit en riep: "Wel, heilige moeder, ik geloof, dat Udo voor mij staat."

"St, st," fluisterde Udo. "Gij hebt goed gezien, goede Lucius, oude trouwe vriend!"

Lucius stonden de tranen in de ogen op het horen van deze sympathieke woorden.

"Maar hoe komt gij hier zo vermomd?"

"Omdat ik voor goed afscheid genomen heb van de prior, en ik niet weder in het klooster wil."

"Gij hebt gelijk." Ik wenste, dat ik er ook uit was. Die prior is een onverdragelijk mens. Eergister heb ik een dracht slagen opgelopen, omdat ik het gewaagd had, om 's nachts enkele minuten mijn ogen dicht te doen, toen ik de wacht had."

"Bij wien moest gij waken?"

"Wel, bij die jonge ketter. Die schijnt wat streng bewaakt te moeten worden."

"Gij meent immers Marten Huhn?"

"Ja, ja."

"Lucius," zei Udo, terwijl hij vertrouwelijk zijn hand op de schouder van de aangesprokene legde, "gij weet, dat ik altoos veel van je gehouden heb. Ik zal je wat meedelen, maar onder geheimhouding, hoor!"

"Die Marten Huhn is mijn broeder," ging Udo voort, "en nu zou het mij zoveel waard zijn, om hem nog eens te zien en afscheid van hem te nemen. Zoudt gij mij een dienst willen bewijzen?"

"Als ik kan, gaarne, Udo," zei de goede Lucius.

"Welnu, wanneer hebt gij de wacht weder?"

"Morgennacht; omdat ik eergisteravond niet goed gewaakt heb, moet ik tot mijn straf zo spoedig weer."

“Zoudt gij mij dan wel enige ogenblikken binnen willen laten, om mijn lieve broeder te zien en te omhelzen?” vroeg Udo.

“Hm, hm,” zei Lucius. “Als het op willen aankomt, natuurlijk dan gaarne, maar het moet ook kunnen, en ik denk, dat ik morgennacht wel bespied zal worden.”

Udo gaf in zijn hart Lucius gelijk. Gelukkig, dat Lucius zelf op een gedachte kwam, die Udo uit de moeilijkheid hielp.

“Ik weet raad,” zei hij. “Vannacht waakt broeder Antonius. Gij kent hem wel. Hij is een ijverig man en niemand gaat hem ooit na, omdat men hem ten volle vertrouwt. Ik ben een goede vriend van Antonius, en nu zal ik Antonius wel zo bepraten, dat hij u van nacht toelaat.”

“Dat is uitnemend,” zei Udo, “maar als te veel mensen een geheim weten, dan blijft het geen geheim.”

“Laat dat aan mij over,” antwoordde Lucius. “Antonius zal van de ware zaak niets weten.”

“Zou hij dat dan doen?”

“Ongetwijfeld. Ik zal u in het klooster laten en hij zal u in de cel uws broeders brengen. Heb maar geen zorg. Alles komt terecht!”

“Behoef ik dan niet om uw antwoord terug te komen?”

“Nee. Als het plan in duigen valt, dan zult ge van nacht om twee uur deze deur in de tuin dicht vinden. Ga dan maar terug en doe geen moeite meer. Maar, is die deur open, kom dan door de tuin naar de achterdeur van het klooster en ik zal u binnenlaten.”

“Afgesproken. Gij zijt nog altoos dezelfde goede Lucius. Als ik kan, zal ik u belonen voor uw diensten.”

“Dat behoeft niet, want gij zijt ook altoos goed voor mij geweest.”

Udo verliet de tuin met een opgeruimd hart. Wellicht zou de list gelukken. Dan zou hij goed maken, wat hij bedorven had. O, dat het nacht ware! “Wat zullen die uren voorbijkruipen,” zei hij bij zichzelf.

Langzaam voortgaande bereikte hij het huis van Van Heusden. De vrienden waren zeer nieuwsgierig naar de afloop. Het blijde gelaat van Udo voorspelde iets goeds.

“Wel,” zei Valerius, “hoe is het gegaan?”

“Volkomen gelukt.”

“Zal Lucius het doen?”

“Hij eigenlijk niet, maar broeder Antonius.”

“Broeder Antonius?” vroeg Valerius met verwondering. “Als dat maar goed uitkomt.”

Udo verhaalde nu de gehele geschiedenis en zijn mededelingen bevredigden Valerius geheel.

“Een ding heb ik nog niet gehoord,” zei deze.

“En dat is?”

“Hebt gij er wel aan gedacht, om aan Lucius te zeggen, dat hij niet met u spreken moest, als gij weer terugkwaamt.”

Udo sloeg de hand tegen het voorhoofd, terwijl hij zeide: “O, wat ben ik dom geweest! Dat was nu mijn eigen voorstel en dat vergeet ik te zeggen. Nu valt alles misschien nog in duigen.”

“Kunt gij Lucius niet meer spreken?”

“Dat zal hoogst moeilijk zijn en bovendien, als ik dat zo apart ga zeggen, krijgt hij zeker argwaan.”

“Maar gij kunt toch van nacht het altoos nog tegen hem zeggen.”

“Dat is waar ook. Dan is het niet opzettelijk en met een enkel woord kan ik Lucius fluisterend aan het verstand brengen, dat zwijgen duizendmaal beter is dan spreken.”

Nu begon men samen te overleggen, hoe alles zou toegaan. Valerius zou aan de deur van de tuin wachten op Marten en deze ijlings naar Van Heusden's huis begeleiden. 's Morgens vroeg zouden beiden zich naar Arnhem begeven, om zo spoedig mogelijk Duitsland te bereiken.

Udo zou hen volgen en in Arnhem bij hen trachten te komen.

Na deze korte afspraak zonderde Udo zich af. Hij gevoelde, hoe meer het ogenblik naderde, dat hij zijn broeder zou zien, hoe pijnlijker alles voor hem werd. Hij had kracht en wijsheid van boven

nodig. Daarom begaf hij zich in het gebed tot den Heere. Nadat hij lang en ernstig gebeden had, zocht hij de broeders weder op. Udo voelde zich nu in den Heere gesterkt.

Al pratende begon de avond te dalen. De vrienden in Van Heusden's huis dachten aan geen slaap. Het werd één uur.

“Mij dunkt, wij moesten gaan,” zei Udo.

“Nog niet,” antwoordde Valerius. “Het is niet geraden, om te wachten op de straat. Dan trekt men te spoedig de aandacht.” Valerius had bemerkt, dat Udo weer in zenuwachtige spanning geraakte.

Toen het half twee geworden was, stapten de vrienden uit het huis van Van Heusden. Te voren had men het aangezicht des Heeren gezocht en om hulpe gesmeekt tot bevrijding van de jeugdige Marten. Zeer behoedzaam naderden Valerius en Udo de achterpoort van de tuin.

“Als die maar niet dicht is,” fluisterde Udo, die bevreesd begon te worden, dat het plan wel eens mislukken kon.

“St, st,” fluisterde Valerius.

Toen zij de poort bereikt hadden, beproefde Udo, of die open was, en waarlijk, dat was zo. Nu goede moed gehouden, dacht Udo. Hij gaf Valerius de hand. 't Was donker en Valerius bemerkte niet, hoe Udo's ogen vol tranen schoten. Wel gevoelde hij aan de handdruk, dat Udo aangedaan was.

Nadat Udo Valerius verlaten had, ging de laatste tegen de muur van de tuin van het klooster staan, waardoor hij zich geheel en al aan de opmerkzaamheid van anderen onttrok.

Laten wij echter Udo volgen, want aan zijn ontmoetingen is veel gelegen.

De ontvluchting

Udo had in de duisternis al spoedig de weg door de hem bekende tuin gevonden en was aan de deur van het klooster gekomen. Zoals Lucius afgesproken had, geschiedde het. Hij bevond zich bij deur en opende haar voor Udo. Deze trad behoedzaam binnen en fluisterde Lucius in het oor: "Het is beter, dat wij niets zeggen, houd u dus stil. Morgen kom ik u, als ik kan, opzoeken in de tuin, om nader met u te praten. Laat mij nu stilzwijgend komen en gaan."

Lucius knikte met het hoofd als bewijs, dat hij dit goed vond en geleidde Udo met een kleine lantaarn naar de cel van Marten. Broeder Antonius, die van alles wist, deed de deur der cel open en Lucius vertrok weer naar de poort van het klooster, om Udo uit te laten, als hij terugkwam.

"Niet te lang," fluisterde Lucius Udo in het oor, toen hij gereed stond, om de deur binnen te gaan.

Plotseling stond Udo voor Marten, die, zeker van een bezoek op de hoogte gebracht, niet ter ruste was gegaan, maar bij het flauwe schijnsel van een kaars bij de tafel zat.

"Wie zijt gij?" vroeg Marten vriendelijk, want hoewel hij wist, dat een vriend hem kwam bezoeken, was alles hem niet bekend. Lucius had gemeend sober in zijn mededelingen te moeten wezen.

"Kent gij mij niet?" vroeg Udo fluisterend.

"Neen," antwoordde Marten, "maak u zelve bekend, mijn vriend."

Het was geen wonder, dat Marten Udo in zijn vermomming niet herkende.

"Hij hoort toch wel aan mijn stem, dat ik Udo ben," zei de aangesprokene.

"Udo," zuchtte Marten.

"Ja, gij moogt zuchten, Marten," zei Udo, "ik heb niets anders dan uw verachting en de toorn van God verdiend. Maar God de Heere heeft mij mijn zonden vergeven. Ik kom tot u, om te smeken, dat gij mij ook mijn misdaad vergeven moogt."

"Als God u vergeven heeft en gij teruggekeerd zijt van uw dwaalwegen, zou ik u dan niet vergeven?" zei Marten.

"Ik kan begrijpen, dat gij mij nog niet ten volle vertrouwt," zo ging Udo voort. "Ik heb alle vertrouwen mij onwaardig gemaakt; maar dit hoort de Heere mij zeggen, thans kom ik tot u gans oprecht, met geen andere bedoeling dan om u te redden."

"Geef mij dan uw hand," zei Marten, "als bewijs, dat ik u gaarne vergeef."

Udo reikte Marten de hand en kuste die, terwijl hete tranen haar besproeiden.

"Ik heb u zoveel te zeggen," zei Udo, die bijna niet spreken kon door zijn aandoening, "maar ik heb slechts weinige ogenblikken tijd."

"Wat wilt gij van mij?" vroeg Marten op vriendelijke toon.

"Ik wil, dat gij deze plaats verlaat en dat ik hier blijf," zei Udo.

"Maar dat is onmogelijk," zei Marten.

"Neen, dat is niet onmogelijk," antwoordde Udo. "Het plan tot uw verlossing is goed overlegd. Valerius en ik beraamden het."

"Valerius," riep Marten uit, "die goede Valerius!"

"Ja, hij is beter dan ik ben," zei Udo, "maar luister. Ik ben hier in poorterskleding gekomen en ik zal mij ontdoen van die kleding. Ontdoe gij u ook van de uwe. Dan zullen wij ruilen en gij gaat aanstonds het klooster uit, de tuin door en zult aan de poort opgewacht worden door Valerius."

"En zult gij dan in deze gevangenis gaan zuchten?" vroeg Marten.

"Neen," antwoordde Udo, die begreep, dat Marten niet zou toestaan, dat hij bleef, als hij niet kon zeggen, dat ook hij bevrijd zou worden.

"Maar wat wilt gij dan?" vroeg Marten weder.

"Ik blijf, als gij vrij zijt, nog een uur hier en dan zal ik mij ook van hier verwijderen. Dat zal mij niet moeilijk zijn, omdat ik de weg in het klooster goed weet."

"Maar gij zult om mij u toch niet in gevaar begeven?" zei Marten.

“Wees daaromtrent gerust,” antwoordde Udo, “ik zal mijn weg wel vinden en even goed, als ik hier ingekomen ben, even goed hoop ik eruit te komen, maar draal nu niet, Marten. Ontdoe u van uw kleding.”

“Zou de Heere dan waarlijk een weg van ontkoming voor mij bereid hebben?” vroeg Marten.

“Ja, dat heeft Hij,” antwoordde Udo, “en maak gij van die weg gebruik.”

Marten begon zich waarlijk van zijn bovenklederen te ontdoen; maar toen hij er mede bezig was, hield hij op en zeide: “Neen, Udo, ik mag niet, want gij komt door mij in gevaar en het kruis, dat God mij oplegt, zal ik zelf dragen. Ik weet, dat na de strijd de kroon mij wacht.”

“Spreek zo niet,” zei Udo; “de Heere eist nooit van een Zijner kinderen, dat zij lijden, wat niet nodig is. Gij hebt gelegenheid, om te ontvluchten en ik zal u volgen. Wat dunkt u? Kan de weg beter gebaad worden?”

“Ik weet niet, wat ik doen moet,” zei Marten, die besluiteloos zich op een stoel had neer laten vallen.

“Gij moet mijn raad opvolgen,” zei Udo, “en spoedig ook, anders is het te laat. Bedenk toch, dat wij maar enkele minuten te verliezen te hebben.”

“Zal ik dan u in gevaar brengen?” vroeg Marten.

“Gij brengt mij niet in groter gevaar dan uzelf, want gij moet ook hopen, dat gij Valerius bereikt, en gij weet de weg niet eens door de tuin. Maar wij willen beiden op de hulpe des Heeren hopen,” zei Udo.

“Nu dan zal ik het doen,” besloot Marten.

Beiden wisselden nu van kleding.

“Zeg aan de monnik, die u tot de poort geleiden zal, geen enkel woord,” zei Udo, “want anders zoudt ge verloren zijn.”

“En hoe moet ik de tuin doorkomen?” vroeg Marten.

“Dat zal ik u zeggen,” antwoordde Udo. “Gij moet het breedste pad nemen, als gij het tenminste onderscheiden kunt, anders moet ge het maar met uw voetstappen meten, en als ge dat breedste pad volgt, komt ge van zelf aan de poort, die ik bedoel.”

“Hoeveel paden zijn er?” vroeg Marten weder.

“Van de achterdeur van het klooster gaan er maar drie, dus de weg is wel te vinden. En nu, haast u! God zij u nabij!”

Marten bemerkte, dat Udo aangedaan was en hijzelf gevoelde nu ook, dat zijn hart klopte.

Nu het ogenblik gekomen was, om de vrijheid weder te verkrijgen en dat op zulk een wijze, werd ook Marten bewogen. Tot nu toe was alles maar een droom geweest, maar thans ontwaakte hij.

“Udo,” zei hij met bewogen stem, “ik heb veel aan u te danken. Gij waagt veel voor mij. God lone het u. Tot weerzien!”

Udo kon niet spreken, maar hij omhelsde Marten. Het viel hem smartelijk het woord te weerhouden: “ik ben uw broeder”; maar hij had zich voorgenomen daarvan niets te zeggen. Als Marten maar bevrijd werd, dan was aan zijn wens voldaan. Dan had hij niet langer die beschuldiging in zijn geweten.

Toen Marten de cel verlaten had, was het hem, alsof de steen van zijn hart werd afgewenteld.

“Genadige God, laat alles wel gelukken,” fluisterde hij.

Met gespannen aandacht luisterde hij of iemand ook iets zeide en of hij ook enig verdacht geluid kon vernemen. Alles bleef echter stil.

“Gode zij dank,” zei hij na enkele ogenblikken. “Het is geschied. Hij is vrij. Mijn broeder Marten! O, Heere welk een gunst, dat ik goed mocht maken, wat ik om hem bedierf. Gij hebt mij mijn zonden vergeven, maar ik dank U, dat ik ook de gevolgen van mijn snode daad mocht wegnemen.”

Udo was zo vervuld van zijn geluk, dat hij volstrekt niet aan eigen redding dacht.

.....
Marten was behouden uit het klooster gekomen. Zonder moeite had hij de weg door de tuin gevonden en had hij bij de poort Valerius ontmoet.

Groot was de blijdschap der vrienden, toen zij elkander de hand mochten drukken. Toen Marten wilde beginnen te spreken, legde Valerius de vinger op de mond. Aanstonds begreep Marten, dat hij

beter deed te zwijgen. Stil wandelden de vrienden zo behoedzaam mogelijk naar de woning van Van Heusden. Daar gekomen was de ontmoeting nog hartelijker dan te voren. Men dankte te zamen den Heere voor de gelukkig geslaagde redding.

“Moge nu Udo ook maar vrij komen,” zei Valerius.

“Dat hopen wij,” antwoordde Van Heusden.

“Mij dunkt,” zei Valerius, “de ontmoeting moet toch wel aangrijpend voor u geweest zijn, Marten!”

“Ja, ik was geheel versteld,” antwoordde deze.

“Maar om zo plotseling een broeder voor zich te zien, dat is, dunkt me, alles overweldigend.”

“Ik begrijp u niet.”

“Weet ge dan niet, dat Udo uw broeder is en dat gij zonen zijt van één vader?”

“Ja, van onze hemelse Vader.”

“Ook dat, maar ook zonen van een aardse vader, van de vroegere graaf Von Gersow.”

“Wat zegt ge? Udo mijn broeder?”

“En heeft hij daarvan niets tegen u gezegd?”

“Niets.”

“O, die edele Udo, dan is hij bevreesd geweest, dat gij niet uit uw kerker zoudt willen gaan, als gij dat wist en daarom hield hij zich als een vreemde.”

“O, dat ik hem nog eenmaal ontmoeten mocht!” riep Marten uit.

“Dat geve God,” zei Van Heusden.

De vrienden spraken nog, totdat de morgenzon was verrezen. Toen maakten Valerius en Marten zich gereed, om naar Arnhem te gaan. De poorten waren reeds open en de bewakers niets geen onraad bespeurende, lieten Valerius en Marten passeren.

Wij laten hen gaan en keren terug naar Udo.

Toen hij meende dat Marten in veiligheid was, begon hij over zijn eigen redding te denken.

Hoe zou hij nu ontkomen?

Hij had het wel gemakkelijk aan anderen voorgesteld, maar het bleek nu inderdaad niet gemakkelijk te zijn.

En in de cel blijven, dat ging ook niet. De prior zou spoedig bemerken, dat de gevluchte Udo in zijn handen was en dan zou òm de ontvluchting van Marten òm zijn vroegere optreden tegen de prior, deze ongetwijfeld zoal niet zijn dood dan toch zijn ongeluk zoeken.

Wat zou hij doen?

Zich bekend maken aan Antonius, maar dat durfde hij niet.

Was niet de beste weg, om aan Antonius een geringe dienst te vragen? Dat kon hij beproeven. Maar welke dienst? Dat was de grootste moeilijkheid.

Eensklaps kwam Udo iets te binnen. Hij wist, dat vroeger, toen hij nog in het klooster was, eens op een nacht dieven in de tuin waren geweest en dat door dit feit de broeders wel wat ongerust waren geworden. Zou hij daarvan gebruik maken? Zou hij aan broeder Antonius voorgeven, dat hij verdacht geluid hoorde. Maar dat mocht hij immers niet. Hij moest de waarheid zeggen. Ook die weg scheen dus afgesneden.

Udo zat in gepeinzen. Daar buiten kraakte nu en dan de bank, waarop broeder Antonius zat.

Plotseling hoorde Udo in de tuin het geluid als van een vallend voorwerp. Ook Antonius scheen iets gehoord te hebben. Althans hij stond op. Udo klopte van binnen aan de deur der cel, en dadelijk deed Antonius open.

“Wat is dat?” vroeg hij.

“Onraad, denk ik,” zei Udo, die waarlijk meende, dat er onraad was.

“Wat zullen wij doen?” vroeg Antonius, die zeer bang was.

“Laat ons samen gaan zien,” zei Udo heel bedaard, en Antonius door angst gedreven, volgde Udo, die reeds op de gang stond. Nauwelijks waren zij buiten gekomen, of Udo snelde vooruit. Nog vermoedde de vreesachtige Antonius niets kwaads. Hij bleef dicht bij de deur van het klooster staan om te wachten, of Udo terugkwam; maar Udo was weg en bleef weg.

Nu begon Antonius te begrijpen, dat hij het gevaarlijkste spel gespeeld had. Wat had hij gedaan? Uit angst de hulp ingeroepen van een gevangene en deze laten ontvluchten. Wat zou zijn lot zijn, als de prior dit vernam? Hij sloeg zich met de vuist tegen het voorhoofd.

Hij scheen echter een plan gevormd te hebben. Althans hij keerde terug naar de cel, zette de deur wagenwijd open, wachtte nog een ogenblik, ging toen naar de deur van het klooster, zette ook die open en begaf zich daarna naar de gang. Plotseling begon Antonius hard te schreeuwen. Help, help! zo weerklonk het door het klooster. Eensklaps waren verscheidene broeders bij de hand. Antonius was door de deur naar buiten gevlucht, maar kwam al spoedig terug met een ontsteld gelaat.

“De gevangene is ontvlucht!” riep hij uit. “Licht, licht! Ik kan in de tuin niets zien.”

De broeders maakten licht en daarmee gewapend zocht men in de tuin, maar men vond de vluchteling niet. Wel was de achterdeur en de tuindeur open, een bewijs, dat hij daardoor ontkomen was.

Toen de prior de tijding van de ontvluchting vernam, was hij eerst boos, ja, woedend; maar hij begon te begrijpen, dat woede hem niet verder zou brengen en daarom kalmeerde hij al spoedig en gaf zijn bevelen. De wachters aan de poorten moesten gewaarschuwd worden en enkele broeders moesten de stad doorkruisen of zij de vluchteling ook zagen.

Udo was al lang bij de stadsmuur, toen al die voorbereidselen gemaakt werden. Hij wist nog hoe hij de eerste maal ontvlucht was. Zonder aarzelen beklom hij dezelfde plaats van de muur en met veel moeite kwam hij aan de andere zijde. Uitstel kon nu niet gedoogd worden en daarom waagde hij het, hoewel hij volstrekt geen geoefend zwemmer was, om over de stadsgracht te komen.

Nauwelijks was hij aan de andere zijde gekomen, wat met moeite gegaan was, of hij hoorde niet ver van zich een musket afgaan. Een kogel vloog hem langs de oren. Men had hem dus bemerkt. Nu begon hij met zijn natte pak het op een lopen te zetten. Weer knalde een schot, maar nu bemerkte hij geen kogel. Zolang hij het vol kon houden, bleef hij in een draf lopen.

De wacht had waarlijk onraad bemerkt, maar men wist nog niet, dat uit het klooster iemand ontvlucht was. Kort nadat er tweemaal geschoten was, kwam de tijding van de prior.

Nu stond het vast. De vogel was gevlogen. Het enige wat men kon doen, was een paar ruiters hem achterna zenden.

Zo geschiedde, maar Udo had zeer wijs de grote weg verlaten en had voor het veld een pad gezocht. De ruiters waren hem dapper voorbij gedraafd. Was het wonder, dat zij des avonds na een vermoeiende reis in Utrecht terugkeerden met het teleurstellende bericht, dat zij niemand ontdekt hadden?

Udo had intussen zijn reis voortgezet, en was des avonds al een eind op weg naar Wageningen. Hij hoopte de herberg te vinden, waar hij met Valerius geweest was en dit gelukte hem. Nu was hij aanvankelijk veilig. De waard kende hem nog, toen hij aankwam, maar wie beschrijft zijn verbazing, toen hij Valerius en Marten enige ogenblikken later binnen zag komen. Dat was een ontmoeting! Marten viel Udo om de hals, met de uitroep: “Mijn broeder!”

Udo antwoordde niets. Bleek als marmer hield hij Marten omklemd.

“God zij geloofd!” zei Valerius.

De waard stond verbaasd te zien naar die ontmoeting, en zijn vrouw moest de voorschoot voor de ogen houden, zo biggelden de tranen langs haar wangen.

Na de eerste ontmoeting begaven de drie broeders zich naar boven. Daar waren zij meer vrij om te spreken.

“Gij moet voor deze nacht aan niemand meer nachtverblijf geven,” zei Valerius tot de waard. “Wij willen hier alleen zijn en wij zullen u goed betalen.”

De waard boog en de vrienden gingen naar de kamer, waar Udo ziek gelegen had en aan de oever des doods geweest was.

Wat al herinneringen gingen door aller ziel!

“Zouden wij hier veilig zijn?” vroeg Udo.

“Ik meen van wel,” antwoordde Valerius; “maar het is misschien goed, om hier niet lang te toeven. Laat ons in deze nacht verder trekken.”

“Dat is goed,” zei Valerius. “Ik zal het de waard zeggen; maar ik moet zorgen, dat hij geen argwaan gaat koesteren.”

“Dat is u wel vertrouwd,” zei Udo.

“Ik ben erg koud,” zei Udo tot Marten, nadat Valerius weggegaan was. “De gehele dag in een half nat pak te lopen, dat valt niet mee.”

“Gij moet ook ander goed aantrekken,” zei Marten, “want al is door de zon en de wind uw goed wat droog geworden, het is toch ongezond, om zo te blijven lopen.”

Spoedig kwam Valerius terug met de boodschap, dat alles goed was. Toen Udo aan Valerius vroeg, of de waard ook andere kleren zou hebben, knikte deze toestemmend.

Inderdaad had de waard nog een pak kleren, maar het was een boerencostuum. Dat was echter geen bezwaar. Udo’s kleren konden tegen de nacht wel droog zijn, als de waard maar goed de haard wilde opstoken in de keuken.

Het was intussen ruim negen uur geworden.

“Laat ons gaan rusten,” zei Valerius. “Morgen wacht ons nog een moeilijke reis.”

“Dat is goed,” zeiden de anderen.

“Vooraf zullen wij echter samen den Heere danken,” zei Valerius.

De drie vrienden knielden en Valerius ging voor in dankgebed. Roerend werd de Naam des Heeren geprezen vanwege Zijn grote daden en vurig werd gesmeekt, dat de Heere verder nabij mocht wezen.

“Na de strijd komt de overwinning,” zei Marten, nadat zij opgestaan waren.

“Ja,” zei Valerius, “na de strijd komt de kroon; maar die kroon hebben wij nog niet, Marten! Heeft de Heere ons uitgered, wie weet, wat voorts nog over ons besloten is. Laat ons echter niet vooruitlopen. Dit weten wij, hoe het ook ga, en wat wij ook nog verduren moeten, na de strijd komt de kroon.”

“De kroon,” fluisterde Udo.

“Geloofst ge dat niet Udo?” vroeg Valerius.

“Voor mij een kroon,” vroeg hij zachtkens, terwijl hij het hoofd schudde.

“Ja, voor u en voor ons,” antwoordde Valerius. “Niet om onzentwil, maar om Zijns Naams wil geeft de Heere de kroon der rechtvaardigheid. Laat ons daarop hopen.”

De kroon

De nachtelijke reis werd gelukkig ten einde gebracht, en de drie vrienden waren zeer verblijd, toen zij de Duitse bodem onder de voeten gevoelden. Daar waren zij meer vrij. Het plan voor de toekomst was aanvankelijk nog niet bepaald, maar tijdens de reis kwam men overeen, dat alle drie voorlopig naar Wittenberg zouden gaan.

Na een moeilijke maar niet gevaarlijke tocht bereikten allen Wittenberg. Het spreekt als van zelf, dat Marten niet vergeten had, om zijn pleegmoeder op te zoeken. Nu het geheim zijner afkomst zo openbaar geworden was, wilde hij die goede pleegmoeder nog eens zien en omhelzen.

Te Wittenberg was de blijdschap der broeders groot over de wederkomst van Marten en menige aangename dag brachten de vrienden te midden van de andere broeders door. Na de rust wachtte echter de arbeid weder. Marten zou voorlopig in Wittenberg blijven. Valerius zou weder naar de Noordelijke Nederlanden gaan en voornamelijk zou hij gaan arbeiden in Amsterdam. Udo zou naar de Zuidelijke Nederlanden gaan. Deze zou Gent en Brugge bezoeken. Ongetwijfeld had Udo de moeilijkste taak, want het meeste gevaar school in de Zuidelijke Nederlanden. Toch was hij verblijd, dat hij daarheen kon gaan. Hij wilde zich aan de Heere en Zijn dienst wijden met al zijn krachten.

Nadat Valerius en Udo ongeveer een half jaar in Wittenberg geweest waren, verlieten zij de stad. Hartelijk namen zij van Marten afscheid, inzonderheid Udo. Hij had een bang voorgevoel, alsof hij Marten niet meer zien zou; maar zijn hoop op het eeuwige leven was gedurende zijn verblijf in Wittenberg zeer versterkt. De omgang met de broeders was zeer heilzaam voor hem geweest. En al bloedde daarom zijn hart, hij kon het oog omhoog heffen tot Hem, Die het woord in vervulling doet gaan: waar Ik ben, aldaar zal ook Mijn dienaar zijn.

.....
 Ruim vijftien jaar later in het jaar 1540 begeven wij ons naar Brussel. Scherpe plakkatens waren reeds lang tegen de ketters uitgevaardigd. Ook waren er velen reeds ter dood gebracht. De eerste martelaren voor het geloof hadden tot roem van Gods genade reeds getoond, hoe de verhoogde Heiland krachten schenkt, om zelfs te midden van onuitstaanbare folteringen Zijn Naam te belijden en voor Zijn zaak te getuigen. In het jaar 1540 waren er in de Zuidelijke Nederlanden vele aanhangers der nieuwe leer gevangengenomen en onder hen behoorde ook Udo. Met grote ijver en veel zegen had hij gedurende vijftien jaren in die streken gearbeid. Valerius was in die tijd gestorven. Nauwelijks was hij twee jaren in Amsterdam of de Heere riep hem tot Zich. Marten was in Wittenberg gebleven en had zich met alle kracht op de studie toegelegd. Hij was en bleef de lieveling van Melancthon. Marten scheen meer geschikt voor de studie dan voor het praktische leven.

Udo had in de Zuidelijke Nederlanden te Gent en te Brugge met kracht gearbeid. Het was hem een voorrecht en ere, dat hij zijn Heiland mocht dienen in het Evangelie. Eerst werkte hij meer in 't verborgen, maar later trad hij meer openlijk op. In sommige opzichten was Udo veranderd. Niet in ijver, niet in geloofsmoed; maar wel had hij gedurende de laatste jaren door omgang met broeders uit Genève meer aantrekking gevoeld tot de denkbeelden van Calvijn dan tot die van Luther. Udo was Calvinist geworden en hoewel hij dit stelsel (het was nog maar 1540) niet ten volle doorzag, was hij toch in 't bijzonder in het stuk van het Avondmaal met de Geneefse Hervormer van dezelfde gedachte.

In 1540 echter had de overheid de aandacht op hem gevestigd en na enkele weken was hij een gevangenen man.

Hij zuchtte in de kerker te Brussel en kon weinig goeds voor de toekomst verwachten, want velen dergenen, die hij gekend had, hadden hun belijdenis met de dood moeten bezegelen.

Op de 15de Maart van het meergemelde jaar moest Udo het eerst door de geestelijke rechtbank gehoord worden.

In plechtig ambtsgewaad zaten de geestelijken achter een groene tafel. Hij werd er voor gebracht als beschuldigde.

Verplaatsen wij ons een ogenblik in het midden van die vergadering.

De voorzitter, een man met een allernaangenaamst uiterlijk, van al de tekenen zijner waardigheid voorzien, zag de gevangene Udo aan en begon met zijn vragen.

“Gij zijt, zoals wij gehoord hebben,” zo begon hij, “een prediker van het ketters geloof.”

“Dat ben ik,” zeide Udo, die blijde was, dat hij voor zijn Heiland mocht uitkomen.

“En weet gij wel, wat de kerk als straf voor de ketters gesteld heeft?” vroeg de voorzitter weder.

“Dat is mij niet geheel en al bekend,” antwoordde Udo; “maar ik verfoei uw kerk, die de kinderen Gods vervolgt en veroordeelt.”

“Ik vraag u niet om een oordeel over de kerk,” zei de voorzitter, die rood werd van kwaadheid.

“Al vraagt gij mij niet om een oordeel, daarom moet ik toch getuigen voor de waarheid,” zei Udo.

“Gij zijt een leugenprofeet,” zei de voorzitter. “Wat wilt gij spreken van waarheid.”

“Als ik lieg, is Gods Woord ook leugenachtig,” zei Udo.

“Maar dit weet ik, het Sanhedrin heeft eens Jezus geoordeeld, en sinds die tijd hebben de vijanden van Christus immer de ware gelovigen vervolgd. De Roomsche kerk is een vervolgstervende van Gods kinderen geworden.”

“Ik vraag u alleen, of gij bij uw dwalingen blijft,” vroeg de voorzitter, die bemerkte, dat al zijn boosheid hem niets baatte.

“Ik dwaal niet,” antwoordde Udo; “maar, als gij mijn leer een dwaling wilt noemen, welnu, dan wens ik hier uit te spreken, dat ik niets herroep en in mijn geloof hoop te leven en te sterven.”

“Gij zijt een hardnekkig zondaar,” hernam de voorzitter.

“Spreek mij niet van hardnekkige zondaars,” zei Udo, “die heb ik vroeger leren kennen, toen ik nog in een klooster was. Al de heiligheid van Rome’s kerk is meestal niet anders dan een schijn. Er is geen wezen in deze vormdienst. Men heeft de levende Christus begraven en men vergenoegt zich met een dode Zaligmaker. Of eigenlijk heeft men Christus geheel buiten de kerk gebannen en Mozes op de troon verheven.”

“Houd u stil!” riep de voorzitter. “Wij hebben genoeg gehoord. Gij zijt niet geneigd uw dwaling te herroepen. Wacht u dan voor de gevolgen.”

Hierna gaf hij de gerechtsdienaars een wenk en deze leidden Udo weg.

Het vonnis was niet twijfelachtig. De bloedraad veroordeelde Udo, om levend verbrand te worden. Niemand wilde enige moeite aanwenden, om de ketter nog van zijn gevoelens terug te brengen, want allen waren diep beledigd door de ongehoorde vrijmoedigheid van die mens.

Des avonds werd het Udo aangezegd, dat hij veroordeeld was, om levend verbrand te worden.

Udo was kalm.

Een ogenblik daarna werd hij bewogen. Hij dacht aan zijn lieve broeder Marten, die hij in al die jaren maar eens weder gezien had. Maar behalve die broeder bond hem niets meer aan de aarde. Valerius was reeds in de rust ingegaan. En nu zou hij zelf volgen.

O, hij herinnerde zich, dat hij eens op de vlucht naar Utrecht in moedeloosheid en twijfelmoedigheid gevraagd had: “zou ik nog eens een kroon ontvangen?”

Het antwoord was nu door den Heere Zelf gegeven.

Ja een kroon wachtte hem. Een martelaarskroon op aarde en een gloriekroon in de hemel.

“Een kroon!” riep Udo uit, terwijl zijn ziel bewogen was. “Een kroon, en dat voor mij, die eens zo diep viel. O God, Gij zijt barmhartig en genadig. Wees mijn broeder nabij, en schenk mij kracht om te volharden tot dat einde.”

“Amen!” riep een stem.

Udo zag om.

Achter hem stond een zijner vrienden, die met grote moeite toegang tot zijn kerker had verkregen.

Hij groette de man, die veel met hem doorleefd had en nam een hartroerend afscheid.

“Houd moed,” riep de getrouwe vriend hem toe, toen hij wegging.

“Die er velen rechtvaardigen, zullen blinken als de sterren des hemels.”

“Een kroon,” fluisterde Udo.

Toen had hij voor de laatste maal met een broeder gesproken.

Het was op de 20ste Maart.

Een koude, gure dag was aangebroken. Nu en dan viel er hagel en sneeuw. De lucht was dikwerf zwart en onheilspellende wolken dreven door het luchtruim.

Toch waren in Brussel al vroeg enkele tientallen lieden vergaderd op de grote markt. De tientallen groeiden aan tot honderdtallen, naarmate het uurwerk meer tot tien uur naderde.

Men wist, daar zou een ketterse prediker verbrand worden.

Tegen tien uur was de gehele grote markt propvol van mensen. De klok begon te luiden. Het dof geklep stemde ernstig. Even over tien naderde de stoet. Eerst gingen twee priesters, daarna kwam Udo tussen enkele gerechtsdienaars. Tenslotte volgden de leden van de geestelijke rechtbank en enkele ruiters met hun lansen sloten de stoet.

Udo zag er kalm uit.

Toen hij aan de gerechtsplaats gekomen was, kwamen de beide priesters tot hem met het teken des kruises. Udo weerde het kruis af en wilde met de priesters niet spreken. Een vernieuwde poging mislukte evenzeer.

Toen werd bevel gegeven, om de verharde ketter op de brandstapel te brengen. Udo liet zich gewillig binden. Zijn oog was naar boven geslagen. Hij verwachtte het heil en de sterkte alleen van zijn God. Langzaam beklom hij de brandstapel. Men bond hem vast aan een paal.

Nu begon men de mutserd aan te steken. Eerst stegen dikke rookwolken omhoog. Daarna zag men overal vlammen.

Het volk aanschouwde alles onder ademloze stilte. Men luisterde of de ongelukkige nog iets zeggen zou. Alles bleef echter stil. De vlammen stegen al hoger. Zij raakten de martelaar reeds aan. Wie dichtbij stond, kon zien dat een pijnlijke trek over zijn gelaat kwam. Maar dit duurde slechts een ogenblik. Toen kwam er een glimlach over zijn lippen. Al hoger stegen de vlammen. De takken knetterden.

Daar riep plotseling Udo: “Een kroon, een kroon! Gena, o God! Een kroon, een kroon! Die hebt Gij mij bereid!”

Toen werd alles stil. Niemand hoorde meer iets en spoedig was Udo niet meer. God had hem na de strijd een kroon gegeven.

Wie volharden zal tot het einde, die zal zalig worden.

Spoedig daarna vernam Marten het einde van zijn geliefde broeder.

“Hij heeft reeds de kroon ontvangen,” zei hij diep bewogen tot de man, die hem de boodschap bracht; “maar mij wacht nog de kroon.”

En, toen de avond daalde van die dag, die voor Marten een dag van droefenis was, toen boog hij zich neder met de bede: “Heere, laat mij getrouw mogen zijn tot de dood. Gij zijt het waardig, en laat mij, als Uw tijd gekomen is met Uw knecht Paulus uitroepen: ik heb de goede strijd gestreden, ik heb de loop geëindigd, ik heb het geloof behouden. Voorts is mij weggelegd, de kroon der rechtvaardigheid, welke mij de rechtvaardige Rechter geven zal in die dag.”

En toen hij gebeden had, begaf hij zich ter ruste.

Ook hem was de kroon bereid!